

2012
2013

BEDRIJFSECONOMISCHE WETENSCHAPPEN

*master in de toegepaste economische wetenschappen:
handelsingenieur: accountancy en financiering*

Masterproef

*Onderzoek van de rol van de leden het auditcomité bij
het evalueren en aanvaarden van belangrijke
accountingbeslissingen*

Promotor :
Prof. dr. Roger MERCKEN

Jeroen Dielemans

*Masterproef voorgedragen tot het bekomen van de graad van master in de toegepaste
economische wetenschappen: handelsingenieur, afstudeerrichting accountancy en
financiering*

2012
2013

BEDRIJFSECONOMISCHE WETENSCHAPPEN

*master in de toegepaste economische wetenschappen:
handelsingenieur: accountancy en financiering*

Masterproef

*Onderzoek van de rol van de leden het auditcomité bij
het evalueren en aanvaarden van belangrijke
accountingbeslissingen*

Promotor :
Prof. dr. Roger MERCKEN

Jeroen Dielemans

*Masterproef voorgedragen tot het bekomen van de graad van master in de toegepaste
economische wetenschappen: handelsingenieur, afstudeerrichting accountancy en
financiering*

Woord vooraf

Deze eindverhandeling is tot stand gekomen in het kader van de opleiding tot Handelsingenieur, afstudeerrichting Accountancy en Financiering, aan de Universiteit Hasselt. Het schrijven van een eindverhandeling vraagt veel inspanning en toewijding van zowel de student als vele anderen. Tijdens de voltooiing van dit werk heb ik daarom kunnen rekenen op de steun en hulp van verschillende mensen. Graag zou ik van deze gelegenheid gebruik willen maken om hen te bedanken. Zonder hun bijdrage zou het resultaat nooit hetzelfde geweest zijn.

Eerst en vooral zou ik mijn promotor prof. Dr. Roger Mercken willen bedanken, ten eerste voor de kans die hij mij geboden heeft dit onderwerp verder uit te diepen en ten tweede voor zijn tussentijdse adviezen, deskundige begeleiding en opbouwende kritiek tijdens het maken van deze masterproef.

Tevens wil ik ook mijn ouders in dit dankwoord vermelden. Ik ben hen dankbaar dat ze me de kans gaven deze studie aan te vatten en dat ze me hierin aanmoedigden. Daarnaast wil ik mijn broer bedanken voor zijn jarenlange steun.

Tot slot wil ik iedereen bedanken die ook maar enige bijdrage geleverd heeft en die niet specifiek vermeld is geworden.

Jeroen Dielemans

Januari 2013

Samenvatting

De boekhoudschandalen van de laatste 15 jaar zoals deze van Enron, WorldCom, Lernhout en Hauspie, etc. hebben ervoor gezorgd dat de kwaliteit van de financiële verslaggeving sterk in vraag is gesteld door de maatschappij. De jaarrekening dient een waardemeter te zijn op basis waarvan de toestand en de financiële prestaties van een onderneming van het afgelopen jaar objectief beoordeeld kunnen worden. Opdat aandeelhouders en andere belanghebbenden een juist oordeel hierover kunnen vormen, dienen de financiële overzichten van een onderneming een getrouw beeld te geven van de werkelijkheid. Effectief toezicht op het proces van financiële verslaggeving is essentieel voor het behoud van de integriteit van onze markten. De raad van bestuur, gekozen door en verantwoording verschuldigd aan, de aandeelhouders, is het centrale punt van het corporate governance systeem. Het auditcomité, een adviesorgaan binnen en samengesteld uit leden van de raad van bestuur, heeft een toezichtsrol.

Deze toezichtsrol van het auditcomité is dubbel. Zij kijken toe enerzijds op het financieel verslaggevingsproces met als doel een getrouwe jaarrekening te ondersteunen en anderzijds op de diverse audit- en interne controlefuncties opdat zij een objectief oordeel kunnen uitbrengen. Het auditcomité biedt een onafhankelijke toetsing van en toezicht op de processen van financiële verslaggeving van een onderneming, de interne controles en de onafhankelijke auditors. Het biedt een forum los van het management, waarin auditors en andere geïnteresseerden openhartig over problemen kunnen discussiëren. Door een effectieve uitvoering van zijn taken en verantwoordelijkheden, helpt het auditcomité te zorgen voor een kwalitatief financieel rapportageproces. Daar in het verleden de effectiviteit van dit adviesorgaan meermaals in vraag is gesteld, wordt in deze studie getracht de effectiviteit d.m.v. zijn karakteristieken van dichterbij te bestuderen in Belgische beursgenoteerde ondernemingen en de invloed ervan te meten op de financiële verslaggevingskwaliteit.

Om kennis te vergaren rond de werking, verantwoordelijkheden en effectiviteit van auditcomités werd eerst op internationaal niveau de regelgeving in kaart gebracht. IFRS- en auditstandaarden trachten internationaal een uniforme financiële verslaggeving en controle te ontwikkelen voor een meer eenvoudige vergelijking. Bij onze vergelijking van regelgeving inzake het auditcomité voor

enkele landen, blijkt er internationaal niet altijd uniformiteit te zijn in het corporate governance systeem en in de samenstelling, werking en verantwoordelijkheden van het auditcomité als toezichthouder op de audit, medetoezichthouder op het proces van financiële rapportering en beoordelaar van de meest significante boekhoudbeslissingen. Landen verschillen te veel in cultuur, de mate van juridische bescherming van investeerders en de vorm van het aandeelhouderschap in hun ondernemingen om een uniforme regelgeving op te stellen.

Uit de wetenschappelijke literatuur blijkt dat de mogelijke determinanten voor het organiseren van een effectief werkend auditcomité nogal divers zijn en niet allemaal een even grote bijdrage leveren. De determinanten kunnen over het algemeen onderverdeeld worden in vier categorieën: de samenstelling, het gezag, de middelen en de ijver. Vooral de samenstellingskarakteristieken en het gezag uitgestraald door het auditcomité zijn van groot belang. Bestuurders dienen vooral onafhankelijkheid en een zekere mate van expertise te vertonen om een unieke bijdrage te leveren tot de werking en kennis van het auditcomité.

Het auditcomité is een adviesorgaan dat beheerd en gesuperviseerd wordt door de raad van bestuur. Zij bepalen onder meer de omvang van de verantwoordelijkheden, de beschikbare middelen en samenstellingsvereisten. De mate waarin zij gezag kunnen uitoefenen naar andere actoren (management en de interne en externe auditor) is in grote mate afhankelijk van de keuzes en aangenomen houding van de raad van bestuur naar zijn adviesorganen toe.

Bij het bestuderen van de effectiviteitskarakteristieken van auditcomités van Belgische genoteerde ondernemingen die deel uitmaken van de Bel Small, Bel Mid of Bel20 index werd in het empirisch onderzoek als grootste pijnpunt duidelijk de beperkte omschrijving van de taken en de verantwoordelijkheden vastgesteld. Het intern reglement van het auditcomité, bijgevoegd in het CG-charter, beperkt zich vaak in zijn functieomschrijving te veel tot algemeenheden of men kopieert louter de wetsartikelen hierrond uitgevaardigd. Tevens wordt in te beperkte mate de relatie van het management, de raad van bestuur en de auditors met het auditcomité beschreven ter ontwikkeling van duidelijke verwachtingen en taakafbakening. De samenstelling van het auditcomité kon over het algemeen wel als positief geëvalueerd worden, vooral op het vlak van de mate van onafhankelijkheid en financiële expertise aanwezig in het adviesorgaan.

Het tweede deel van het eigen onderzoek gaat met behulp van regressieanalyse na welke samenstellingsdeterminanten belangrijk zijn voor de effectiviteit van het auditcomité op het vlak van de kwaliteit van de financiële verslaggeving, gemeten aan de hand van het winstmanipulatiefenomeen. Auditcomités samengesteld uit drie tot zes leden, met de aanwezigheid van genderdiversiteit, afwezigheid van nationaliteitsdiversiteit en een voorzitter van het auditcomité die niet de voorzitter van de raad van bestuur is, leveren in Belgisch beursgenoteerde bedrijven een grote bijdrage tot de kwaliteit van de financiële verslaggeving. Financiële expertise en onafhankelijkheid als ook de ijver uitgedrukt in het aantal jaarlijkse vergaderingen, leveren geen enkele contributie tot de kwaliteit.

Aangaande de centrale onderzoeksvraag kan volgend besluit getrokken worden: de erkenning en uitwerking van de samenstelling en rollen door regelgeving heeft in de loop van de tijd gezorgd voor een grotere aanvaardbaarheid van het adviesorgaan door verscheidene actoren en een toegenomen integratie van het auditcomité binnen het controleproces op de financiële verslaggeving. Vooral de beperkte erkenning door het management en de auditors werd in de literatuur als grootste belemmering weergegeven voor een effectieve werking en resultaten. Auditcomités zijn over het algemeen goed samengesteld (op genderdiversificatie na), met de nodige kennis en vaardigheden en krijgen de nodige middelen van de raad van bestuur om hun verantwoordelijkheden naar behoren te vervullen, maar toch is het CG-charter meestal niet verhelderend genoeg om taken duidelijk af te baken, informatiestromen op te zetten en duidelijke wederzijdse verwachtingen te creëren waardoor de autoriteit (gezag) van het auditcomité soms belemmerd wordt. Regelgevers hebben de taak ondernemingen tot verbeteracties aan te zetten, toch moet men niet letterlijk de paplepel in de mond geven en alles voorkauwen. Ondernemingen moeten zelf een teken aan de maatschappij geven dat ze ethisch zijn en deugdelijk ondernemingsbestuur vooropstellen.

Inhoudsopgave

Woord vooraf	1
Samenvatting	1
Lijst van figuren	1
Lijst van tabellen.....	1
Hoofdstuk 1: Probleemstelling en methodologie	1
1.1 Inleiding	1
1.2 Situering van het auditcomité binnen de Belgische organisatiestructuur.....	1
1.3 Praktijkprobleem	5
1.4 Onderzoeksprobleem.....	8
1.4.1 Centrale onderzoeksvraag.....	8
1.4.2 Deelvragen	9
1.5 Onderzoeksopzet	10
Hoofdstuk 2: Regelgeving omtrent het auditcomité	13
2.1 Auditcomités in de Verenigde Staten	13
2.1.1 Blue Ribbon recommendations.....	14
2.1.2 Sarbanes-Oxley Act 2002.....	20
2.2 Auditcomités in België	22
2.2.1 Wetboek van Vennootschappen	23
2.2.2 Code Corporate Governance 2009.....	24
2.3 Gelijkenissen en verschillen in wet- en regelgeving	26
Hoofdstuk 3: Determinanten van auditcomité-effectiviteit.....	31
3.1 Samenstelling	32
3.1.1 Aantal leden	33
3.1.2 Onafhankelijkheid	34

3.1.3	Financiële expertise.....	37
3.1.4	Governance expertise.....	39
3.1.5	Heterogeniteit en diversiteit	40
3.2	Gezag	41
3.2.1	Verantwoordelijkheden	41
3.2.2	Invloed	44
3.3	Middelen.....	45
3.4	IJver	45
Hoofdstuk 4: Statistische beschrijving effectiviteitsdeterminanten.....		47
4.1	Methodologie.....	47
4.1.1	Onderzoekseenheid.....	47
4.1.2	Dataverzameling en analyse.....	47
4.2	Resultaten empirisch onderzoek	51
4.2.1	Samenstelling.....	51
4.2.2	Gezag.....	61
4.2.3	Middelen	66
4.2.4	IJver	67
Hoofdstuk 5 : Opbouw van de regressiemodellen.....		77
5.1	De afhankelijke variabele.....	77
5.2	Onafhankelijke variabelen.....	79
5.3	Controlevariabelen.....	80
5.4	Meervoudige regressiemodellen.....	82
Hoofdstuk 6: De regressieresultaten		85
6.1	Beschrijvende statistiek.....	85
6.2	Onregelmatigheden in de gegevens en tussen de variabelen	86
6.2.1	Outliers	86

6.2.2	Multicollineariteit.....	87
6.2.3	Heteroskedasticiteit.....	89
6.3	Bespreking resultaten regressiemodellen	91
6.3.1	Effect van de omvang van het auditcomité op het niveau van EM.....	94
6.3.2	Effect van de onafhankelijkheid van de bestuurders op het niveau van EM	97
6.3.3	Effect van de financiële expertise van de bestuurders op het niveau van EM.....	97
6.3.4	Effect van diversiteit op het niveau van EM	98
6.3.5	Effect van gecombineerd voorzitterschap op het niveau van EM	98
6.3.6	Effect van het aantal vergaderingen op het niveau van EM	98
6.3.7	Effect van de controlevariabelen op het niveau van EM	99
Hoofdstuk 7: Conclusie.....		101
7.1	Centrale onderzoeksvraag en deelvragen.....	101
7.1.1	Literatuurstudie	101
7.1.2	Empirisch onderzoek	103
7.2	Bijdrage aan de bestaande academische literatuur	104
7.3	Beperkingen en suggesties voor verder onderzoek	105
Lijst van geraadpleegde werken.....		107
Bijlagen		121
	Bijlage 1: Onafhankelijkheidscriteria bestuurder volgens artikel 526ter W.Venn.....	122
	Bijlage 2: Lijst van onderzochte Belgische beursgenoteerde ondernemingen	124
	Bijlage 3: Checklist ter beoordeling van de interne reglementen + resultaten (N=80)	125
	Bijlage 4: Onderzochte auditcomitékarakteristieken in het jaarverslag (CG-verklaring).....	132
	Bijlage 5: Bijkomende resultaten empirisch onderzoek	133

Lijst van figuren

Figuur 1: Verantwoordelijkheden van het auditcomité	4
Figuur 2: Grafiek actualisatie CG-charter	49
Figuur 3: Grafiek verdeling van de omvang van auditcomités.....	52
Figuur 4: Grafiek verdeling onafhankelijken, financieel experts en bezit beide hoedanigheden	55
Figuur 5: Grafiek verdeling aantal jaarlijkse vergaderingen.....	69
Figuur 6: Puntenwolk residuals regressiemodel 1	90
Figuur 7: Puntenwolk residuals regressiemodel 2	90

Lijst van tabellen

Tabel 1: Overzicht van vergelijkende regelgeving tussen België, VS, VK, Frankrijk en Nederland	27
Tabel 2: Verdeling omvang auditcomités over Bel indices heen	53
Tabel 3: t-testen gemiddelde omvang Bel indices	54
Tabel 4: Gegevenskenmerken genderdiversiteit	58
Tabel 5: ANOVA tabel genderdiversiteit.....	58
Tabel 6: Gegevenskenmerken nationaliteitsdiversiteit	59
Tabel 7: Kruistabel tussen Bel indices en aantal niet-Belgen per auditcomité	59
Tabel 8: t-testen gemiddeld aantal niet-Belgen per Bel index.....	59
Tabel 9: Chi-square test en correlatie nationaliteitsdiversiteit	60
Tabel 10: Invitatierechten	66
Tabel 11: Gemiddelde aantal jaarlijkse zittingen.....	67
Tabel 12: t-testen gemiddeld aantal vergaderingen per Bel index	68
Tabel 13: Gemiddelde vergoedingen voor leden en voorzitter van het auditcomité.....	70
Tabel 14: Gegevensanalyse bestuursmandaten	72
Tabel 15: Periodiciteit van evaluatie van het AC	74
Tabel 16: Inhoud van evaluatie	74
Tabel 17: Overzicht van de onafhankelijke regressievariabelen	80
Tabel 18: Overzicht van de controlevariabelen	82
Tabel 19 : Centrum- en spreidingsmaten.....	85

Tabel 20: Outlier cases	86
Tabel 21: Correlatiematrix.....	87
Tabel 22: VIF-waarden regressiemodel 1.....	88
Tabel 23: VIF-waarden regressiemodel 2.....	89
Tabel 24: Test heteroskedasticiteit	91
Tabel 25: Predictiebetrouwbaarheid modellen	91
Tabel 26: Regressiecoëfficiënten (model 1-4)	93
Tabel 27: Regressiecoëfficiënten (model 5-8)	94
Tabel 28: Regressie met omvang als single dummy	96
Tabel 29: Regressie met dummy voor elke omvang	96
Tabel 30: Kruistabel grootte onderneming en Big 4-aanstelling	99

Hoofdstuk 1: Probleemstelling en methodologie

1.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt de rol van het auditcomité in de Belgische organisatiestructuur gesitueerd. Daarna zal het praktijkprobleem besproken worden. Vervolgens worden de centrale onderzoeksvraag en deelvragen geformuleerd. Tot slot wordt de onderzoeksopzet verduidelijkt.

1.2 Situering van het auditcomité binnen de Belgische organisatiestructuur

Artikel 92 van het Wetboek van Vennootschappen vermeldt : "De zaakvoerders of de bestuurders zijn verplicht elk jaar een inventaris op te maken volgens de waarderingsmaatstaven bepaald door de Koning, alsmede een jaarrekening op te maken in de vorm en met de inhoud bepaald door de Koning". Aangezien in beursgenoteerde ondernemingen de verantwoordelijkheid van het dagelijks bestuur door het management wordt opgenomen, hebben zij de bevoegdheid de jaarrekening op te stellen. Doel van de jaarrekening is om een financieel overzicht van de schulden, bezittingen, opbrengsten en kosten te geven, opdat gebruikers een gefundeerde mening over de prestaties van het bedrijf kunnen vormen.

Eén van de belangrijkste principes dat het management moet toepassen bij de opstelling van de jaarrekening is getrouwheid. De jaarrekening moet een getrouw beeld van de reële situatie van de onderneming geven. Het management wordt echter jaarlijks in grote mate beoordeeld op deze jaarrekening, met als gevolg dat bonussen en eventuele verdere aanstelling sterk afhankelijk zijn van de resultaten opgenomen in de jaarrekening. In contracten met kredietverleners worden strikte convenanten opgenomen die de ondernemingen moeten respecteren zodat de schuldeiser voldoende zekerheid heeft op terugbetaling van het geleende bedrag en de periodieke intrestvergoedingen. Niet-naleving van de convenanten kan zware financiële gevolgen hebben. O.a. om deze redenen kan het management de motivatie hebben de winst te manipuleren en/of een jaarrekening op te stellen niet conform met het getrouwheidsprincipe om zo gebruikers met verkeerde informatie proberen te misleiden.

Als gevolg hiervan bestaat de nood aan een aantal controleorganen die moeten toezien op de opstelling van een getrouwe jaarrekening. De regelgeving heeft de volgende groepen of beroepen een controlerende bevoegdheid op de jaarrekening gegeven:

1. De bedrijfsrevisor, externe auditor of commissaris: wordt omschreven door het IBR als een onafhankelijke en onpartijdige deskundige die waakt over de kwaliteit van de jaarrekening en hierover een opinie geeft in een verslag na een zorgzaam uitgevoerde controle.
2. Interne audit(or): De interne audit stelt het topmanagement een onafhankelijke onderzoeks- en evaluatiefunctie ter beschikking inzake het doelmatig en doeltreffend functioneren van het interne controlesysteem. Van een goed functionerend controlesysteem mag men verwachten dat de posten opgenomen in de jaarrekening betrouwbaarder zijn dan bij een minder goed functionerende interne controle (Carcello et al., 2008)
3. Auditcomité: Art. 526bis van het Wetboek van Vennootschappen definieert het auditcomité als een groep opgericht binnen de raad van bestuur bestaande uit niet-uitvoerende leden van het wettelijk bestuursorgaan waarvan tenminste één onafhankelijk is en over de nodige deskundigheid beschikt op het gebied van boekhouden en auditing. Deze bewoording is nogal vaag en ruim gedefinieerd. De Sarbanes-Oxley Act (2002) definieert het begrip als volgt: *"The term audit committee means a committee (or equivalent body) established by and amongst the board of directors of an issuer for the purpose of overseeing the accounting and financial reporting processes of the issuer and audits of the financial statements of the issuer; and if no such committee exists with respect to an issuer, the entire board of directors of the issuer."*

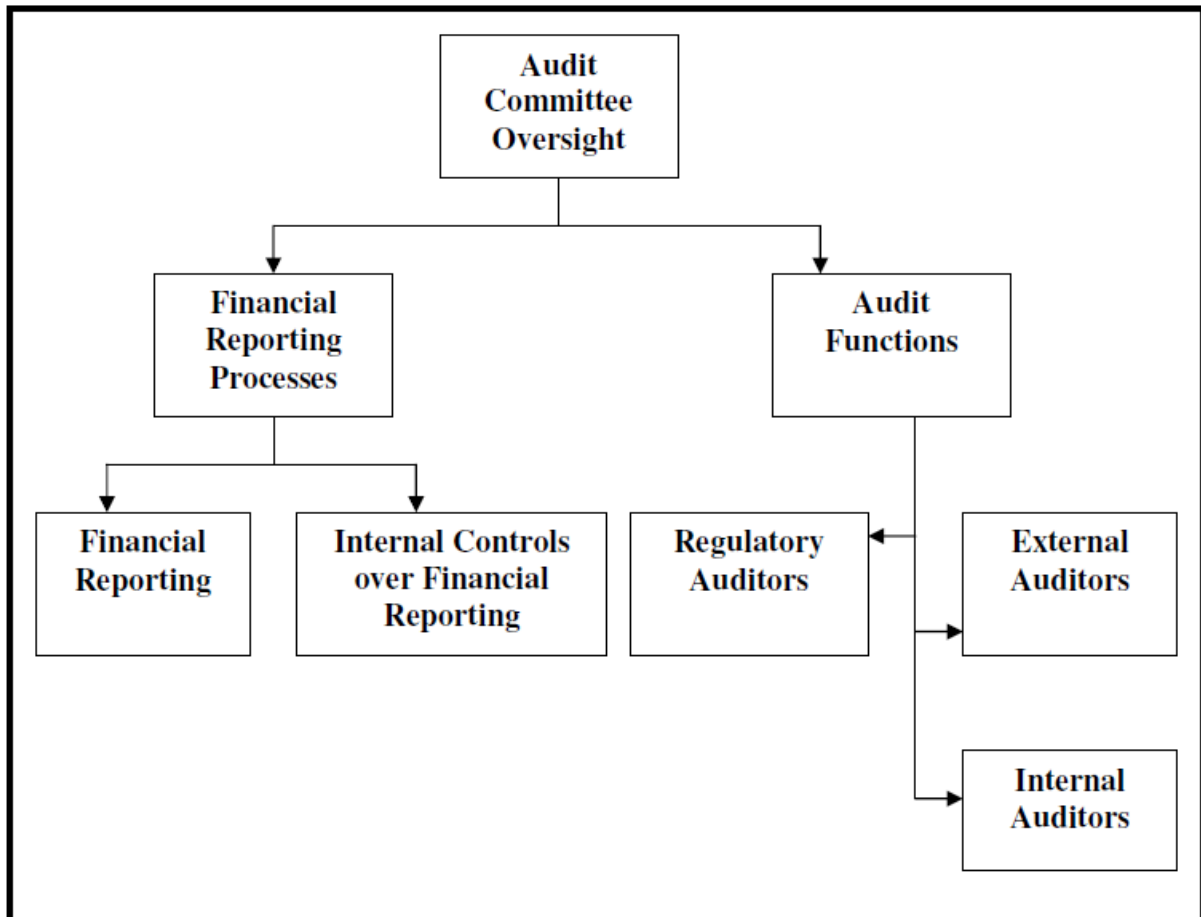
Aangezien deze drie partijen direct al dan niet indirect een gemeenschappelijke doel (getrouwe financiële verslaggeving) nastreven, zullen tussen de diverse partijen onderling en met het management relaties ontstaan.

Het auditcomité houdt niet alleen toezicht op het financiële verslaggevingsproces, het dient ook om de bevoegdheden van het bestuur meer efficiënt te laten verlopen. Het gespecialiseerde auditcomité analyseert bepaalde specifieke aangelegenheden en adviseert de raad hierover. Het comité laat toe om specifieke problemen beter aan te pakken door leden met expertise in een bepaald vakgebied hun kennis en inzichten aan het bestuur ter beschikking te laten stellen (Menon

& Williams, 1994). De wetgever heeft het auditcomité belast met de volgende taken (§4 art. 526bis Wetboek van Vennootschappen):

- a) monitoring van het financiële verslaggevingsproces;
- b) monitoring van de doeltreffendheid van de systemen voor interne controle en risicobeheer van de vennootschap;
- c) indien er een interne audit bestaat, monitoring van de interne audit en van zijn doeltreffendheid;
- d) monitoring van de wettelijke controle van de jaarrekening en de geconsolideerde jaarrekening, inclusief opvolging van de vragen en aanbevelingen geformuleerd door de commissaris en, in voorkomend geval, door de bedrijfsrevisor die instaat voor de controle van de geconsolideerde jaarrekening;
- e) beoordeling en monitoring van de onafhankelijkheid van de commissaris en, in voorkomend geval, van de bedrijfsrevisor die instaat voor de controle van de geconsolideerde jaarrekening, waarbij met name wordt gelet op de verlening van bijkomende diensten aan de vennootschap.

Figuur 1 geeft een goed overzicht van de bevoegdheden van het auditcomité inzake toezicht. De bevoegdheden van het auditcomité omvatten veel meer dan louter toezicht houden op het financiële verslaggevingsproces. Ze controleren het management, de commissaris en de interne auditor om de belangen van de aandeelhouders te beschermen.

Figuur 1: Verantwoordelijkheden van het auditcomité (Rittenberg & Schwieger, 2005)

De uitvoering van het financieel verslaggevingsproces is de verantwoordelijkheid van het dagelijkse bestuur. Wolnizer (1995) beschrijft enkele taken van het auditcomité m.b.t. financiële verslaggeving als volgt: In respect of accounting and financial reporting matters, audit committees are expected:

- a) to appraise key management 'estimates', 'judgments' and 'valuations' where they are thought to be material to the financial statements.
- b) to review all existing accounting policies, paying particular attention to the impact on the financial statements of any changes in accounting policies including the likely impact of any contemplated changes.

Het auditcomité heeft de verantwoordelijkheid om belangrijke accountingbeslissingen van het management te evalueren en te aanvaarden. Schattingen, waarderingen en grondslagen van financiële verslaggeving moeten gemaakt worden conform de regels opgelegd door de wetgeving. De wetgever heeft echter geen nauw gedefinieerde regels opgelegd, zodat het management

voldoende vrijheid heeft gekregen in het bepalen van de principes die men kan toepassen. Schattingen en waarderingen worden gemaakt op basis van zowel objectieve als subjectieve factoren (AICPA, 2001). Toezicht door controleorganen als het auditcomité is van belang om eventuele misinterpretaties te vermijden.

De wet van 17 december 2008 tot verplichting van het oprichten van een auditcomité voor genoteerde vennootschappen is in België pas ingevoerd en in werking getreden sinds 2009. Kleine genoteerde vennootschappen zijn niet verplicht een auditcomité op te hebben indien zij aan zekere criteria¹ voldoen. Zij mogen de taken die normaal toebedeeld zijn aan het auditcomité overdragen aan de raad van bestuur (§ 3 artikel 526bis Wetboek van Vennootschappen). Auditcomités zijn in België eerder recent. In 1995 bleek uit een onderzoek van 348 beursgenoteerde ondernemingen slechts 12,5% een auditcomité te hebben (De Samblanx, 1995). Na de invoering van de Corporate Governance Code ('Lippens') was het percentage gestegen naar 72% (Van der Elst, 2005).

1.3 Praktijkprobleem

De laatste twee decennia heeft er een evolutie plaatsgevonden op het gebied van corporate governance of deugdelijk ondernemingsbestuur. Vennootschappen en meer bepaald het topmanagement hebben bijkomende verantwoordelijkheden gekregen om op een ethisch verantwoorde wijze de onderneming te besturen om zo de belangen van de diverse stakeholders te versterken. Corporate governance vereist controle door een evaluatie van prestaties, het beheren van potentiële risico's en het houden van toezicht op de procedures en processen om misbruiken te voorkomen. Controle kan uitgeoefend worden door verscheidene actoren. De belangrijkste zijn: de auditors (zowel externe als interne) en de raad van bestuur met de adviescomités (audit-, remuneratie- en benoemingscomité).

De versterkte positionering van het auditcomité binnen de vennootschap als corporate governance orgaan is recent, ondanks het feit dat het begrip al veel langer bestaat. De afwezigheid van

¹ Vennootschappen die op geconsolideerde basis aan ten minste twee van de volgende drie criteria voldoen:

- gemiddeld aantal werknemers gedurende het betrokken boekjaar van minder dan 250 personen;
- balanstotaal van minder dan of gelijk aan 43.000.000 euro;
- jaarlijkse netto-omzet van minder dan of gelijk aan 50.000.000 euro,

zijn niet verplicht om een auditcomité op te richten binnen hun raad van bestuur.

duidelijk omschreven rollen en gezag belemmerden de leden van het auditcomité vroeger om hun taken effectief uit te voeren (Wallace, 1985 en Knapp, 1987). The Public Oversight Board (1993) gaf aan dat in te veel gevallen het auditcomité zijn bevoegdheden niet uitvoerde en te weinig kennis had van de verantwoordelijkheden die het moest opnemen. Wetgevers zagen de noodzaak voor veranderingen en beslisten onder andere de rol van het auditcomité aan te passen. Het Blue Ribbon-comité (BRC) bracht in 1999 een rapport uit waarin wordt beschreven hoe auditcomités d.m.v. 10 aanbevelingen hun effectiviteit kunnen vergroten. In 2002 besliste de Amerikaanse overheid om de regelgeving omtrent de openbaarmaking van financiële informatie en de rol van zgn. "whistleblowers" aan te passen via de welgekende Sarbanes-Oxley Act (SOX). The Institute of Internal Auditors (2004) vond een significante stijging van het aantal bijeenkomsten van het auditcomité na de invoering van de SOX-wetgeving. Pandit et al. (2006) vond een verbetering in de kwaliteit van rapporting van het auditcomité. Deze wetgeving werd in vele landen waaronder België als basis genomen voor het ontwerp en invoering van wetten, codes en rapporten m.b.t. financiële verslaggeving.

Specifiek m.b.t. het beoordelen van belangrijke accountingbeslissingen hebben verscheidene bevoegde instanties geprobeerd om de rol van het auditcomité te verbeteren. In het BRC-rapport (1999) wordt als 8ste aanbeveling vermeld dat de externe auditor met het auditcomité moet overleggen over de aanvaardbaarheid en kwaliteit van de gekozen accounting principes. Toch bleef er een grote discrepantie bestaan tussen wat verwacht wordt en wat werkelijk gebeurde. Zo concludeerden Gibbens et al. (2001) uit een onderzoek bij verscheidene auditpartners, dat in minder dan 40% van de gevallen het auditcomité betrokken was bij onderhandelingen over significante accountingbeslissingen. Zij werden slechts op de hoogte gesteld wanneer de onderhandelingen waren afgelopen. In een vervolgstudie vonden Gibbens et al. (2005) dat auditcomités regelmatig geïnformeerd werden over de toepassing van nieuwe waarderingmethoden en gemaakte ramingen, maar dat het management beslissingen trof zonder de hulp of aanvaarding van het auditcomité in te roepen. Beasley et al. (2009) onderzochten de effectiviteit van het auditcomité als toezichthouder. Zij vonden dat in 76% van de gevallen het auditcomité betrokken was bij het bepalen en nazien van accounting policies. Voor de implementering van specifieke ramingen en schattingen was dit 77%. Bij een kwart van de beslissingen bleef het auditcomité dus links liggen. Het auditcomité heeft dan de mogelijkheid om d.m.v. zijn functie als toezichtshouder op eigen initiatief onderzoeken te voeren.

In een aantal bedrijven wordt het belang van het auditcomité miskend. Zij worden niet als een volwaardig corporate governance orgaan gezien dat de efficiëntie en effectiviteit van de onderneming wil verhogen. Cohen et al. (2002) onderzochten de invloed van corporate governance op het auditproces, alsook de rol van het auditcomité binnen dit proces. Uit interviews met 36 auditors werd geconcludeerd dat het auditcomité als zwak en ineffectief werd gepercipieerd. Het onderzoek werd later nog eens herhaald om na te gaan wat de effecten waren van de SOX-wetgeving. Auditcomités werden als meer actief, machtiger en waardevoller gepercipieerd (Cohen, 2010). In Beasley et al. (2009) verwoordde een lid van het auditcomité zijn rol t.o.v. het bepalen van accounting policies als volgt: "The audit committee's involvement in setting policies is close to zero. Management will discuss a policy and get the concurrence of the audit committee." Het auditcomité voelde zich als orgaan niet effectief omdat het door andere organen als negatief en een boeman werd gepercipieerd.

Uit een internationale studie van het Audit Committee Institute (2010) bij leden blijkt dat 40% percent van de wereldwijde respondenten het afgelopen jaar de grootste zorgen hadden over aangelegenheden in de jaarrekening. De aanhoudende economische onzekerheid en volatiliteit, gekoppeld aan druk op het management om de operationele resultaten te verbeteren en meer te doen met minder middelen, zet de financiële verslaggeving onder druk waardoor een groter toezicht vereist wordt van de controlerende organen op de genomen accountingbeslissingen. De vraag of "auditcomités genoeg gedetailleerde informatie zoeken en de assumpties onderzoeken met betrekking tot de gemaakte boekhoudkundige schattingen en beoordelingen van het management", wordt door 54% van de respondenten beantwoord met "dat hun auditcomité dit in grote mate doet", 43% "in beperkte mate" en 3% "niet". Ondanks de grote bezorgdheid omtrent aangelegenheden in de jaarrekening, wordt er door een aanzienlijke groep dus niet altijd veel aandacht besteed aan het onderzoeken van deze materie.

Toch heeft de effectiviteit van het auditcomité de afgelopen decennia een positieve evolutie gekend. Onder andere Rupley et al. (2011) vonden dat de overgrote meerderheid van factoren die geacht worden geassocieerd te zijn met de effectiviteit, toepasbaar waren op de door hun onderzochte auditcomités. Ze stelde ook verbeterde relaties vast met het management en de auditors. De effectiviteitsproblemen verschoven zich naar andere topics, zoals het toezicht op informatiesystemen, de communicatie met analisten en de blootstelling aan fraude.

Krishnan et al. (2009) onderzochten de relatie tussen audit fee en effectiviteit van het auditcomité. De aanwezigheid van financieel experts werd als maatstaf voor effectiviteit gebruikt. Hoe effectiever het auditcomité werkt, des te lager het auditrisico is voor het kantoor en de te betalen vergoeding door de geauditeerde onderneming. Bédard et al. (2004) verklaren het mogelijke effect op het auditrisico door op te merken dat leden met boekhoudkundige expertise winstmanipulatie sterker kunnen inperken en zich meer vergewissen van de aard van de verklaringen van het management. Er werd een negatieve effect op de audit fee vastgesteld, echter alleen bij bedrijven met een sterke corporate governance structuur. Effectieve auditcomités leiden ook tot een betere financiële verslaggeving en minder fraude (Rupley et al., 2011).

Uit de vorige paragrafen blijkt dat er zich effectiviteitsproblemen kunnen voordoen binnen de taakuitvoering van het auditcomité en meer bepaald in hun toezichtsrol op de accountingbeslissingen. Deze ineffectiviteit kan invloed hebben op het auditproces en de getrouwheid en kwaliteit van het financiële verslaggevingsproces. In verscheidene wetten, codes en rapporten worden de verwachtingen m.b.t. het comité beschreven, de realiteit echter verschilt regelmatig van de verwachting. In België is de sterke opkomst van het auditcomité recent en de verplichtmaking is kort geleden, in 2009, ingevoerd. Als gevolg hiervan zijn er in Belgische ondernemingen nog weinig onderzoeken uitgevoerd m.b.t. de effectiviteit van het auditcomité.

1.4 Onderzoeksprobleem

1.4.1 Centrale onderzoeksvraag

Het objectief van deze thesis is inzicht te verwerven in de manier waarop auditcomités zich kwijten van hun rol als toezichthouder op het financiële verslaggevingsproces en meer bepaald van hun rol van het aanvaarden en evalueren van belangrijke accountingbeslissingen. A.d.h.v. het onderzoek wordt nagegaan wat de karakteristieken van een effectief werkend auditcomité zijn en in welke mate deze in Belgische ondernemingen van toepassing zijn. De resultaten van deze eindverhandeling kunnen van economisch belang zijn om verbeteringen aan te brengen in het toezichtsproces door middel van wetten, codes en aanbevelingsrapporten. De bevindingen kunnen immers als voedingsbasis worden gebruikt waarop beleidsmakers zich kunnen baseren om de werking van het auditcomité te verbeteren. Men krijgt zo een beter inzicht in de huidige situatie

van het auditcomité die invloed heeft op de relaties tussen de verschillende controleorganen. Auditors kunnen nagaan wat de invloed van de ineffectiviteit is op het auditproces. Auditors vinden een goed werkend auditcomité belangrijk omdat het een effect heeft op het controlerisico en dus ook het auditrisico (Krishnan, 2009). De volgende onderzoeksvraag staat in deze studie centraal:

Voldoen de auditcomités van Belgische beursgenoteerde ondernemingen aan de gewenste karakteristieken van effectiviteit om hun verantwoordelijkheid voor het aanvaarden en evalueren van belangrijke accountingbeslissingen effectief te vervullen en hierdoor bij te dragen tot de kwaliteit van de financiële verslaggeving?"

1.4.2 Deelvragen

Er worden enkele deelvragen geformuleerd die zullen helpen bij het vinden van een antwoord op de centrale onderzoeksvraag:

- Welke zijn de verantwoordelijkheden, taken en middelen door diverse regelgevers toegewezen aan het auditcomité en hoe zou het auditcomité zijn kritische rol als toezichthouder op het financiële verslaggevingsproces moeten vervullen?
- Welke zijn de determinerende kenmerken voor de effectiviteit van het auditcomité?
- In welke mate voldoen de auditcomités van Belgische beursgenoteerde ondernemingen aan de karakteristieken van effectieve auditcomités ter vervulling van de toezichtsrol op de financiële verslaggeving?
- Welke kenmerken van auditcomité-effectiviteit dragen bij tot de kwaliteit van de financiële verslaggeving van Belgische beursgenoteerde ondernemingen?

Het woord effectiviteit is een relatief begrip dat moeilijk meetbaar is. Om het auditcomité door middel van dit concept te evalueren zijn er enkele maatstaven nodig. A.d.h.v. de tweede deelvraag wordt naar kenmerken en maatstaven gezocht van effectiviteit die het mogelijk maken een antwoord te vinden op de centrale onderzoeksvraag.

De conclusies van de literatuurstudie worden aangewend om het empirisch onderzoek uit te voeren en voor het oplossen van deelvragen drie en vier. De derde deelvraag geeft ons de mogelijkheid om na te gaan hoe auditcomités in Belgische beursgenoteerde ondernemingen zich van hun rol (kunnen) kwijten, waardoor we tekortkomingen maar ook positieve punten kunnen ontdekken van een effectieve werking.

Tot slot worden de empirische resultaten ter beoordeling van de derde deelvraag aangegrepen om een regressieanalyse uit te voeren ter beantwoording van de laatste deelvraag. De bevindingen van deelvraag vier geven aan hoe Belgische auditcomités hun primaire doel (ontwikkeling van een kwaliteitsvol financieel verslaggevingsproces) beter kunnen realiseren. Daar boekhoudkundige keuzes van het management ter manipulatie van de winst de kwaliteit van de financiële verslaggeving kunnen schaden, moeten auditcomités dit vermijden waardoor we door middel van het vermoedelijke niveau van winstmanipulatie, de effectiviteit kunnen bestuderen. Lettend op het totaal aantal ontwikkelde variabelen doorheen de studie en hun karakteristiek(en) zal met grote waarschijnlijkheid slechts een subgroep in de regressieanalyse onderzocht worden. Verdere toelichting hierover zal gebeuren in het betreffende hoofdstuk.

1.5 Onderzoeksopzet

De opbouw van deze masterproef ziet er als volgt uit. Hoofdstuk twee geeft een overzicht van het regelgevend kader (Belgische en internationale wetgeving, codes en richtlijnen) rond het auditcomité: samenstellingsvereisten, verantwoordelijkheden en middelen.

In het derde hoofdstuk inventariseren we via een literatuurstudie de karakteristieken van een effectief werkend auditcomité en hun bijdrage tot het verslaggevingsproces.

Op basis van de beschreven determinanten wordt in het vierde hoofdstuk via een empirisch onderzoek nagegaan of Belgische auditcomités hun rol als toezichthouder op het financiële verslaggevingsproces effectief vervullen. Hierin zal onder meer beschreven worden welke de elementen van de onderzoekspopulatie zijn, hoe ze werden geselecteerd, hoe de data werd verzameld en geanalyseerd, enzovoort. Om antwoorden op deze vragen te vinden, zal gebruik

worden gemaakt van verscheidene documenten die verplicht op te stellen zijn door de onderneming.

In hoofdstuk vijf wordt de aanpak van de regressieanalyse uitgelegd en in hoofdstuk zes wordt de laatste deelvraag beantwoord a.d.h.v. regressiemodellen.

Het afsluitende hoofdstuk zeven omvat de conclusies van deze masterproef. Hierin wordt duidelijk samengevat wat er voorheen vastgesteld werd, de werkwijze van dit onderzoek zal er kritisch besproken worden, wat de mogelijkheden voor verder onderzoek zijn en welke onze onderzoeksbeperkingen zijn.

Hoofdstuk 2: Regelgeving omtrent het auditcomité

De wetgeving betreffende corporate governance wordt zelden enkel op internationaal niveau uitgewerkt, met als gevolg dat wetteksten inhoudelijk per land zullen verschillen. Aangezien de wettelijke bescherming van aandeelhouders, financieringsmogelijkheden, oprichtingsvormen en kapitaalstructuren per land verschillen, heeft ieder land of groep van landen een andere aanpak op het gebied van corporate governance. Het belang van auditcomités als corporate governance orgaan is algemeen erkend. In diverse codes, standaarden en rapporten wordt de oprichting van een auditcomité aanbevolen. De codes en rapporten hebben echter geen bindende kracht. Als gevolg hiervan doet er zich in de loop van de tijd een omschakeling van 'soft law' naar 'hard law' voor, wetgevers nemen de aanbevelingen van diverse commissies over en passen de bestaande wetgeving aan. In dit hoofdstuk wordt de regelgeving inzake het auditcomité voor enkele belangrijke economieën ter wereld vergeleken om juiste en bruikbare conclusies te kunnen trekken rond de centrale onderzoeksvraag en deelvragen. Kunnen verschillen inzake regelgeving onder andere aanleiding geven tot eventuele verschillen in effectiviteit tussen auditcomités in Belgische ondernemingen en buitenlandse ondernemingen? Vervult het auditcomité zijn kritische rol als toezichthouder ten aanzien van ramingen, waarderingmethoden en voorstellingswijzen zoals voorgeschreven in de diverse corporate governance codes? De bespreking zal beperkt blijven tot de artikels en principes die relevant zijn voor het verdere onderzoek, meer bepaald de elementen die relevant zijn voor de effectiviteit van het auditcomité en zijn rol als toezichthouder op de financiële verslaggeving.

2.1 Auditcomités in de Verenigde Staten

Het oudste auditcomité waarover in de literatuur sprake is, dateert van 1827. De raad van bestuur van The Baltimore & Ohio Railroad Company stelde een groep van bestuurders samen, verantwoordelijk gesteld voor enkele specifieke toezichtstaken. Hun verantwoordelijkheid was niet te vergelijken met de huidige opdracht aangezien er toen nog een andere opdracht gold voor de externe auditor en hun taken meestal beperkt bleven tot interne controle (Spira, 2009). Als gevolg

van het McKesson & Robbins-schandaal² adviseerde de New York Stock Exchange (NYSE) in 1939 om een comité van onafhankelijke bestuurders op te richten verantwoordelijk voor de aanstelling van de auditor en de onderhandeling van zijn contract (Burke, 2008). Een jaar later beveelt de Securities and Exchange Commission (SEC) aan dat het auditcomité bestaande uit outside directors potentiële auditors moet opsporen en vervolgens voorleggen aan de aandeelhouders die op een algemene vergadering zullen beslissen welk auditkantoor de opdracht toegewezen krijgt (Burke, 2008). Geleidelijk werd meer gefocust op de rollen die zij toegewezen moesten krijgen. Na onthulling van enkele twijfelachtige business praktijken werd de rol van het auditcomité uitgebreid (Spira, 2009).

Vanaf de jaren zeventig werden aan het auditcomité striktere samenstellingseisen opgelegd. In 1972 verplichtte de SEC beursgenoteerde bedrijven ertoe dat enkel outside directors die niet betrokken waren bij het management van de onderneming konden worden aangesteld in het auditcomité (Burke, 2008). In 1977 kwam de officiële verplichting van de NYSE om een auditcomité op te richten dat geheel uit onafhankelijke bestuurders moest bestaan. Voldoening aan deze voorwaarde was essentieel om genoteerd te worden of te blijven op de NYSE (Burke, 2008).

Tijdens de jaren tachtig ontstond er een nieuwe golf van financiële schandalen die leidde tot de oprichting van The National Commission on Fraudulent Financial Reporting. Het door hen in 1987 uitgebrachte rapport promootte het idee van een auditcomité als controleorgaan verder. Sinds toen is de verbetering van de effectiviteit van het auditcomité een centraal corporate governance thema geworden (Spira, 2009).

2.1.1 Blue Ribbon recommendations

In 1998 werd met steun van de NYSE en de National Association of Securities Dealers het Blue Ribbon Committee on improving the effectiveness of corporate audit committees samengesteld. Het Blue Ribbon Committee (BRC), een groep van experts, gaf tien aanbevelingen om auditcomités

² Fraude als gevolg van een manipulatie van de omzet en de balans door fictieve verkopen. Vervalste facturen en andere documenten werden opgesteld en commissies werden betaald aan dochteronderneming om een fictieve verhoging van de opbrengsten niet te laten ontmaskeren.

effectiever te werk te laten gaan (BRC, 1999). Er zijn drie hoofddoelstellingen waarrond de tien richtlijnen zijn ontworpen, namelijk:

- het versterken van de onafhankelijkheid van het auditcomité;
- een effectievere werking;
- het opsporen van mechanismen die voor bijkomende verantwoordelijkheden zorgen in de relaties tussen de externe auditor, het management en het auditcomité.

Versterking van de onafhankelijkheid

Aan de hand van twee richtlijnen heeft het BRC getracht de onafhankelijkheid van het auditcomité te vrijwaren. De leden zijn slechts volledig onafhankelijk indien er volgens de raad van bestuur geen enkele relatie met de onderneming bestaat die invloed heeft op de onafhankelijke uitvoering van zijn werk ten aanzien van het management en de onderneming waarvan hij/zij lid is van het auditcomité (BRC, 1999, eerste richtlijn). Voorbeelden van relaties die het onafhankelijkheidsprincipe schaden zijn :

- een bestuurder die gedurende het jaar of de voorbije vijf jaren tewerkgesteld was bij de vennootschap of één van de vennootschappen waarin zij een participatie heeft;
- een bestuurder die een vergoeding ontvangt voor andere uitgevoerde werken dan deze als lid van de raad van bestuur;
- een bestuurder die directe familie is van een persoon die tijdens de laatste vijf jaar de functie van CEO heeft uitgeoefend in de vennootschap of één van de vennootschappen waarin zij een participatie heeft.

In de tweede richtlijn van het BRC-rapport (1999) beveelt men een volledig onafhankelijk auditcomité aan.

Er wordt wel een opmerking gemaakt. Een niet-onafhankelijke relatie met de onderneming door een bestuurder is toch toegestaan, indien de raad van bestuur beslist dat toetreding tot het orgaan door het individu een reële meerwaarde biedt of van het grootste belang is voor de onderneming en haar aandeelhouders. Men dient wel in het jaarverslag expliciet de aard van de relatie en de redenen tot toetreding te vermelden.

Omwille van de controlerende bevoegdheid van het auditcomité is onafhankelijkheid van de leden een primaire voorwaarde om effectief te kunnen werken. Verscheidene recente studies hebben een beter of meer actief toezicht op het management, een kleinere kans op fraude van de financiële overzichten en een objectievere evaluatie van de gepastheid van interne controle- en rapporteringspraktijken en toegepaste management accounting policies waargenomen als gevolg van een grotere onafhankelijkheid. Een volledig onafhankelijk auditcomité zoals voorgeschreven in de SOX Act is noodzakelijk volgens Bronson et al. (2009) om een betere effectiviteit te bekomen.

Effectievere werking

Het BRC gaf drie maatregelen om de werking van het auditcomité effectiever te laten verlopen:

- I. Ondernemingen met een marktkapitalisatie van meer dan 200 miljoen dollar moeten een auditcomité hebben bestaande uit minstens drie bestuurders die op het huidige moment of binnen een redelijke termijn voldoende kennis hebben om de financiële staten van een onderneming te lezen en te begrijpen. Bovendien heeft één lid voldoende expertise op het gebied van accounting en financieel management (BRC, 1999, derde richtlijn).
- II. Voor beursgenoteerde ondernemingen kan er best een charter worden opgesteld, goedgekeurd door de voltallige raad van bestuur, die de omvang van de verantwoordelijkheden specificeert en hoe deze verantwoordelijkheden met inbegrip van structuur, processen en deelnemingsvereisten zullen worden uitgeoefend. De raad van bestuur zal op jaarlijkse basis dit charter herzien om zijn toereikendheid te bepalen (BRC, 1999, vierde richtlijn).
- III. De laatste richtlijn ten aanzien van een effectievere werking is gericht naar de Securities and Exchange Commission (SEC). Zij dienen regels uit te vaardigen die elk rapporterend bedrijf verplichten in het jaarverslag te vermelden of het auditcomité een charter heeft uitgevaardigd en toegepast, en indien dit het geval is of het auditcomité aan de vermelde verantwoordelijkheden in het charter heeft voldaan (BRC, 1999, vijfde richtlijn).

Onafhankelijke bestuurders met voldoende ervaring en expertise binnen verschillende aspecten van de activiteiten van de onderneming hebben het juiste profiel om aangesteld te kunnen worden als lid van het auditcomité. Aangezien één van de primaire verantwoordelijkheden van het auditcomité is om toezicht te houden op de accounting- en financiële controles en de rapportering, heeft het comité nood aan leden met expertise op het gebied van accounting en financieel

management. Vele leden hebben daarom in het verleden functies uitgevoerd in deze vakgebieden (BRC, 1999, p. 25).

De SEC omschrijft welke kenmerken een auditcomitélid dient te bezitten om als 'audit committee financial expert' beschouwd te worden (SEC final rule, 2003):

- begrijp hebben van de financiële staten en de algemeen aanvaarde accountingprincipes (GAAP);
- de bekwaamheid hebben om de algemene toepassing van de vermelde principes in samenhang met de boekhoudregels te beoordelen;
- ervaring hebben in de voorbereiding, controle, analyse of evaluatie van de financiële staten met een moeilijkheidsgraad redelijkerwijze vergelijkbaar met deze van de vennootschap waarin men actief is in het auditcomité, of ervaring in het actief controleren van één of meerdere personen met boven vermelde ervaring;
- kennis hebben van de interne controle en procedures betreffende de financiële staten;
- kennis hebben van de taken van het auditcomité.

De opstelling en jaarlijkse beoordeling van een charter geeft de mogelijkheid de bestuurder te confronteren met zijn verantwoordelijkheden. Door te focussen op het toezicht houden, zal het comité goed voor ogen houden welke taken voorbehouden zijn aan het management, de interne en externe auditor. Het zal auditcomités aanzetten om een missie te formuleren en 'best practices' te ontwikkelen en te volgen (BRC, 1999, p. 27). Richtlijn vijf is tevens uitgevoerd geworden door de SEC. Indien het auditcomité gestuurd wordt via een charter, moet minstens één keer om de drie jaar een kopie van het charter bij het proxy statement gevoegd worden als eveneens worden verklaard of het auditcomité zijn verantwoordelijkheden heeft kunnen vervullen (SEC, 1999). Carcello et al. (2002a) stelde vast na onderzoek bij 150 Amerikaanse, beursgenoteerde bedrijven dat wat auditcomités zeggen dat ze doen in hun rapporten afwijkt van wat hun charters zeggen wat het auditcomité zou moeten doen. Er is wel een algemeen hoog niveau van naleving van de voorgeschreven auditcomité disclosures, zoals de informatieverstarring en de analysering van de jaarrekening met het management.

Mechanismen voor bijkomende verantwoordelijkheden

Deze sectie van het BRC-verslag geeft richtlijnen die de verantwoordelijkheden van het management, de interne en externe auditor en het auditcomité duidelijker scheiden en hun onderlinge relaties gestroomlijnder laten verlopen. Al deze functies gericht op onder andere financiële rapportage zijn met elkaar verbonden zodat het belangrijk is de aard van de relaties tussen deze verschillende actoren duidelijk af te bakenen. Het management is verantwoordelijk voor het opstellen van de jaarrekening en het nemen van accountingbeslissingen. De externe auditor probeert bewijs te leveren van de getrouwheid van de jaarrekening, hij evalueert de aanwezige systemen van interne controle en oordeelt hierover in een rapport. Het auditcomité zal als afgevaardigde van de raad van bestuur toezien op de werking van het management en de externe auditor.

Afwezigheid van een auditcomité binnen de raad van bestuur kan de relaties tussen de onderlinge partijen aanzienlijk doen verschillen. In het verleden werd het management vaak verantwoordelijk gesteld voor de aanstelling van een auditor, de onderhandeling van de auditvergoeding en de monitoring van de audit. Hierdoor zouden er tussen management en auditor relaties kunnen ontstaan die het onafhankelijkheidsprincipe schenden, terwijl de auditor rapporteert aan de raad van bestuur, de vertegenwoordiger van aandeelhouders en stakeholders, en niet aan het management. Richtlijn zes van het BRC-rapport (1999) specificeert dat dit potentiële probleem vermeden kan worden door het auditcomité te laten toezien op het auditproces, de externe auditor aan het comité te laten rapporteren en de auditor bijgevolg de aandeelhouders te laten vertegenwoordigen. Het auditcomité heeft de autoriteit de auditor te selecteren, te evalueren en indien nodig hem te vervangen. Het BRC geeft duidelijk aan dat de communicatie en rapportage onafhankelijkheid van het management zou moeten verlopen en dat interne en externe auditors op vrije en regelmatige basis vertrouwelijk met het auditcomité zou moeten kunnen spreken. Om potentiële onafhankelijkheidsproblemen van de auditor op te vangen, dient deze laatste een schriftelijke verklaring op te stellen waarin alle relaties worden weergegeven van hem met het bedrijf waarna het auditcomité de impact hiervan zal onderzoeken op de objectiviteit en onafhankelijkheid van de audit (BRC, 1999, zevende richtlijn).

Het auditcomité is sterk afhankelijk van de verkregen informatie van het management en de auditor. Op basis van de informatie kan er nagegaan worden of de toepasselijke financiële

rapporteringsprincipes nageleefd worden. De verkregen informatie is echter vaak beperkt tot een simpele standaardstekst die weinig inzicht geeft in de subjectieve rapporteringsbeslissingen. Deze subjectieve beoordelingen kunnen de kwaliteit van de jaarrekening beïnvloeden en het management de mogelijkheid tot "earnings management" geven. Het BRC raadt the American Institute of Certified Public Accountants aan volgende richtlijn op te nemen in Generally Accepted Auditing Standards (GAAS): de externe auditor dient met het auditcomité te discussiëren over de kwaliteit van de financiële rapportering en meer bepaald over de oordelingen die hij heeft gemaakt over significante boekhoudprincipes in de jaarrekening van de vennootschap (BRC, 1999, achtste richtlijn).

De negende richtlijn is zeer relevant voor het onderwerp van deze masterproef, vandaar wij deze richtlijn in zijn oorspronkelijke vorm weergeven. The Committee recommends that the SEC require all reporting companies to include a letter from the audit committee in the company's annual report to shareholders and Form 10-K Annual Report disclosing whether or not, with respect to the prior fiscal year: (i) management has reviewed the audited financial statements with the audit committee, including a discussion of the quality of the accounting principles as applied and significant judgments affecting the company's financial statements; (ii) the outside auditors have discussed with the audit committee the outside auditors' judgments of the quality of those principles as applied and judgments referenced in (i) above under the circumstances; (iii) the members of the audit committee have discussed among themselves, without management or the outside auditors present, the information disclosed to the audit committee described in (i) and (ii) above; and (iv) the audit committee, in reliance on the review and discussions conducted with management and the outside auditors pursuant to (i) and (ii) above, believes that the company's financial statements are fairly presented in conformity with Generally Accepted Accounting Principles (GAAP) in all material respects (BRC, 1999, negende richtlijn). De richtlijn geeft weer welke rol het auditcomité heeft ten aanzien van het aanvaarden en evalueren van belangrijke accountingbeslissingen waarrond de centrale onderzoeksvraag gesteld is. Minstens éénmaal per jaar dient er tussen de leden van het auditcomité en afzonderlijk met de externe auditor en het management een overleg te gebeuren over de kwaliteit van de boekhoudprincipes en de gemaakte beoordelingen.

Onvolkomenheden in de jaarrekening worden vaak pas na het einde van het boekjaar ontdekt. Vele bedrijven hebben gedurende het boekjaar echter tussentijdse rapporten openbaar gemaakt waarin deze onvolkomenheden nog voorkomen. De financiële markt is gebaat bij een grote betrokkenheid van de externe auditor en het auditcomité in het tussentijdse financiële verslaggevingsproces. De tiende en laatste richtlijn van het BRC-rapport (1999) schrijft als gevolg hiervan voor dat de SEC de externe auditor zou moeten verplichten een tussentijds financieel nazicht te verrichten op basis van SAS 71³ vooraleer de kwartaalcijfers neergelegd worden. Eveneens zou de auditor de verplichting hebben om met de voorzitter of de financieel expert van het auditcomité een bespreking te hebben van de volgende items alvorens de kwartaalcijfers worden neergelegd:

- significante aanpassingen aan de kwartaalresultaten;
- belangrijke boekhoudkundige beoordelingen en schattingen van het management;
- nieuwe significante boekhoudprincipes die toegepast werden;
- onenigheden met het management ontstaan gedurende deze periode.

2.1.2 Sarbanes-Oxley Act 2002

De Sarbanes-Oxley Act van 2002 verplichtte beursgenoteerde ondernemingen ertoe een auditcomité op te richten binnen hun raad van bestuur en omschreef de taken ervan. Tevens bevat het enkele bepalingen ter verbetering van de effectiviteit.

Volgens sectie 2 heeft het auditcomité als doel toe te zien op het accounting gebeuren, het financieel rapporteringsproces en de hierbijhorende audit. Controle op de toegepaste accountingprincipes is immers van belang om het doel van juiste en getrouwe financiële verslaggeving te bereiken. Indien er geen comité wordt opgericht door de onderneming, zal de gehele raad van bestuur als auditcomité beschouwd worden.

Sectie 204 bespreekt de rapportering van de externe auditor aan het auditcomité. De auditor dient op gepaste tijden aan het auditcomité te rapporteren welke kritische boekhoudpraktijken toegepast zijn, of er ongecorrigeerde verschillen in de rapporten zijn die schriftelijk aan het management

³ Statements on Auditing Standard betreffende tussentijdse financiële informatie uitgegeven door de Auditing Standards Board en de American Institute of Certified Public Accountants (AICPA)

werden aangebracht en welke aanbevelingen van alternatieve toepassingen in de financiële informatie aan het management werden voorgesteld met een overzicht van de gevolgen hiervan. De externe auditor dient als informatiebron voor het auditcomité om belangrijke accountingbeslissingen verder te onderzoeken en te evalueren.

Sectie 301 bespreekt enkele regels omtrent de samenstelling en de algemene aanpak. Ieder lid van het auditcomité dient te zetelen in de raad van bestuur van de betreffende onderneming en moet onafhankelijk zijn. Deze sectie geeft expliciet twee criteria om de onafhankelijkheid te beoordelen. Om zijn onafhankelijkheid te vrijwaren mag het lid geen consulting-, advies-, of andere compenserende vergoeding accepteren van de onderneming voor geleverde prestaties ten gunste van de genoteerde entiteit of op een andere manier verbonden zijn met de uitgevende instelling of een dochtermaatschappij ervan. Alhoewel deze regel vergelijkbaar is met de Exchange rules van 1999, zijn de NASDAQ eisen strenger in zoverre dat zij monetaire cut-offs betreffende het betalingsverkeer tussen de onderneming en het auditcomité lid opgeven. De NYSE daarentegen geeft een meer vrije bevoegdheid aan de raad van bestuur om te beslissen of de onafhankelijkheid van de leden van het auditcomité in het gedrang zou komen als gevolg van een aantal financiële transacties tussen de auditcomitébestuurder en het bedrijf. Bovendien vereist SOX dat alle leden van het auditcomité onafhankelijk zijn, terwijl zowel de NYSE en de Nasdaq slechts een meerderheid aan onafhankelijke leden vereisten (Klein, 2002a). De persoon in kwestie mag dus wel andere diensten leveren dan beschreven in zijn functie maar mag hier op directe of indirecte wijze geen compensatie voor ontvangen. De uitzondering van meerwaarde die door de SEC kan gemaakt worden bij niet-onafhankelijkheid van de onderneming zoals eerder vermeld in het BRC-rapport, is eveneens van toepassing.

Sectie 301 verplicht eveneens elk auditcomité procedures te ontwikkelen om de ontvangst en de behandeling van klachten ontvangen door de onderneming ten aanzien van de boekhouding, interne boekhoudcontroles of auditaangelegenheden, te verwerken. Werknemers moeten de klachten waarin zij hun bezorgdheid over twijfelachtige boekhoudkundige- en auditaangelegenheden uiten op anonieme en vertrouwelijke basis kunnen indienen. In het uitvoeren van zijn taken mag het auditcomité op kosten van de onderneming het advies van onafhankelijke adviseurs inroepen om tot een effectieve besluitvorming te komen. Het auditcomité heeft de verantwoordelijkheid om toe te zien op het werk van de externe auditor en het oplossen

van eventuele conflicten tussen de auditor en het management op het gebied van genomen keuzes in de financiële rapportering.

Sectie 407 van de SOX wet bespreekt de openbaarmaking van de aanwezigheid van een financieel expert in het auditcomité. De periodieke- en jaarverslagen dienen bekend te maken of het auditcomité minstens één financieel expert telt en indien dit niet het geval is waarom. De financieel expert zou door middel van educatie en ervaring voldoende kennis moeten hebben opgebouwd om de algemene voorstellingswijzen van de jaarrekening te begrijpen, weten hoe jaarrekeningen worden opgesteld en geauditeerd, weten wat het belang van interne controle binnen een bedrijf is en begrijpen wat de functies van het auditcomité zijn.

In aanvulling op de BRC-aanbevelingen en de SOX-wetgeving, heeft de SEC bijkomende verplichtingen opgelegd via zogenaamde SEC-rules. Deze rules zijn veelal een verdere uitdieping van de verplichtingen van de SOX Act of zijn niet van verder nut voor de beantwoording van de centrale onderzoeksvraag van deze masterproef en worden hier niet besproken.

2.2 Auditcomités in België

Als gevolg van een veranderende omgeving gekenmerkt door globalisering en modernisering lanceerde de Europese Commissie in 2003 een actieplan voor de 'Modernisering van het vennootschapsrecht en de versterking van corporate governance in de Europese Unie'. In 2004 werd daarom op initiatief van de Commissie voor Bank-, Financie-, en Assurantiewezenen (CBFA), Euronext Brussels en het Verbond der Belgische Ondernemingen (VBO) een commissie corporate governance opgericht in België. De commissie streeft naar een corporate governance code die beursgenoteerde bedrijven door middel van richtlijnen aanzet tot 'deugdelijk bestuur'. De code, toen ook wel code Lippens genoemd, heeft een flexibel karakter en is gebaseerd op het 'comply or explain' principe, dit betekent dat wanneer een onderneming van mening is dat één van de voorgestelde 'best practices' niet de voordelen oplevert die zij voor ogen hebben en als gevolg hiervan beslissen om het principe niet te implementeren, dan moeten zij uitleg geven over de reden van niet-toepassing. Door de veranderende omgeving en de invoering van nieuwe wetten in het Wetboek van Vennootschappen als gevolg van een veranderend wettelijk kader in België en Europa, dienden de richtlijnen van de Code Lippens te worden herzien en afgestemd te worden op

de uitgevaardigde regels. In 2009 werd daarom een nieuwe versie van de code gepubliceerd, namelijk de Belgische Corporate Governance Code van 2009. In volgende sectie zal de meest recente code in samenhang met de artikelen van het Wetboek van Vennootschappen besproken worden om de rol van auditcomités van Belgische beursgenoteerde ondernemingen in het financieel verslaggevingsproces te onderzoeken.

2.2.1 Wetboek van Vennootschappen

Sinds 2002 heeft de raad van bestuur in de zin van artikel 522 van het Wetboek van Vennootschappen de mogelijkheid binnen zijn midden één of meer comités op te richten die een adviserende rol hebben. De raad van bestuur is aansprakelijk voor het comité en beslist over de samenstelling en bevoegdheden. In het artikel wordt niet expliciet beschreven welke comités opgericht kunnen worden of zouden opgericht moeten worden. Het auditcomité is één van de mogelijke subcomités die een adviserende bevoegdheid toegewezen kan krijgen door de raad van bestuur.

Zoals al eerder in deze tekst besproken (p. 5), verplicht de wet van 17 december 2008 tot oprichting van een auditcomité in de genoteerde vennootschappen en de financiële ondernemingen, ingevoegd in het Wetboek van Vennootschappen, de Belgische beursgenoteerde ondernemingen een auditcomité op te richten, samengesteld uit niet-uitvoerende leden van de raad van bestuur, waarvan ten minste één lid van het comité een onafhankelijk bestuurder is, en beschikt over de nodige deskundigheid op het gebied van boekhouden en auditing. Waar de SOX Act allemaal onafhankelijke leden vraagt, en de Belgische Corporate Governance Code van 2009 de voorkeur geeft aan een meerderheid van onafhankelijke bestuurders is wettelijk dus één onafhankelijk lid voldoende. Wanneer een beursgenoteerde onderneming in de zin van artikel 4 W. Venn. een auditcomité opricht dat vijf leden telt, zouden drie van de vijf bestuurders onafhankelijk moeten zijn volgens de code. De onderneming kan alleszins niet ontsnappen aan de verplichting om één onafhankelijk bestuurder in het auditcomité te hebben. In het voorzien van een tweede en derde onafhankelijk lid in het comité, kan de onderneming echter afwijken op basis van het 'comply and explain' principe. De 9 criteria om onafhankelijk te zijn worden uiteengezet in artikel 526ter W. Vennootschappen en zijn vooral bepalingen die gelden in de tijd. De criteria zijn terug te vinden in bijlage 1 van deze masterproef.

In artikel 3 van de wet van 6 april 2010 tot versterking van het deugdelijk bestuur worden beursgenoteerde ondernemingen door de wet verplicht een corporate governance code tot referentiecode aan te stellen. Aangezien in België de Belgische Corporate Governance Code van 2009 de meest recente is, zal deze doorgaans gehanteerd worden. De wet verplicht de ondernemingen het 'comply and explain principe' toe te passen (§2 Art. 96, Wetboek van Vennootschappen). De gehanteerde referentiecode en de redenen voor eventuele niet-naleving van de bepalingen worden vermeld in de CG-Verklaring, die een onderdeel vormt van het jaarverslag.

2.2.2 Code Corporate Governance 2009

De corporate governance code is opgebouwd rond negen principes die de pijlers vormen voor een goede corporate governance. Voor elk principe worden bepalingen uitgewerkt die omschrijven hoe de principes kunnen worden toegepast. De vennootschappen worden verondersteld deze bepalingen na te leven of uit te leggen waarom zij, in het licht van hun eigen specifieke situatie, dit niet doen.

Principe 5: "De raad van bestuur richt gespecialiseerde comités op." Deze comités worden opgericht om bepaalde specifieke aangelegenheden te bespreken en vervolgens advies uit te brengen bij de raad van bestuur (Belgische Corporate Governance Code, 2009, bepaling 5.1). De besluitvorming berust bij de raad, die collegiaal bevoegd blijft. Voor elk comité bepaalt de raad van bestuur het intern reglement en publiceert dit in het CG-Charter. Overigens detailleert de raad van bestuur in de Corporate Governance Verklaring de samenstelling en de werking van elk comité.

De leden van het auditcomité zijn niet-uitvoerende bestuurders. Elk comité dient te bestaan uit minstens drie leden en de duur van het mandaat mag maximaal gelijk zijn aan de duur van het lidmaatschap in de raad van bestuur. Bij de samenstelling dient rekening gehouden te worden met de specifieke behoeften en kwaliteiten van de leden om een optimale werking te verzekeren (Belgische Corporate Governance Code, 2009, bepaling 5.5). De Belgische Corporate Governance Code (2009) raadt aan een auditcomité op te richten bestaande uit een meerderheid van onafhankelijke bestuurders en minstens één lid aan te trekken die expertise heeft op het gebied van boekhouden en auditing. De raad van bestuur is zelf verantwoordelijk om ervoor te zorgen dat het auditcomité over de nodige deskundigheid beschikt op het gebied van accounting, auditing en

andere financiële aangelegenheden om hun rol effectief uit te voeren. De raad van bestuur is immers verantwoordelijk voor de samenstelling van het auditcomité en bijgevolg de bepaling van de hoeveelheid financieel experts.

Enkele bepalingen hebben betrekking op de rol van monitoring van de financiële rapportering. Bepaling 5.2.11 vereist van het auditcomité de beoordeling van de relevantie en samenhang van de door de vennootschap en haar groep toegepaste standaarden voor jaarrekeningen. Men dient na te gaan of de toegepaste accountingbeslissingen een juist beeld geven van de jaarrekening van de onderneming. Het auditcomité dient hierbij de nauwkeurigheid, de volledigheid en het consequente karakter van de financiële informatie te beoordelen. De beoordeling heeft betrekking op periodieke informatie vóór de publicatie ervan. Het uitvoerend management licht het auditcomité in over de methodes die worden gebruikt voor het boeken van significante en ongebruikelijke transacties waarvan de boekhoudkundige verwerking vatbaar kan zijn voor diverse benaderingen (Belgische Corporate Governance Code, 2009, bepaling 5.2.12). In dit verband gaat bijzondere aandacht uit naar zowel het bestaan van, als de rechtvaardiging voor. Het auditcomité bespreekt de significante kwesties inzake financiële verslaggeving met zowel het uitvoerend management als met de externe auditor (Belgische Corporate Governance Code, 2009, bepaling 5.2.13).

Tot slot zijn er nog enkele bepalingen die de werking regelen van het auditcomité met het oog om op zo een effectief mogelijke manier zijn doelen te realiseren. Het auditcomité dient minstens viermaal per jaar samen te komen om periodiek de financiële (kwartaal)verslagen te bestuderen als zijn eigen werking éénmaal per jaar (Belgische Corporate Governance Code, 2009, bepaling 5.2.28). Tijdens deze momenten van zelfreflectie kunnen de leden bespreken of ze goed bezig zijn en hun taken naar behoren uitvoeren of dat er verbeteringen aangebracht kunnen worden die zorgen voor een betere werking en beter toezicht. Tweemaal per jaar dient er een ontmoeting met de interne en externe auditor geregeld te worden met betrekking tot de audit en de interne controle van de onderneming onderzoeken (Belgische Corporate Governance Code, 2009, bepaling 5.2.29). Hier kunnen altijd twijfelachtige toegepaste accountingmethodes aangehaald worden, die het auditcomité verder kan onderzoeken. Tot slot vermeldt bepaling 5.2.30 dat het auditcomité de volledige vrijheid heeft de CEO, de CFO en andere kaderleden die verantwoordelijk zijn voor financiën, boekhouding en thesaurie van de onderneming te vragen een vergadering bij te wonen om een bepaalde aangelegenheid te bespreken. Dit geeft het auditcomité altijd de mogelijkheid om

naar significante genomen accountingbeslissingen te vragen en de redenen van toepassing met het management te bespreken. Comités van de raad van bestuur hebben de mogelijkheid om op kosten van de vennootschap extern professioneel advies in te winnen, nadat de voorzitter van de raad van bestuur hiervan werd ingelicht. Deze verschillende partijen kunnen aangewend worden om informatie te bekomen en zou de mogelijkheid moeten kunnen geven om een deskundig toezicht te verrichten op de financiële overzichten.

2.3 Gelijkenissen en verschillen in wet- en regelgeving

Andere grote economieën zoals Verenigd Koninkrijk, Nederland en Frankrijk hebben eveneens een eigen regelgeving uitgewerkt omtrent corporate governance en de werking van auditcomités. Na analysering krijgt men een overzicht van de gelijkenissen en verschillen tussen de vijf landen die af te leiden zijn uit tabel 1.

	België	VS	VK	Frankrijk	Nederland
Onderzochte regelgeving	W.Venn. (Wet) + CG-Code 2009 (Aanbevelingen)	SOX (Wet) + BRC-rapport (Aanbevelingen)	UK CG-code + Smith-rapport (Aanbevelingen)	Vienot-rapporten + Franse CG-code (Aanbevelingen)	Burgerlijk Wetboek Nederland (Wet) + Nederlandse CG-code (Aanbevelingen)
Wie verplicht AC op te richten?	Beursgenoteerde	Beursgenoteerde	Beursgenoteerde	Beursgenoteerde	Beursgenoteerde
Minimum aantal bestuurders	Niet bepaald (W.Venn.) 3 (CG-Code)	3 (BRC)	3 (CG-code)	3 (CG-code)	Niet bepaald
Niet-uitvoerende bestuurders	Allemaal	Allemaal (SEC)	Allemaal	Allemaal	Allemaal
Aantal onafhankelijke leden	1 lid (W.Venn.) Meerderheid (CG-code)	Allemaal (SOX)	3 leden	Twee derde	Maximaal 1 niet-onafhankelijke
Aantal financieel experts	Minstens 1	Minstens 1	Minstens 1	Niet vermeld	Minstens 1
Definitie financieel expert	Ervaring op gebied van boekhouden en audit	Kennis over voorstellingswijzen financiële staten, de audit en belang van interne controle	Ervaring in financiële aangelegenheden	Geen definitie, leden moeten enkel competent zijn in financiën of boekhouden	Ervaring in financiën of boekhouden in grote rechtspersonen
Financiële verslaggevingsrol	Relevantie en consistentie van standaarden en financiële informatie beoordelen en bespreken met mgmt en auditor	Toekijken op de toepassing van boekhoudprincipes	Integriteit financiële overzichten, en beoordeling significante boekhoudprincipes	Vorbereidende werkzaamheden m.b.t. controle financiële staten, consistentie en relevantie boekhoudmethoden	keuze van accounting policies, beoordeling effect nieuwe regels, inzicht in schattingsposten en prognoses
Relatie met management	Meedelen boeking significante en ongebruikelijke accounting-beslissingen door management	Discussie met AC over toepassing boekhoudprincipes	Meedelen boeking significante en ongebruikelijke accounting-beslissingen door management	Niets vermeld behalve mogelijkheid hen ten alle tijden te weerhouden op vergaderingen	Niets vermeld
Extern professioneel advies aanvragen	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Minimum aantal vergaderingen	4 (CG-code)	Niet bepaald	3	Niet bepaald	1
Beoordeling doeltreffendheid AC	Jaarlijks	Niet bekend	Jaarlijks	Niet bekend	Jaarlijks

Tabel 1: Overzicht van vergelijkende regelgeving tussen België, VS, VK, Frankrijk en Nederland

Elk land ontwikkelt zijn eigen regelgeving m.b.t. deugdelijk ondernemingsbestuur, met als gevolg dat de invulling ervan tussen de verscheidene landen aanzienlijk kan verschillen. Belangrijke gelijkenissen en verschillen te concluderen tussen de diverse regelgevingen zijn:

- De verplichting of advisering tot oprichting van een auditcomité beperkt zich in elk van de landen tot beursgenoteerde ondernemingen. De codes zijn meestal ook alleen maar gericht tot dit soort ondernemingen. Uitzondering tot oprichting is mogelijk zoals in België maar verschillen sterk tussen de landen.
- Er bestaat een grote eenduidigheid over het takenpakket. Auditcomités hebben een dubbel doel. Enerzijds moeten zij toekijken op proces van financiële verslaggeving, anderzijds op het auditproces. De omvang van het takenpakket kan tussen de diverse landen verschillen. Nederland bijvoorbeeld heeft een zeer uitgebreid takenpakket toegewezen aan het auditcomité en laat hen onder andere een beleid voor taxplanning en financiering van de vennootschap uitwerken. Tot het takenpakket behoort altijd het controleren van de aanvaardbaarheid en juistheid van de genomen significante boekhoudkundige beslissingen.
- Een andere gelijkenis is dat auditcomités samengesteld dienen te worden uit minstens 3 leden, waarvan de meerderheid onafhankelijk is. Het aantal onafhankelijken verschilt sterk tussen de diverse codes. In de Angelsaksische landen wordt een volledig onafhankelijk auditcomité geadviseerd, terwijl andere landen een voorkeur geven aan een meerderheid van onafhankelijken gaande van minstens de helft (België) tot twee derde (Frankrijk) tot maximum 1 niet-onafhankelijke (Nederland). Tevens verschilt de invulling van de term onafhankelijk persoon van land tot land.
- Tussen de diverse regelgevingen bestaat er geen concensus over welke ervaringen de leden van auditcomité moeten hebben om lid te kunnen worden van het comité of benoemd te worden als financieel expert. Elk land vereist wel dat de financieel expert over de nodige ervaring beschikt op het gebied van boekhouding. Dit is logisch gezien het takenpakket van het auditcomité. De bijkomende ervaringen verschillen echter. Sommige raden personen met kennis op het gebied van auditing aan (België), andere op het gebied van financieel management (UK, Nederland, Frankrijk). Alleen in de VS wordt er een ruimere interpretatie aan het woord financieel expert gegeven.
- De bestede aandacht aan de werking van het comité verschilt sterk tussen de regelgevingen. In Franse regelgeving wordt hier relatief veel vrijheid aan gegeven. Er worden bijvoorbeeld geen vereisten opgelegd inzake minimum aan vergaderingen, wie aanwezig mag zijn op deze vergaderingen. Andere regelgevingen (VS) zijn hier dan weer strikter in en verplichten of raden aan vergaderingen of discussies met het management en/of met de auditor in afwezigheid van het management te houden.

De ontwikkelingen in de informatie- en communicatietechnologie hebben het mogelijk gemaakt dat beleggers wereldinvesteerders zijn geworden en verder zijn gaan kijken dan hun nationale markt. Vennootschappen hebben dit ook gedaan en zijn meer globaal gaan denken. Is het dan niet noodzakelijk of mogelijk een universele code te ontwikkelen betreffende goede corporate governance? Dit is moeilijk haalbaar aangezien ondernemingen en markten sterk afhankelijk zijn van de lokale cultuur en gebruiken van een land die aanzienlijk kunnen verschillen (Voordeckers, 2011). Essentiële elementen van een goed corporate governance systeem zijn immers:

- een sterke juridische bescherming van investeerders, noodzakelijk om de minderheidsaandeelhouders te beschermen tegenover de belangrijkste aandeelhouder;
- een bepaalde vorm van geconcentreerd aandeelhouderschap, noodzakelijk om managers ertoe te bewegen winsten uit te keren.

Deze twee factoren verschillen eveneens aanzienlijk per land. Goede corporate governance zou inhouden dat men soms tegen lokale gebruiken in zou moeten gaan die een sterke kracht hebben. Zeer hoge beloningen voor topmanagers bijvoorbeeld is in de VS een sterk ingeburgerde methode om goede corporate governance te bekomen. In West-Europese landen worden zulke vergoedingen als immoreel en onaanvaardbaar beschouwd. Ondanks diverse ondernomen pogingen waaronder de OESO in 1999, lijkt het door de lokale verschillen op korte termijn niet realiseerbaar een universele code te ontwikkelen voor de raad van bestuur als het auditcomité (Voordeckers, 2012).

Hoofdstuk 3: Determinanten van auditcomité-effectiviteit.

Het empirisch onderzoek is gericht op het onderzoeken van de effectiviteit van auditcomités met betrekking tot het evalueren en aanvaarden van significante accountingbeslissingen. Maar wat is effectiviteit precies en wanneer kunnen we op dat vlak spreken van een effectief auditcomité? De algemene consensus is dat auditcomités om effectief te zijn, moeten toezien op de beschikbaarheid van interne controleprocessen om materiële tekortkomingen in het financieel rapportageproces te voorkomen of te detecteren, en bijdragen om de mogelijkheden tot managementfraude te vermijden. Ze zijn verantwoordelijk voor het aanstellen, het behoud, de vergoeding en indien nodig het ontslag van de externe auditor. Ten slotte moet het comité de onafhankelijkheid van de externe auditor vrijwaren door hem te ondersteunen bij eventuele auditor-cliënt meningsverschillen (Lee, Mande & Ortman, 2004). Het auditcomité is niet alleen verantwoordelijk t.o.v. de aandeelhouders van een bedrijf, maar ook voor een ruime waaier van andere stakeholders. Toch blijft het ultieme doel in hoofdzaak om de belangen van vooral de aandeelhouders te beschermen. Het comité kan dit realiseren door middel van gekwalificeerde bestuurders die het gezag en de middelen hebben om toezicht te houden (DeZoort et al., 2002).

Audit committee effectiveness: "An effective audit committee has qualified members with the authority and resources to protect stakeholder interests by ensuring reliable financial reporting, internal controls, and risk management through its diligent oversight efforts" (DeZoort et al., 2002, p.41).

Effectiviteit is echter geen precieze kwantitatieve maatstaf, zodat het moeilijk is om op basis van dit woord na te gaan of auditcomités in hun effectiviteit verschillen. Bovendien verschillen de factoren van effectiviteit tussen de verschillende meetobjecten. Doel van dit hoofdstuk van de masterproef is op zoek te gaan naar de determinanten die het begrip 'effectiviteit van het auditcomité' verduidelijken, waardoor een totaalbeeld van het begrip waarneembaar kan worden in het empirisch onderzoek. Eveneens zullen in dit hoofdstuk de hypothesen ontwikkeld worden voor de regressieanalyse.

De literatuur over de effectiviteit van het auditcomité is uitgebreid maar soms ook tegenstrijdig. Zo hebben factoren in sommige onderzoeken een direct effect op de effectiviteit, terwijl ze in andere onderzoeken als een indirect effect beschouwd worden via een andere onderliggende determinant. DeZoort et al. (2002) noemt vier determinanten van auditcomité-effectiviteit en hun factoren:

- samenstelling: expertise, onafhankelijkheid;
- gezag: verantwoordelijkheden, invloed;
- middelen: aantal leden, toegang tot het management, de externe en de interne auditor;
- ijver: motivatie, prikkel en volharding.

De samenstelling, het gezag en de middelen zijn de fundamentele inputs voor het auditcomité om effectief te zijn. IJver kan worden gezien als de factor die nodig is om deze inputs om te zetten in een hoog niveau van output. Zonder de nodige inspanningen en de wil om te handelen kan er geen effectief gedrag aan de dag gelegd worden (Hoitash et al., 2009). Wij zullen deze indeling in dit hoofdstuk als leidraad gebruiken, maar nemen het aspect 'aantal leden' op bij de samenstelling i.p.v. de middelen.

3.1 Samenstelling

Om doeltreffend te zijn, moeten de leden onafhankelijk zijn en een zeker niveau van expertise hebben terwijl de samenstelling ook een bepaalde heterogeniteit moet vertonen. Tevens moet het auditcomité over voldoende leden beschikken om inhoudelijke discussies op gang te brengen. Wanneer de leden onafhankelijk van het management van het bedrijf zijn, kunnen ze objectief toezien op het gehele financiële rapporteringsproces. Zij zouden eveneens zo onafhankelijk mogelijk moeten zijn van het gerapporteerde resultaat. Dit stelt een probleem voor leden die grote aandeelhouders vertegenwoordigen of waarvan de beloning afhangt van het resultaat. Een zeker niveau van financiële expertise is uiteraard vereist omdat het comité te maken kan krijgen met complexe accountingprincipes. Niet ieder lid van het auditcomité moet over dezelfde expertise beschikken, maar tenminste één lid moet een specifieke financiële/accounting deskundigheid hebben om te handelen in het belang van de stakeholders (Thissen, 2009). Teamkarakteristieken kunnen een grote invloed uitoefenen, zowel op de evenwichtige aanwezigheid van een aantal nodige competenties als op de interpersoonlijke relaties. De persoonlijkheden en de interacties

tussen de verschillende bestuurders hebben een invloed op de mate waarin zij doeltreffend hun verantwoordelijkheden kunnen nemen.

3.1.1 Aantal leden

Veelal wordt in de corporate governance codes en federale wetgevingen opgenomen dat een minimum van drie leden vereist is. Relatief grotere auditcomités komen meestal voor bij een grotere raad van bestuur die meer middelen voorziet om de financiële verslaggeving te verbeteren (DeFond & Francis 2005). Grotere auditcomités blijken meer onderwerpen te hebben waarover discussie is, omdat er meer verschillende standpunten zijn en meer leden hiervan overtuigd moeten worden. Hierdoor bestaat er een grotere kans om eventuele problemen in het financiële rapportageproces op te sporen en op te lossen. Hoe meer leden er zijn, des te meer diversiteit aan expertise er waarschijnlijk aanwezig is om een doeltreffend toezicht te verzekeren (Bédard et al., 2004).

Doch het auditcomité moet eveneens klein genoeg blijven om efficiënt te blijven. Er wordt gesteld dat als het aantal leden toeneemt, er meer gemakzucht ontstaat bij de leden zelf, waardoor het free-rider probleem kan ontstaan (Karamanou & Vafeas, 2005; Klein, 2002b). Tevens hebben grote auditcomités, een grotere kans om te leiden aan verlies van verantwoordelijkheid en minder efficiënt werkende processen (Karamanou & Vafeas, 2005).

Kent et al. (2010) somt de grootte van het auditcomité op als één van de primaire governance mechanismen die leiden tot een betere kwaliteit van de financiële verslaggeving. De onderzoekers vonden een significant positief verband tussen auditcomitégrootte en de kwaliteit van accruals. Ghosh et al. (2010) vonden een negatief verband met het niveau van earnings management. Andere resultaten zijn meer gemengd. Bij het gebruik van de variabele 'materiële tekortkomingen' als proxy voor de financiële rapporteringskwaliteit, vond Hoitash (2009) geen significant verband met de grootte van het auditcomité, terwijl ook Bédard et al. (2004), Kang et al. (2011) en Xie et al. (2003) geen significante relatie tussen auditcomitégrootte en de variabele earnings management vonden. Toch wordt algemeen aangenomen dat comités bestaande uit drie tot zes leden de optimale grootte hebben (PWC, 2009). Op basis daarvan gaan wij uit van een U-vormig verband.

Hypothese 1: Er bestaat een U-vormig verband tussen de omvang van het auditcomité en het niveau van EM.

3.1.2 Onafhankelijkheid

Onafhankelijkheid is uiterst belangrijk voor auditcomités omdat ze als controlemechanisme fungeren over de acties van het management. Het auditcomité moet beschikbaar zijn om objectief te luisteren naar de zorgen en bevindingen van de interne en externe auditor ten aanzien van het management, de toegepaste accountingmethodes en de mogelijke dreiging van fraude of andere materiële tekortkomingen (Thissen, 2009). Indien bestuurders zetelend in het auditcomité een persoonlijke band zouden hebben met het management, zouden auditors minder geneigd zijn om de gevonden tekortkomingen te rapporteren aan het auditcomité (Raghunandan et al., 2001). Dit is omdat zij het gevoel krijgen dat ze hun zorgen niet kunnen delen met het auditcomité of dat zij verwachten dat het auditcomité deze informatie niet zal meedelen aan de raad van bestuur. Guy & Zeff (2002) stellen dat onafhankelijkheid kan worden gezien als 'het kenmerk' bij uitstek van het auditcomité, zonder hetwelk het geen controle kan houden op de kwaliteit van de audit, de evaluatie van de prestaties van de externe auditor, en indien nodig, vervanging van de externe auditor.

Er is heel wat onderzoek gedaan naar de relatie tussen auditcomité onafhankelijkheid en de kwaliteit van de financiële verslaggeving. Er wordt gesteld dat onafhankelijke bestuurders het proces van financiële verslaggeving meer adequaat en objectief beoordelen, omdat ze meer tijd spenderen om de verkregen informatie te analyseren en te begrijpen en meer belang hechten aan meetings van het auditcomité. Van onafhankelijke bestuurders kan worden verwacht dat zij kritisch boekhoudkundige keuzes in twijfel trekken, de implementatie van een goed systeem van interne controle proberen te verzekeren en het risico op fraude proberen te beperken (Raghunandan et al., 2001).

Er worden diverse maatstaven als proxy voor de financiële verslaggevingskwaliteit gebruikt. Die maatstaven en het effect van onafhankelijkheid op deze proxies verschillen tussen de uiteenlopende studies, maar als algemene conclusie geldt dat een positieve associatie tussen onafhankelijkheid, auditcomité-effectiviteit en financiële verslaggevingskwaliteit bevestigd kan worden. Bédard, Chtourou & Courteau (2004); Bradbury, Mak & Tan (2006); Carcello et al. (2008);

Chang & Sun (2008) en Kang et al. (2011) concludeerden uit hun studies dat een hogere graad van onafhankelijkheid leidt tot een lager niveau van earnings management. Ghosh et al. (2010) en Piot & Janin (2007) vonden geen verband. Bukit en Iskandar (2009) vonden dat onafhankelijke auditcomités een modererende rol hadden op de winstmanipulatie.

Abbott, Parker en Peters (2004) gebruikten de frequentie van restatements (kans op aanpassing van de financiële staten) als proxy voor de financiële verslaggevingskwaliteit. Hun hypothese dat de aanwezigheid van een auditcomité bestaande uit allemaal onafhankelijke bestuurders wordt geassocieerd met een lagere incidentie van earnings restatements, wordt ondersteund op het 1%-significantieniveau. Farber (2005) analyseert de relatie tussen auditcomité onafhankelijkheid en het zich voordoen van (later ontdekte) fraude. Volgens hem hadden bedrijven die problemen van fraude ondervonden, toen een lager aantal en een lager percentage van onafhankelijke bestuurders in hun auditcomité .

Een andere veel gebruikte maatstaf voor de financiële verslaggevingskwaliteit, is de aanwezigheid van gerapporteerde interne controle problemen. Uiteraard is dat mogelijk een dubbel verband: een actief auditcomité zal samenhangen met het sneller ontdekken van significante gebreken (en dus meer gerapporteerde significante tekortkomingen), anderzijds zal een goed werkend auditcomité samengaan met betere interne controle en dus minder te rapporteren significante tekorten. Krishnan (2005) onderzocht de impact van verschillende niveaus van kwaliteit van auditcomités op de kwaliteit van het interne controlesysteem van een organisatie. Uit het onderzoek bleek dat onafhankelijke auditcomités geassocieerd worden met een lager aantal gevallen van rapporteringsproblemen en materiële tekortkomingen in het interne controlesysteem. Bronson, Carcello & Raghunandan (2006) daarentegen vonden geen significant verband tussen auditcomité onafhankelijkheid en de kans op rapportageproblemen of materiële tekortkomingen betreffende het systeem van interne controle.

Hypothese 2: Er bestaat een negatieve relatie tussen het niveau van EM en de graad van onafhankelijke bestuurders zetelend in het AC.

Onafhankelijkheid en prestatiegerelateerde vergoedingen voor niet-uitvoerende bestuurders gaan niet hand in hand met elkaar. De beloningsstructuur heeft het potentieel om beslissingen van de

leden van het auditcomité te beïnvloeden, wat een weerslag heeft op de uitkomst van het proces van financiële verslaggeving (Bierstaker et al, 2012). Daar waar vroeger de bestuurscompensaties voor niet-uitvoerende bestuurders veelal samengesteld werden uit aandelen, aandelenopties of andere aandelengerelateerde producten van de desbetreffende onderneming, is deze wijze van compenseren minder populair geworden aangezien het een slecht signaal uitzendt m.b.t. deugdelijk bestuur. Het vermijden van dergelijke remuneratie wordt aanbevolen in de Belgische CG-code. In een wetsvoorstel (5-839/1) ingediend door Bert Anciaux tot verbod van aandelenkoersgerelateerde vergoedingen voor niet-uitvoerende bestuurders, wordt er met klem op gewezen dat leden die bij de risicocontrole betrokken zijn, onafhankelijk moeten zijn van de bedrijfsonderdelen die zij controleren, voldoende gezag moeten hebben en een beloning moeten ontvangen die losstaat van de prestaties van die bedrijfsonderdelen. Het wetsvoorstel werd afgewezen. Ondernemingen moesten de vrijheid behouden om met een kort woordje uitleg zonder vormvereisten te motiveren waarom ze toch aandelengerelateerde vergoedingen zouden uitkeren aan hun niet-uitvoerende bestuurders.

Archambeault et al. (2008) wijzen er nochtans op dat bedrijven die boekhoudkundige herzieningen moesten doorvoeren hun auditcomités zwaarder compenseerden met aandelenopties dan soortgelijke "schone" boekhoudkundige bedrijven. Het negatieve verband tussen auditcomité onafhankelijkheid en onjuiste weergaven van de opbrengsten, wordt gemitigeerd indien de bestuurders werden gecompenseerd met aandelenopties (Cullinan et al., 2008). Magilke et al. (2009) vonden op basis van een experiment dat leden het minst bevooroordeeld zijn wanneer er geen aandelen gebaseerde auditcomité compensatie is. Kortetermijn aandelenvergoedingen bevorderen een voorkeur tot agressieve rapportage, terwijl langetermijn gerelateerde aandelencompensatie een voorkeur tot conservatieve rapportage geeft. Cullinan et al. (2010) leveren bewijs dat auditcomité aandelenoptieplannen positief gerelateerd zijn aan zwakke punten in de interne controle, en Keune & Johnstone (2010) vinden dat kortetermijn (langetermijn) aandelenbeloningen voor leden van het auditcomité in verband worden gebracht met een hogere (lagere) kans op een materiële afwijking.

3.1.3 Financiële expertise

Het is belangrijk dat leden van het auditcomité in staat zijn om adequaat de informatie te verwerken en te beoordelen die wordt bezorgd door het management, de interne en externe auditors. Personen met de juiste technische kwalificaties, en vooral diegenen met ervaring in het accountingdomein, zullen beter in staat zijn om diepzinnige vragen te stellen alsmede een vermogen ontwikkelen om potentieel onsamenhangende gegevens te detecteren in de financiële rapporten (Gendron & Bédard, 2006). Bovendien zullen leden, die de nodige kennis hebben op het gebied van accounting, bij geschillen over alternatief toepasbare accountingmethodes tussen het management en de auditor zich minder vaak aansluiten bij de visie van het management. (DeZoort & Salterio, 2001). Een expert zal bijdragen in het overzien van het financieel rapporteringsproces. Een onafhankelijk auditcomité zal ineffectief zijn, tenzij de leden de kennis hebben om accounting- en rapporteringskwesties en de gevolgen hiervan te begrijpen, en hierover te communiceren (Raghunandan, 2007).

Financieel expert, accounting expert en deskundige op het gebied van boekhouden en audit

Regelgevers trachten in hun richtlijnen m.b.t. de compositie het auditcomité zo samen te stellen dat een unieke bijdrage wordt geleverd tot de kwaliteit van de financiële rapportering. Van elk auditcomité wordt verwacht dat zij in hun samenstelling minstens één persoon opnemen die een goede kennis of specifieke ervaring heeft met de materie die onder het oog gebracht zal worden. In de governancewereld bestaat er geen éénduidigheid over de kwalificaties van deze persoon. Sommigen spreken over de aanstelling van een financieel expert, anderen over een accounting expert of een lid met kennis op het gebied van auditing (Thissen, 2009).

Het oorspronkelijke voorstel van de SEC als definitie voor de expert was om alleen maar personen met boekhoudkundige ervaring (accounting expert) op te nemen. In de definitieve regelgeving werden ook de opstellers van de financiële verslagen, zoals CEO's, en beroepshalve gebruikers van financiële verslagen (bijvoorbeeld financiële analisten en venture capitalists) opgenomen om deze functie te vervullen (Hoitash, Hoitash & Bédard, 2009). In de SOX-wetgeving wordt de benaming 'financieel expert' gedefinieerd als: "a person who through education and experience as a public accountant or auditor or a principal financial officer, comptroller, or principal accounting officer of an issuer, or from a position involving the performance of similar functions has— (1) an

understanding of generally accepted accounting principles and financial statements; (2) experience in— (A) the preparation or auditing of financial statements of generally comparable issuers; and (B) the application of such principles in connection with the accounting for estimates, accruals, and reserves; (3) experience with internal accounting controls; and (4) an understanding of audit committee functions.” In de Belgische wet- en regelgeving spreekt men louter over een persoon met ervaring op het gebied van boekhouden en audit en wordt er geen omschrijving gegeven van wat men van deze personen mag verwachten en wie zich in de beste positie bevindt om deze functie op zich te nemen.

DeFond, Hann & Hu (2005) leggen uit dat accounting-specifieke expertise van belang is voor de werking van het auditcomité, omdat best practices erop wijzen dat auditcomités verantwoordelijk zijn voor tal van taken die een relatief hoge mate van verfijnde boekhoudkundige expertise vereisen. De aanstelling van een boekhoudkundig expert zou een groter waardetoevoegend voordeel moeten creëren dan een financieel expert. De beperkte Belgische omschrijving van de verantwoordelijkheden van de expert en de gewoonte van ondernemingen om het concept van de SOX toe te passen i.p.v. de SEC, heeft ervoor gezorgd dat in het eigen empirisch onderzoek de financiële en accounting experts onder dezelfde noemer genomen worden en er geen scheiding tussen beide groepen aangebracht wordt. Daar hier geen rekening mee kan worden gehouden kunnen we niet bepalen of accounting expertise meer waardevol is voor de kwaliteit van de financiële rapportering dan louter financiële expertise. De omschrijving van de SOX zal bijgevolg worden toegepast om iemand te categoriseren als financieel expert of niet.

Kang et al. (2011) vonden dat financiële expertise significant negatief gerelateerd is aan earnings management. Dit resultaat werd eveneens bevestigd door Bédard et al. (2004) en Xie et al. (2003). Carcello et al. (2008) vonden dat enkel bedrijven met zwakke alternatieve corporate governance mechanismen baat hadden bij het aanstellen van expert, terwijl Ghosh et al. (2010) geen enkele relatie vonden met EM. Abbott et al. (2004) die de kans op aanpassing van de financiële overzichten gebruiken als proxy voor de financiële verslaggevingskwaliteit, merken een negatieve relatie op tussen deze maatstaf en de aanwezigheid van financiële expertise.

Farber (2005) concludeerde zowel een lager aantal als lager percentage van financiële experts in auditcomités van frauduleuze bedrijven. De auteur vermeldt eveneens dat bedrijven gekenmerkt

door fraude daarna een grotere stijging ervaren in het aantal financiële experts als de fraude wordt geconstateerd in vergelijking met bedrijven die geen last hebben van fraude-gerelateerde problemen. Een significant negatief verband tussen financiële expertise en de aanwezigheid van gerapporteerde zwakke punten in de interne controle wordt ondersteund door Krishnan (2005). De expertise moet wel onderhouden blijven. Om effectief te blijven dienen de leden van het auditcomité op de gepaste tijdstippen de nodige bijscholing te krijgen.

Hypothese 3: : Er bestaat een negatieve relatie tussen het niveau van EM en de graad van bestuurders zetelend in het AC met deskundigheid van financiële, boekhoudkundige of auditaangelegenheden.

3.1.4 Governance expertise

Niet alleen financiële expertise heeft een invloed op de effectieve werking, ook het zogenaamde governance expertise effect moet in overweging worden genomen. Carcello et al. (2002b) definieert auditcomité bestuurdersexpertise als een functie van "het gemiddeld aantal externe bestuursfuncties die door niet-uitvoerende bestuurders in andere bedrijven worden opgenomen." Het positief effect van opname van extra mandaten wordt als volgt beschreven. Door de bijkomende mandaten groeit de ervaring van de bestuursleden en verbetert hun kennis omtrent onder andere toe te passen best practices waardoor ze een beter vermogen ontwikkelen om effectief te handelen binnen hun verantwoordelijkheden. Bédard et al. (2004) en Yang & Krishnan (2005) vinden een negatieve relatie tussen bestuursexpertise en de kans op earnings management, maar deze invloed neemt stelselmatig af naarmate men meer mandaten opneemt. Hoe meer mandaten men uitvoert, des te minder tijd men heeft om voldoende aandacht te schenken aan de materie van één specifiek bedrijf. Als gevolg hiervan leggen bedrijven de bestuurders soms beperkingen op inzake het totaal uit te voeren bestuursfuncties. Het is dus van belang hier een goede afweging tussen te maken en elk van de effecten in overweging te nemen. Een maximumlimiet van vijf bestuursmandaten in beursgenoteerde ondernemingen, die als positief ervaren kan worden aangezien de tijdsbesteding hier nog steeds voldoende is voor elke onderneming, wordt veelal opgenomen in het CG-charter omwille van adviesregel 4.5 van de CG-code (2009).

3.1.5 Heterogeniteit en diversiteit

Binnen de samenstellingsdimensie is het belangrijk de nodige diversiteit vast te leggen zodanig een zekere complementariteit ontstaat. Het creëren van een heterogeen auditcomité kan door het aanstellen van bestuurders met een verschillende functionele achtergrond, diploma, leeftijd, geslacht, beroep, nationaliteit, enz. Een meer divers bestuur is creatiever en neemt betere beslissingen, aangezien de onderwerpen vanuit meerdere standpunten worden bekeken waardoor er meer overleg wordt gepleegd alvorens definitieve knopen worden doorgemaakt (Haynes et al., 2010). Vandaar diversiteit en voornamelijk genderdiversiteit een groot maatschappelijk onderwerp binnen corporate governance is geworden.

Wij zullen diversiteit bestuderen aan de hand van twee aspecten namelijk gender en nationaliteit. In een hoofdzakelijk mannelijke bestuurswereld wordt de sociale druk gelegd om raden van bestuur meer toegankelijk te maken voor vrouwen vandoor ook de verplichting om de bestuurszetels in beursgenoteerde ondernemingen voor minstens één derde te laten vertegenwoordigen door vrouwen. Vrouwelijke managers hebben een meer democratische en participatieve managementstijl, waardoor ze een grotere bereidheid vertonen en van het management vereisen om meer en beter rekenschap te geven over hun prestaties (Adams & Ferreira, 2009). Adams et al. (2010) stellen daarnaast dat onafhankelijk denken van vrouwelijke bestuurders meer waarschijnlijk is, omdat ze niet behoren tot een 'old-boys' club en netwerk, wat cruciaal is voor het vertonen van effectief toezicht. Verder vergeleken met mannelijke comités, brengen vrouwen andere invalshoeken in de discussie en zullen ze meer geïnformeerde beslissingen nemen, wat transparantieverbeterend werkt door vermindering van de informatieasymmetrie (Srinidhi et al., 2011). Srinidhi et al. (2011) vonden tevens dat bedrijven met een grotere participatie van vrouwen een hogere kwaliteit van winstrapportering hadden. Thiruvadi & Huang (2011) vinden consistent bewijs dat de aanwezigheid van een vrouwelijk bestuurder in het auditcomité beperkend is voor de winstmanipulatie door een afname van de negatieve discretionaire accruals.

Hypothese 4: Het aanbrengen van genderdiversiteit is negatief gerelateerd aan het niveau van EM.

Beursgenoteerde bedrijven opereren vaak over landsgrenzen heen en vormen een deel van de wereldeconomie. Het samenstellen van een comité die diversiteit aanbrengt op basis van nationaliteit, kan hen toelaten te begrijpen hoe deze verschillende landen werken en hoe hun zakelijke omgeving en de mensen zijn. Verder hebben ze een verschillende levensstijl, cultuur, opvoeding en achtergrond die het enerzijds mogelijk maken nieuwe perspectieven en oplossingen naar de tafel te brengen maar anderzijds ook belemmerend kunnen werken (Jhunjhunwala & Mishra, 2012). Daar geen studies te vinden waren over de effecten van regiodiversiteit in auditcomités op de kwaliteit van de verslaggeving, willen wij deze kans niet onbenut laten deze te bestuderen.

Hypothese 5: Het aanbrengen van nationaliteitsdiversiteit is negatief gerelateerd aan het niveau van EM.

3.2 Gezag

Voor een doeltreffend auditcomité dienen de leden de nodige bevoegdheden en toestemmingen te hebben om alle belanghebbenden te beschermen door middel van een zekere mate aan gezag en vertrouwelijkheid. Het comité ontleent zijn gezag aan de volledige raad van bestuur, de wetgeving en de beursregulators (DeZoort et al., 2002). Het gezag van het auditcomité kan worden gezien als een functie van de verantwoordelijkheden die zij krijgen toegewezen maar eveneens de mate van invloed die zij kunnen uitoefenen op de diverse corporate governance actoren (Turley & Zaman, 2007). Alleen als deze actoren het auditcomité serieus nemen, zal het auditcomité over voldoende autoriteit beschikken om zijn rol te spelen in het gehele corporate governance proces en invloed te hebben op het financiële verslaggevingsproces (Thissen, 2009)

3.2.1 Verantwoordelijkheden

Sori et al. (2007) associëren gezag met het verkrijgen van schriftelijke toestemmingen van diverse regelgevingen (CG-codes, wetgeving, charters, etc.). Het auditcomitécharter beschrijft de verantwoordelijkheden zowel van het adviesorgaan als deze van de actoren ten aanzien van het AC. De wetgeving heeft het belang van het charter erkend, daarom dient dit openbaar te worden gemaakt. Kalbers en Fogarty (1993) geven aan dat de creatie van een wettelijk kader van belang

is om effectief te zijn met betrekking tot de rol van het overzien van de diverse boekhoudkundige methodes.

Auditcomités voeren als suborgaan binnen de raad van bestuur hun verantwoordelijkheden uit op basis van de autoriteit van de raad. Ze hebben een adviserende functie en proberen door middel van hun bevoegdheden het werk te verlichten van een drukke raad van bestuur zodat meer gedetailleerd te werk kan worden gegaan betreffende de diverse topics inzake financiële rapportering en interne controle (PWC, 2003). De opbouw van een kader waarin effectief de activiteiten van het auditcomité gerapporteerd kunnen worden aan de raad van bestuur is dan ook van belang (Thissen, 2009).

De minimumverantwoordelijkheden van het auditcomité zijn bepaald door artikel 526bis Wetboek van Vennootschappen (zie p. 3). Toezien op het opzetten van een systeem van klokkenluiden waarbij werknemers anoniem inzendingen kunnen doen over verdachte boekhoud- en auditaangelegenheden, wordt als bijkomende verantwoordelijkheid omschreven omwille van de ingeburgerdheid in de Angelsaksische cultuur. De opname van deze verantwoordelijkheid wordt aanbevolen door de Corporate Governance Code van 2009, maar wordt niet verplicht door het Wetboek van Vennootschappen.

Ingaand op de wijze waarop significante accountingbeslissingen behandeld worden, merken we op dat deze het gevolg kunnen zijn van onderhandelingen tussen de auditpartner en het management. Gibbens et al. (2001, 2005) vonden dat in minder dan de helft van de onderhandelingen het auditcomité noch betrokken, noch geïnformeerd werd. Leden kunnen normaal gezien niet effectief werken als ze de informatie van een significante accountingbeslissing niet adequaat aangebracht krijgen (Pomeroy, 2010). Regelgeving is in latere jaren daarom veel explicieter geworden. De SOX en Auditing Standard No. 16 (Communications with Audit Committees, PCAOB, 2012) beveelt auditors daarom aan "to report all critical accounting policies and practices to be used and all alternative treatments of financial information within generally accepted accounting principles that have been discussed with management and the treatment preferred by the registered public accounting firm". Het AC dient enkel een onderzoek te voeren naar het onderliggende proces dat tot de beslissing leidde en na te gaan of de genomen accountingbeslissingen correct zijn door het stellen van de nodige indringende vragen aan de auditor en het management. Het aantal vragen is

een proxy voor de effectiviteit van het gevoerde onderzoek en het auditcomité (Pomeroy, 2010). Daar de CG-code het auditcomité aanbeveelt om significante kwesties inzake financiële verslaggeving met zowel het uitvoerend management als met de externe auditor te bespreken, zijn ze in de mogelijkheid bij dergelijke conversaties, indringende vragen te stellen. Dergelijke wettelijke bepaling omtrent de inhoudelijke communicatie tussen de auditor en het auditcomité, is niet terug te vinden in de Belgische regelgeving.

Indien meningverschillen ontstaan tussen auditor en management, is het de taak van het AC als moderator op te treden en de externe auditor, indien correct, te ondersteunen binnen de algehele verantwoordelijkheid van toezicht op het financiële verslaggevingsproces. SOX stelt specifiek deze verantwoordelijkheid (DeZoort, Hermanson & Houston, 2003), maar noch het Wetboek van Vennootschappen, noch de Belgische CG-code vinden het noemenswaardig dit te vermelden. Wright en Cohen (2002) ontdekten een gebrek aan betrokkenheid en tussenkomst van auditcomités in de geschillen. Het gebrek aan betrokkenheid bij de onderhandelingen en de meningsverschillen leidt tot een oncomfortabel gevoel bij de leden en vooral de leden met accountingervaring, want zij voelen zich bedreigd door eventueel agressief toegepaste accountingmethoden (Pomeroy, 2010) Hierdoor zullen ze aandachtig moeten blijven in hun onderzoek.

Het auditcomité heeft minstens tweemaal per jaar een ontmoeting met de externe auditor en de interne auditor, om met hen te overleggen over materies die betrekking hebben op zijn intern reglement en over alle aangelegenheden die voortvloeien uit het auditproces en in het bijzonder de belangrijke zwakke punten van de interne controle (Belgische Corporate Governance Code, 2009) Tot voor de invoering van SOX in 2002, kwam in de VS het auditcomité gemiddeld twee tot drie keer per jaar samen met de externe auditor, tijdens de post-SOX periode steeg de frequentie van het aantal auditcomité-auditor interacties tot een gemiddelde van zes keer per jaar. Interne en externe auditors moeten direct kunnen rapporteren aan het auditcomité. Dit is vooral belangrijk voor de melding van verdachte boekhoudkundige-, audit- en interne controleaangelegenheden (Chambers, 2005). Turley en Zaman (2007) leggen het belang van informele, vrijwillige interacties met de externe en interne auditors uit en het positief effect ervan op de effectiviteit van het auditcomité en het deugdelijk ondernemingsbestuur. Lee et al. (2004) geven het nut van een

goede werkrelatie tussen het auditcomité en de interne auditor aan voor een goede auditkwaliteit, wat positief is voor de financiële verslaggevingskwaliteit.

3.2.2 Invloed

Auditcomités moeten kunnen rekenen op de steun van andere partijen (de raad van bestuur, het management, de interne en externe auditor) om invloed uit te oefenen en zich effectief te kunnen kwijten van hun taken. Het moet de machtiging ontvangen om toegang tot het management en de auditors te krijgen (met of zonder de aanwezigheid van management) om aanvullende informatie te kunnen verzoeken (HM Treasury, 2007; PWC, 2009). Het vermogen om te handelen op basis van een mandaat verkregen door een algemeen aanvaarde autoriteit, zorgt ervoor dat zij makkelijker aanvaard worden door de verscheidene corporate governance actoren.

De prestaties van het auditcomité zijn afhankelijk van de praktijken en attitudes toegepast binnen de volledige raad van bestuur van het bedrijf. Het is immers de raad van bestuur in zijn geheel die verantwoordelijk is voor het toezicht op het management. Zij kunnen disciplinaire acties opleggen en het management onder druk zetten. Een doeltreffender bestuur zal waarschijnlijk een sterkere invloed kunnen uitoefenen op het management en zo zijn acties controleren ten voordele van de denkwijzes van het auditcomité (Goh, 2009). Slechts raden van bestuur met een sterke focus op deugdelijk bestuur zullen sterke en effectieve auditcomités ontwikkelen (Cohen et al., 2007).

Ondanks het bestaan van een agency conflict tussen het management en het auditcomité met betrekking tot, bijvoorbeeld, kritische accountingkeuzes, is managementondersteuning essentieel voor het auditcomité om gezaghebbend te zijn. Auditcomité-effectiviteit zal volgens Dezoort et al. (2002) meer waarschijnlijk zijn in omgevingen waar het comité alle steun ontvangt van het management en de raad van bestuur en waar het toegang heeft tot juiste, volledige en tijdige informatie.

Niet betrokken, geïnformeerd worden over onderhandelingen van accountingbeslissingen, is een teken van beperkt gezag, omdat het AC niet de nodige invloed kan uitoefenen op de actoren, wat gepaard gaat met een negatief effect op de effectiviteit. Anderzijds versterkt het wel de onafhankelijkheid van het comité, daar het geen betrokken partij is in de genomen beslissing. De

effectiviteit van het auditcomité is tevens afhankelijk van de perceptie van het management en de auditors ten aanzien van het auditcomité (Gendron et al., 2004; Gendron & Bédard, 2006). Krishnamoorthy et al. (2002) vonden bij zowel auditpartners als managers dat expertise en het vermogen van bestuurders om managers te confronteren met hun daden en beslissingen bepalend is voor de effectiviteit en de medewerking van deze actoren. Wanneer het auditcomité effectief gedrag vertoont tijdens de vergaderingen door de manager te confronteren in de zin van het stellen van indringende niet-standaardvragen zullen zij een betere effectiviteit percipiëren. Daar zij gezag uitstralen zullen zij vervolgens bereid zijn om meer te participeren en te luisteren naar het AC.

3.3 Middelen

Auditcomités moeten voldoende middelen ter beschikking krijgen voor hun werking, inclusief bijscholing en de mogelijkheid om op kosten van de vennootschap extern professioneel advies aan te vragen om hen te assisteren bij het voorleggen van een advies of het nemen van een beslissing. Bovendien kunnen er zich situaties voordoen waarin het auditcomité kennis neemt van verdachte accounting, audit of interne controle problemen en waarin best samengewerkt wordt met een onafhankelijke adviseur om te helpen bij het onderzoek en de oplossing van deze problemen (Cohen et al., 2005). Na de invoering van de SOX bv. huurden veel auditcomités een juridisch adviseur in om hen te assisteren bij de vervulling van hun verantwoordelijkheden (Pandit et al., 2006). DeZoort et al. (2002) associeerden toegang tot informatie, het management, de externe en de interne auditor met de determinant middelen. In dit hoofdstuk kwam dit reeds aan bod onder de categorie gezag aangezien het aansloot op de onderwerpen van die sectie.

3.4 IJver

Samenstelling, gezag en middelen zijn de inputs die nodig zijn voor effectiviteit. Echter de meest belangrijke determinant is de ijver van de leden. Dit betekent dat de leden zelf willen handelen om de belangen van de stakeholders te verdedigen. Als de leden niet de nodige inspanningen willen doen, kan er moeilijk verwacht worden dat zij hun taken doeltreffend uitvoeren. DeZoort et al. (2002) omschrijft ijver als volgt: "the willingness of committee members to work together as needed to prepare, ask questions, and pursue answers when dealing with management, external

auditors, internal auditors, and other relevant constituents.” Van een auditcomité waarbij de motivatie ontbreekt om effectief zijn toezichhoudende verantwoordelijkheden uit te voeren, kan niet verwacht worden om kritisch de boekhoudkundig keuzes van het management in vraag te stellen.

IJver reflecteert zich o.a. in het aantal jaarlijkse bijeenkomsten van het comité en de tijdsbesteding. Het op regelmatige basis samenkomen is nodig om tijdig en adequaat alle accounting- en auditkwesties uit te werken. Raghunandan et al. (2007) verwachten dat actievere auditcomités effectiever zijn als ze jaarlijks meer samenkomen. Menon en Williams (1994) bevestigen dit door te zeggen dat auditcomité onafhankelijkheid effectiviteit niet garandeert tenzij het comité actief toezicht houdt. Bij het onderzoeken van de relatie tussen de frequentie van samenkomen en de kwaliteit van de financiële verslaggeving, maakten Kang et al. (2011), Lin et al. (2006), Ling & Hwang (2010), Vafeas (2005) en Xie et al. (2003) gebruik van earnings management als een proxy voor de financiële verslaggevingskwaliteit. Ze vonden een negatief gerelateerde relatie met het aantal vergaderingen van het auditcomité. Bédard et al. (2004), He et al. en Yang & Krishnan (2005) konden deze hypothese niet bevestigen aangezien zij geen significante relatie vonden tussen beide variabelen. Een onderzoek verricht door Abbott et al. (2004) naar het verband tussen het aantal jaarlijkse auditcomité vergaderingen en de kans op earnings restatement bevestigde de verwachtingen van de auteurs, dat meer ontmoetingen leidde tot een lagere kans op aanpassing en een hoger financiële verslaggevingsniveau.

Meer frequente meetings zorgen dus voor een lagere kans op financiële rapporteringsproblemen (McMullen & Raghunandan 1996), fraude (Beasley et al. 1999), verdachte veranderingen in auditoraanstelling (Archambeault & DeZoort, 2001) of restatements (Abbott et al. 2004). Uit de diverse onderzoeken kunnen we concluderen dat het aantal bijeenkomsten per jaar van het auditcomité een significante variabele is voor de effectieve werking van het auditcomité die een positieve weerslag heeft op de kwaliteit van het financiële rapporteringsproces.

Hypothese 6: Er bestaat een negatieve relatie tussen het niveau van EM en het aantal jaarlijkse vergaderingen van het AC.

Hoofdstuk 4: Statistische beschrijving effectiviteitsdeterminanten

4.1 Methodologie

Na de literatuurstudie rond de invloed van de samenstelling en werking op de doeltreffendheid van het AC, worden de effectiviteitskarakteristieken in het empirisch gedeelte meer in detail bestudeerd. Het empirisch onderzoek zal focussen op auditcomités van bedrijven die genoteerd zijn op de Euronext Brussel. De gepubliceerde informatie (website en jaarverslag) die vooral gericht is naar de werking van het AC van de geselecteerde 84 ondernemingen, werd geanalyseerd.

4.1.1 Onderzoekseenheid

De populatie van het onderzoek beperkt zich tot de auditcomités van Belgische beursgenoteerde ondernemingen, aangezien de verplichte oprichting van het adviesorgaan door de overheid tot hen is beperkt. Vervolgens beperkten wij ons tot die beursgenoteerde ondernemingen die deel uitmaken van de Bel20, BelMid of BelSmall index. Binnen elke index werden alle vennootschappen geanalyseerd. Dit brengt het totaal op 84 ondernemingen: 20 Bel20 ondernemingen, 30 BelMid ondernemingen en 34 BelSmall ondernemingen. Een lijst van bestudeerde bedrijven is terug te vinden in bijlage 2. Tot de drie indices behoren niet alle Belgische beursgenoteerde ondernemingen, maar ze brengen toch de nodige diversiteit in grootte van de onderneming aan. We hebben rekening gehouden met de verschillen in grootte aangezien de monetaire kracht onder andere bepalend kan zijn voor de hoeveelheid middelen die ter beschikking gesteld worden, de bestuursstructuur, het remuneratiebeleid, enzovoort.

4.1.2 Dataverzameling en analyse

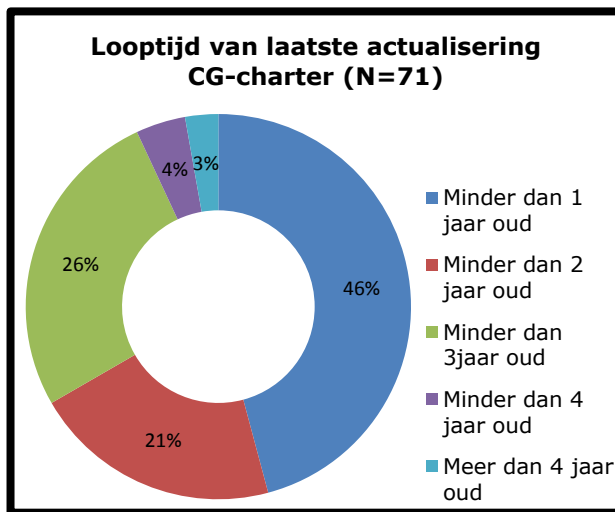
Voor elke onderneming werden hoofdzakelijk drie documenten bestudeerd: de statuten, de interne reglementen van de raad van bestuur en zijn adviserende comités ingevoegd in het corporate governance charter en het jaarverslag. De meeste aandacht werd besteed aan de laatste twee omwille van de hoeveelheid relevante informatie. De statuten beperken zich vaak louter tot de bekrachtiging van de oprichting van het AC als adviesorgaan binnen de raad van bestuur. Bovendien zijn de meeste artikels die in de statuten gericht zijn naar de bestuursorganen van de

vennootschap, veelal ook terug te vinden in de corporate governance charters. In de CG-charters beschrijven ondernemingen hun ideeën omtrent deugdelijk ondernemingsbestuur door de oplegging van bestuursregels en wat de voornaamste aspecten van haar corporate governance beleid zijn. In het jaarverslag en meer bepaald in de rubriek verklaring inzake corporate governance zijn de beursgenoteerde ondernemingen via het comply or explain-principe verplicht informatie te publiceren rond het feitelijk gevoerde corporate governance beleid zoals bijvoorbeeld de samenstelling en werking van hun bestuursorganen. Daar de informatie tussen de verschillende bronnen kan overlappen en de inhoud van de CG-verklaring steunt op de bepalingen in het CG-charter, dienen deze drie documenten tezamen en gelijktijdig bestudeerd te worden.

Elk van deze documenten belicht een andere dimensie van effectiviteit van het AC. Daar waar het jaarverslag zich vooral richt naar de dimensies van samenstelling en ijver, zullen de verantwoordelijkheden en de middelen meer aan bod komen binnen de corporate governance charters. Relevante elementen terug te vinden voor het empirisch onderzoek in het jaarverslag zijn onder andere: de samenstellingskenmerken (het aantal onafhankelijke leden, de verantwoording van de financieel expert, het aantal leden), het activiteitenverslag, de remuneratie, het aantal externe bestuursmandaten, het aantal auditcomité vergaderingen gedurende het boekjaar en de bijbehorende aanwezigheidsgraad, etc. In de corporate governance charters gaan we vooral kijken naar datgene wat wordt gezegd en niet wordt gezegd. Welke zijn de uit te voeren taken? Wat is hun reikwijdte? Wat wordt van de bestuurder en van de bestuursorganen verwacht? Welke middelen krijgen zij wel/niet ter beschikking om hun functie naar behoren uit te voeren? Welke relaties hebben zij met andere nauw betrokken personen en zijn hun functies duidelijk gescheiden?

Wat de recentheid van de documenten betreft, merken we op dat de meest recente jaarverslagen onderzocht zijn. Alle jaarverslagen geven rekenschap over het beleid waarvan het boekjaar eindigt in het jaar 2011. De corporate governance charters daarentegen dienen gepubliceerd te worden op de website van de vennootschap, maar er is geen verplichte jaarlijkse bijwerking ervan. Het charter dient enkel regelmatig geactualiseerd te worden. De ondernemingen bepalen dus gedeeltelijk naar eigen goeddunken de inhoud ervan en zijn helemaal zelf verantwoordelijk voor de opstelling en bijwerking ervan. De datum van de meest recente versie kan daarom een indicatie geven over het standpunt van de onderneming m.b.t. deugdelijk ondernemingsbestuur. De aanpak

van ondernemingen m.b.t. de actualisering van hun CG-charters is terug te vinden in figuur 2. Van de 78 ondernemingen met een charter vermelden zeven de datum er niet bij.

Figuur 2: Grafiek actualisatie CG-charter

Minder dan de helft van de ondernemingen heeft de charters en interne reglementen in het afgelopen jaar herzien. Het kan evenwel zijn dat zij de inhoud ervan het laatste jaar hebben geëvalueerd maar niet de noodzaak zagen om hier veranderingen in aan te brengen en de datum bijgevolg ook niet geactualiseerd hebben. Eén derde van de charters is meer dan 2 jaar oud.

In het empirisch onderzoek wordt de effectiviteit bestudeerd via de inhoud van de eerdergenoemde documenten. Tijdens het bestuderen van de corporate governance codes, de diverse wetteksten en de literatuur m.b.t. auditcomité-effectiviteit hebben wij een aantal elementen die van belang zijn voor een effectieve werking opgesteld. Op basis van deze elementen is vervolgens een checklist ontwikkeld waarmee de inhoud van de drie documenten bestudeerd werd. Via de checklist, bestaande uit 83 statements wordt enkel nagegaan of de omschrijvingen op gelijkaardige wijze qua inhoud beschreven zijn in de interne reglementen. Naast de checklist worden nog enkele vragen beantwoord aangaande enkele karakteristieken zoals bijvoorbeeld het aantal leden en het aantal vergaderingen per jaar. Voor een compleet overzicht van de opgenomen punten in de checklist en de onderzochte karakteristieken, wordt verwezen naar respectievelijk bijlage 3 en 4

Bij het bestuderen van bijlage 4, dient er een opmerking te worden gemaakt over twee onderzochte aspecten, namelijk het aantal financieel experts en het aantal bestuursmandaten. Betreffende het begrip financieel expert dient er soms subjectief te werk worden gegaan om de leden van het AC te categoriseren. Via de definitie van de SEC is er getracht een duidelijk onderscheid te maken. Dit gebeurde a.d.h.v. de beperkte biografische beschrijvingen die ondernemingen vrijwillig rapporteren in hun jaarverslag of op hun website. In deze biografieën werd dan aandacht besteed aan de behaalde diploma's en de functies die deze personen uitgeoefend hadden tijdens hun loopbaan. Tenminste één opleiding van de persoon moest

economisch van aard zijn en behaald op universitair niveau. Hoger onderwijs werd tevens geaccepteerd mits boekhouden het primaire opleidingsonderdeel was. Indien we de definitie van de SEC (zie p. 37) hanteren is het beoefenen van één van volgende functies vereist ter voldoening aan de omschrijving. De bestuurder dient ervaring te hebben als CEO, CFO, geregistreerd accountant, geregistreerd extern auditor, financieel ambtenaar, chieft accounting officer of in een andere functie waarin de boekhouding beroepshalve wordt gebruikt. Uit een studie van het Audit Committee Institute (2010) bleek al reeds dat de financieel expert in het verleden grotendeels de nodige achtergrondervaring heeft opgedaan in de hoedanigheid van auditor, CFO of CEO. Wij letten dus vooral op het feit of de boekhouding een belangrijk document vormde in de uitvoering van de functie waar veel van hun beschikbare tijd moest aan besteed worden en of zij die kritisch moesten bestuderen. Aangezien het rapportageproces vrijwillig is, zijn er niet altijd biografieën aanwezig. Echter de ondernemingen zijn in hun jaarverslag verplicht aan te wijzen wie de financieel expert is en een bijbehorende verantwoording te geven waarom. Natuurlijk hebben wij met deze omschrijving rekening gehouden, maar de ondernemingen beperken zich vaak tot de beschrijving van één enkele persoon en zijn weinig bereid meerdere personen te erkennen als financieel expert indien meerderen ook aan deze omschrijving voldoen. Indien ondernemingen niet bereid waren de biografieën te publiceren en ze slechts één lid verantwoordden terwijl in werkelijkheid meerderen er toch aan zouden voldoen, worden ze in dit onderzoek dus als het ware gesanctioneerd, waardoor er een vertekening naar beneden kan zijn.

Ook voor de bepaling van het aantal bestuursmandaten werd gerekend op de vrijwillige rapportering van de ondernemingen, zodat niet voor alle leden van het AC dit cijfer gekend is. Alle gerapporteerde bestuursmandaten werden geteld, ongeacht de activiteit en het al dan niet bestaan van een winstdoelstelling bij de rechtspersonen waarvan iemand bestuurder is of lid van het uitvoerend management. Mandaten in verenigingen zonder winstoogmerk, stichtingen enzovoort worden dus eveneens als volwaardige en tijdrovende functie beschouwd.

4.2 Resultaten empirisch onderzoek

Deze studie analyseert 84 ondernemingen met betrekking tot de effectiviteit van hun auditcomité. Enkele ondernemingen werden geëlimineerd uit de steekproef omwille van specifieke oorzaken. Enerzijds wordt de NV Nationale Bank van België over de gehele analyse van het empirisch onderzoek buiten beschouwing gelaten, aangezien ze gebonden zijn aan een meer strikte en veeleisende wetgeving en er een specifieke bestuursstructuur wordt toegepast omwille van de maatschappelijke toezichtsrol. NV Retail Estates anderzijds is de enige vennootschap in de steekproef die beroep doet op de vrijstellingsvoorwaarde van art. 526bis van het Wetboek van Vennootschappen tot oprichting van een auditcomité.

Elke vennootschap dient te beschikken over een intern reglement van ieder comité dat wordt opgenomen in het CG-Charter en waarin tenminste de rol, de samenstelling en de werking wordt beschreven. Van de 82 ondernemingen die een auditcomité ingesteld hebben, is er één Bel20, twee BelMid, en één BelSmall bedrijf die geen of geen up-to-date intern reglement in hun CG-charter hadden gevoegd en openbaar gemaakt. Het BelSmall bedrijf NV Home Invest Belgium, had een CG-charter neergeschreven, maar dat dateerde reeds van 2006 toen de auditcomité functies nog door de gehele raad van bestuur werden uitgeoefend. Bij de BelMid onderneming NV EVS Broadcast, is er noch een charter noch een intern reglement vindbaar, ondanks de vermelding in het jaarverslag over de publicatie hiervan op de website. NV Solvay en Comm. VA Warehouses De Pauw schrijven wel interne reglementen neer voor hun bestuursorganen maar publiceren dit niet in het CG-charter maar in het jaarverslag, zodat deze meer gericht zijn tot de lezers van de financiële rapporten en niet meer tot de bestuurders voor wie deze hoofdzakelijk zijn opgesteld. Door de publicatie van de inhoud evenwel in het verkeerde document, kunnen deze twee bedrijven toch nog betrokken worden in de analyse van de interne reglementen zodat we voor dit gedeelte van de studie een totaal van 80 ondernemingen voorhanden hebben.

4.2.1 Samenstelling

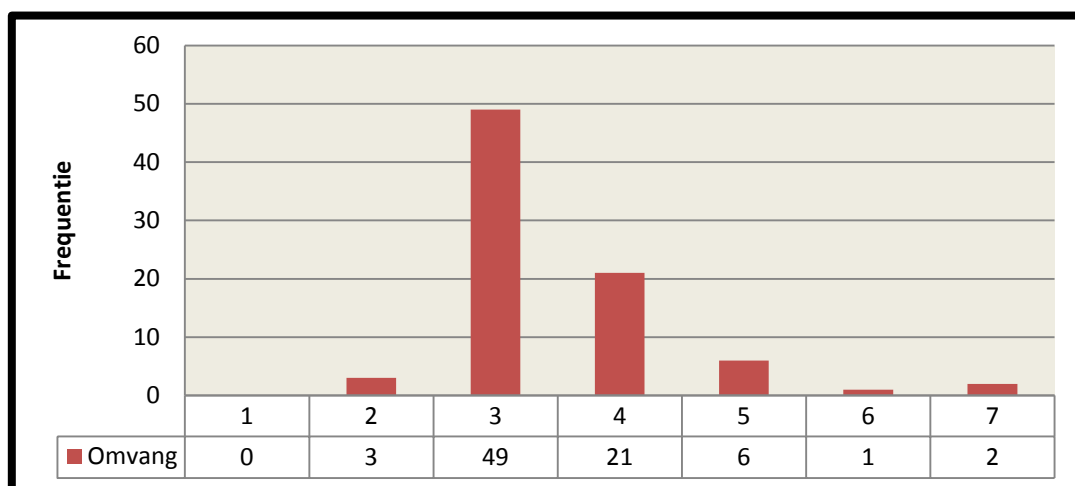
Deugdelijk bestuur en een effectieve werking start bij een juiste samenstelling. Hoe een 'optimaal' auditcomité er uitziet is voer voor veel discussie en moet door de raad van bestuur naar eigen goeddunken beslist worden. In volgende secties proberen we aan te tonen via welke

effectiviteitskarakteristieken ondernemingen vooral proberen bij te dragen tot een goede werking van hun auditcomité. Net als in vorig hoofdstuk zullen we het aspect 'omvang' opnemen bij de samenstelling i.p.v. de middelen.

Omvang auditcomité (N=82)

Het is van uitgesproken belang hier geen extremen aan te treffen, want te kleine adviesorganen beperken de relevante expertise en optimale graad van complementariteit en diversiteit terwijl een te grote omvang nadelig is voor de communicatie tussen de leden, het vlotte verloop van de vergaderingen en de besluitvorming. In een studie van PriceWaterhouseCoopers (2009), wordt een omvang van drie tot zes leden als optimaal beschouwd. Bij een Europese studie van het Audit Committee Institute (2010) bleek uit de respons van 34 Belgische auditcomitéleden dat niemand van de respondenten ontevreden was over de huidige samenstelling van hun auditcomité. Het comité was volgens hun groot genoeg om een globaal perspectief te krijgen van de te verrichten taken.

De Belgische governance praktijk toont ons dat de gemiddelde omvang van een auditcomité binnen de steekproef gelijk is aan 3,50 met een minimum van twee bestuurders en een maximum van zeven bestuurders. Op basis van figuur 3 bestaat het overgrote merendeel van auditcomités uit drie of vier bestuurders. Slechts 6,1% van de auditcomités voldoet niet aan de optimale grootte van drie tot en met zes leden.

Figuur 3: Grafiek verdeling van de omvang van auditcomités (N=82)

Drie ondernemingen kozen voor een omvang die afwijkt van de CG-code. Zij gaven hiervoor volgende explain in hun CG-verklaring:

- “De Raad van Bestuur is van oordeel dat gelet de beperkte samenstelling van de Raad van Bestuur, een Auditcomité bestaande uit twee onafhankelijke leden – beiden met de nodige vakkennis inzake audit en boekhouding – een voldoende garantie biedt voor een deugdelijk en efficiënt functioneren van het comité (NV Kinopolis).”
- “Het Comité bestaat uit twee leden die door de Raad van Bestuur van de Zaakvoerder worden aangeduid uit de onafhankelijke Bestuurders. Het volgen van de aanbeveling van de Corporate Governance Code dat het Auditcomité tenminste drie leden dient te hebben, zou ertoe leiden dat nagenoeg de gehele Raad deel uitmaakt van het Auditcomité (Comm. VA Wereldhave Belgium).”
- NV Rentabiliweb gaf geen verklaring voor de afwijking.

Pearson Chi-Square: 13,536 Sig. (2-sided): 0,195		Aantal leden						Total	Gem. aantal leden
		2	3	4	5	6	7		
Bel index	Count	0	9	7	3	1	0	20	3,80
	% within Bel20 (=1)	0,0%	45,0%	35,0%	15,0%	5,0%	0,0%	100,0%	
	Count	2	16	6	2	0	2	28	3,57
	% within BelMid (=2)	7,1%	57,1%	21,4%	7,1%	0,0%	7,1%	100,0%	
	Count	1	24	8	1	0	0	34	3,26
	% within BelSmall (=3)	2,9%	70,6%	23,5%	2,9%	0,0%	0,0%	100,0%	
Total	Count	3	49	21	6	1	2	82	3,50
	% within Bel index	3,7%	59,8%	25,6%	7,3%	1,2%	2,4%	100,0%	

Tabel 2: Verdeling omvang auditcomités over Bel indices heen

Bij het bestuderen van de gemiddelde omvang over de drie indices heen is op te merken dat Bel20 bedrijven over het algemeen een groter auditcomité prefereren. Zij zijn bereid meer middelen te investeren in een betrouwbaar financieel verslaggevingsproces. Uit de t-testen van tabel 3 blijkt dat enkel tussen de Bel20 en de BelSmall ondernemingen een significant verschil bestaat in de gemiddelde omvang. BelSmall bedrijven verkiezen veelal auditcomités samengesteld uit drie leden,

terwijl Bel20 bedrijven meer durven kiezen voor een grotere samenstelling. Het niet-significante resultaat van de chi-kwadraattoets toont aan dat de omvang van het auditcomité en de variabele Bel index onafhankelijk van mekaar zijn.

	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	T	Sig. (2-tailed)
Pair 1 Bel20 – BelMid	,22882	1,21177	,20782	1,101	,279
Pair 2 Bel20 – BelSmall	,53529	,85666	,14692	3,644	,001
Pair 3 BelMid - BelSmall	,30647	1,19944	,20570	1,490	,146

Tabel 3: t-testen gemiddelde omvang Bel indices

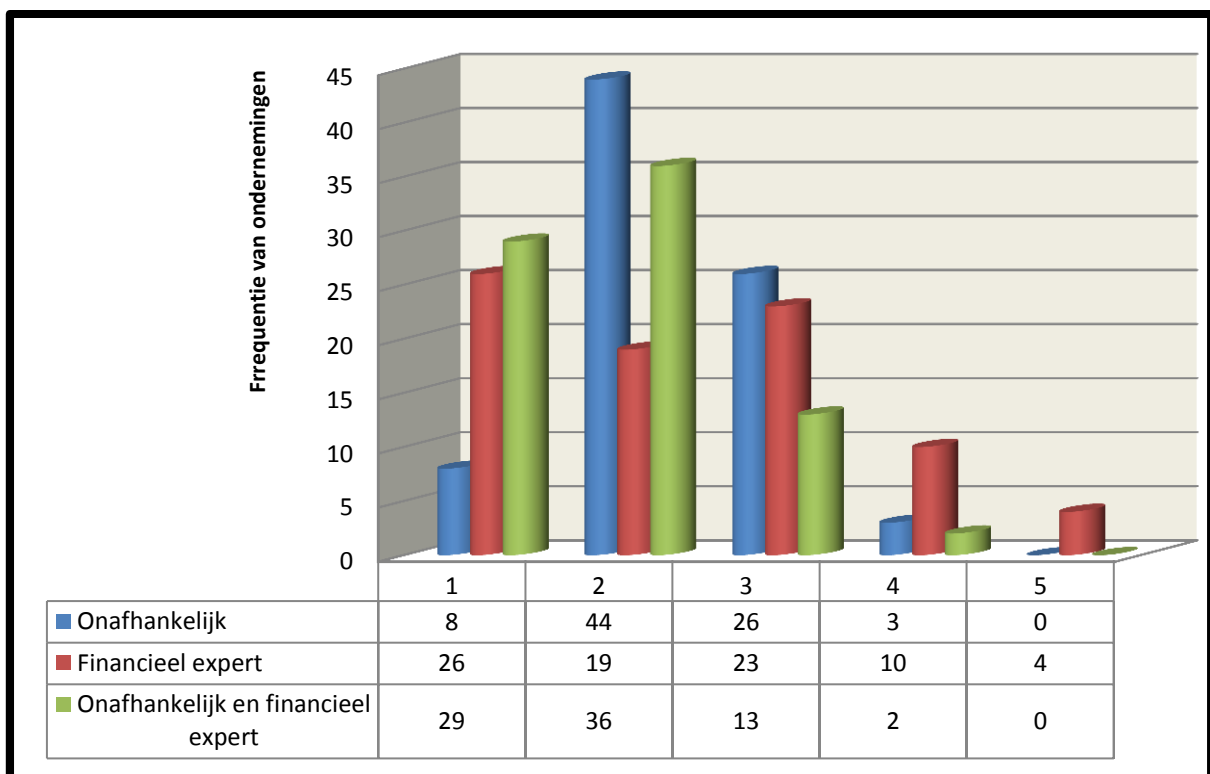
Niet-uitvoerende bestuurders, financiële expertise en onafhankelijkheid (N=82)

Auditcomités zijn wettelijk verplicht exclusief samengesteld te worden uit de niet-uitvoerende bestuurders van de raad van bestuur. Alle ondernemingen passen het voorschrift verbonden met artikel 526bis toe en vermelden dit in hun intern reglement. Hierbij rapporteert de overgrote meerderheid eveneens het minimum aantal bestuurders. Zo opteert 91% voor een auditcomité van minstens drie leden, 4% een minimum aantal van twee en het overige deel een auditcomité van vier of meer leden.

Op NV Devgen na hebben alle bedrijven op zijn minst één onafhankelijke bestuurder aangesteld zoals verplicht wordt door het Wetboek van Vennootschappen. NV Devgen verklaarde deze afwijking als volgt: "Op 1 juli 2011 kon geen van de drie leden van het Auditcomité gekwalificeerd worden als onafhankelijk bestuurder zoals voorzien in een bepaling van de corporate governance code. Dhr. Remi Vermeiren en Dhr. Jan Leemans werden benoemd als bestuurder voor meer dan drie opeenvolgende mandaten sinds zij toetraden tot de Raad van Bestuur in april 2005 en Dhr. Mariën vertegenwoordigt meer dan 10% van de aandelen. De Raad van Bestuur meent dat de leden van het Auditcomité de noodzakelijke zakelijke, industriële en financiële ervaring hebben om hun rol te vervullen. De Raad van Bestuur zal de nodige voorstellen doen om de niet-naleving op te lossen."

De Code wordt minder nauw gevolgd, want 20 van de 82 ondernemingen stellen geen auditcomité samen bestaande uit een meerderheid van onafhankelijke bestuurders. Negen daarvan beperken zich tot de helft, terwijl de resterende elf minder dan de helft tellen. Het onvoldoende aantal

onafhankelijke bestuurders met financiële kennis in de raad van bestuur, de aanwezigheid van de reeds noodzakelijke ervaring zoals hierboven vermeld door NV Devgen en de conformiteit met het Wet. Venn. (1 onafhankelijke) worden hoofdzakelijk als reden gegeven tot afwijking van een meerderheid van onafhankelijke bestuurders. Toch zijn deze resultaten een lichte verbetering ten opzichte van een aantal jaar geleden. Uit een studie van Van der Elst (2005) kon men toen concluderen dat twee derde van de comités de Code Lippens volgden en dus samengesteld waren uit niet-uitvoerende bestuurders waarvan de meerderheid onafhankelijk was. Gemiddeld zijn er twee onafhankelijke leden per auditcomité. In figuur 4 kan men de verdeling terugvinden van het aantal onafhankelijke auditcomitéleden per AC waaruit naar voren komt dat twee of drie onafhankelijken het meest gekozen aantal is.

Figuur 4: Grafiek verdeling onafhankelijken, financieel experts en bezit beide hoedanigheden

Een onafhankelijke houding gecombineerd met een financieel analytisch vermogen levert de meeste contributie tot een effectieve werking van het AC. Ondernemingen hebben de verplichting minstens één persoon te benoemen die een bijzondere kennis en ervaring heeft op het gebied van financiële aangelegenheden. Elke onderneming heeft een dergelijk persoon aangesteld. Bedrijven gaan desalniettemin vaak verder in hun benoeming m.b.t. financiële kennis. Steunend op de

interpretatie 'financieel expert' zoals beschreven in de aanpak van het empirisch onderzoek (zie p. 49), kunnen we constateren dat 41,46% van de ondernemingen de voorkeur geeft aan een auditcomité exclusief bestaand uit financieel experts. Van alle bestuurders zetelend in één of meer auditcomités, voldoet twee derde aan onze beschrijving van financieel expert.

Wanneer we de grootste absolute aantallen in figuur 4 bestuderen, geven de vennootschappen blijkbaar de voorkeur aan een extra bestuurder met het kenmerk financiële expertise in plaats van een extra onafhankelijk bestuurder. Daar waar auditcomités bestaande uit uitsluitend financieel experts op regelmatige basis voorkomen, is een volledig onafhankelijk auditcomité eerder een zeldzame aangelegenheid aangezien men zich meestal wil beperken tot een meerderheid van onafhankelijken. Uiteindelijk verschilt het percentage van het totaal aantal bestuurders die onafhankelijk zijn slechts met drie percent van het totaal aantal bestuurders die financieel expert zijn (68%), ten nadele van de eerste groep. Negen raden van bestuur hebben een volledig onafhankelijk auditcomité louter bestaande uit financieel experts samengesteld. Waar de aanstelling van een financieel expert als cruciaal beschouwd mag worden in de samenstelling, vermelden slechts 63 van de 80 ondernemingen de aanstelling ervan in hun intern reglement, waarvan vijf expliciet aangeven dat alle leden financiële expertise dienen te hebben. NV AB Inbev en NV Delhaize Group hebben deze plicht aangezien ze eveneens onderworpen zijn aan de Amerikaanse wetgeving omwille van hun notering in de Verenigde Staten.

Voorzitterschap (N=82)

De optimale situatie zou zijn als de voorzitter van het AC onafhankelijk en geen voorzitter van de raad van bestuur was. Bijzonderlijk aan het gegeven dat hij/zij de raad van bestuur niet mag voorzitten wordt aanzienlijk belang gehecht aangezien slechts vijf bedrijven (NV Bekaert, NV Melexis, NV Devgen, NV Punch International en NV Tigenix) deze regel naast zich neerleggen. 76% van de ondernemingen stipuleren deze voorwaarde dan ook expliciet in hun intern reglement, terwijl de vermelding van het aanstellen van een onafhankelijke voorzitter aanzienlijk minder (40%) wordt toegepast en uitgevoerd.

Van de vijf ondernemingen die afwijken van de code in hun voorzitterschap gaven drie een explain:

- “Deze afwijking is gerechtvaardigd aangezien Dhr. Vermeire, op basis van zijn ervaring en vaardigheden, het meest geschikt is om de functie van voorzitter van het Auditcomité naast de functie van voorzitter van de Raad van Bestuur, op zich te nemen (NV Devgen).”
- “NV Bekaert wenst immers dat de Voorzitter alle comités voorziet, om zo zijn specifieke taak van bescherming van de belangen van alle aandeelhouders optimaal te kunnen vervullen.”
- “Hoewel de Belgische corporate governance code stipuleert dat de Voorzitter van de Raad van Bestuur geen deel kan uitmaken van het auditcomité, werd besloten om Willy Duron als lid te weerhouden gezien zijn uitgebreide ervaring in deze materie (NV Tigenix).”

Waar de taken van de voorzitter van de raad van bestuur in het CG-charter van bijna alle onderzoekseenheden uitvoerig besproken worden, is dit in slechts 11 cases ook voor de voorzitter van het AC het geval. Er wordt te weinig aandacht gegeven aan welke verwachtingen men mag hebben van de voorzitter van het AC en hoe zijn taken verschillen met de andere leden. Een mogelijkheid is om terug te vallen op de functiebeschrijving van de voorzitter van de raad van bestuur en gelijklopende taakkenmerken over te nemen en toe te passen. Hoewel de literatuur geen verband legt tussen de scheiding van het voorzitterschap van het AC en de raad van bestuur en de effectiviteit of kwaliteit van de financiële verslaggeving, erkennen regelgevers, de Belgische beursgenoteerde ondernemingen en wij het belang ervan. Daarom stellen wij een bijkomende hypothese om de importantie ervan te achterhalen.

Hypothese 7: Er bestaat een positieve relatie tussen het niet scheiden van de functie van het voorzitterschap van de raad van bestuur en het auditcomité met het niveau van EM

Diversiteit (N=82)

Het streven naar een zekere mate van diversiteit in de samenstelling van het AC leidt tot een effectievere werking en besluitvorming door een meer uitgebreide expertise, doch dient hier tevens ook de nodige waakzaamheid aan de dag te worden gelegd daar een te hoge graad aan diversiteit de samenhang, de communicatie en de onderlinge sociale relaties kan bemoeilijken als gevolg van verschillen in meningen, attitudes en stereotiep denken (Zanoni, 2012). Deze masterproef beperkt zich tot het bestuderen van twee aspecten van diversiteit namelijk gender en nationaliteit.

Genderdiversiteit

In slechts 18 auditcomités wordt minstens één zetel ingenomen door een vrouw. Van de 287 bestuurszetels in auditcomités werden in 2011 er 23 voorbehouden aan vrouwen, net 8%. We mogen in de toekomst wel een stijgende trend verwachten omwille van de Wet van 28 juli 2011 die een toename oplegt naar minstens 1/3 van het aantal vrouwelijke leden in de raad van bestuur. Over de totale steekproef en de drie indices heen bekeken, ligt het gemiddeld aantal vrouwen per auditcomité zeer laag. Indien men een willekeurig auditcomité onderzoekt, mag men de afwezigheid van een vrouw verwachten. De verschillen tussen de indices in het gemiddeld aantal vrouwen per auditcomité zijn zo klein dat er statistisch geen bewijs is van significante verschillen. (tabel 5).

	2011
Aantal mannen	264
Aantal vrouwen	23
Aantal comités met geen vrouwen	78%
Aantal comités met 1 vrouw	17%
Aantal comités met 2 of meer vrouwen (max. 4)	5%
Gem. aantal vrouwen per auditcomité	0,28
Gem. aantal vrouwen per Bel20 auditcomité	0,35
Gem. aantal vrouwen per BelMid auditcomité	0,32
Gem. aantal vrouwen per BelSmall auditcomité	0,21

Tabel 4 : Gegevenskenmerken genderdiversiteit

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	,333	2	,166	,466	,629
# vrouwen * Bel index Within Groups	28,216	79	,357		
Total	28,549	81			

Tabel 5: ANOVA tabel genderdiversiteit

Diversiteit inzake nationaliteit

Ongeveer 1 bestuurder op 4 is een buitenlander. 41 raden van bestuur benoemen geen buitenlanders tot lid van hun auditcomité. 219 leden hebben de Belgische nationaliteit terwijl 68 leden een andere nationaliteit hebben aangenomen. De Franse nationaliteit is de meest

voorkomende niet-Belgische nationaliteit, echter hierover zijn geen concrete empirische gegevens beschikbaar.

	2011
Aantal Belgen	219
Aantal niet-Belgen	68
Gemiddeld aantal buitenlanders per auditcomité (in absolute aantallen)	0,83 \approx 1
Aantal auditcomités zonder buitenlander	41
Minimum aantal buitenlanders in auditcomité	0
Maximum aantal buitenlanders in auditcomité	4

Tabel 6: Gegevenskenmerken nationaliteitsdiversiteit

		Aantal niet-Belgen					Total	Gem. # niet-Belgen	
		0	1	2	3	4			
Bel index	1	Count	6	5	6	3	0	20	1,30
		% within Bel20	30,0%	25,0%	30,0%	15,0%	0,0%	100,0%	
	2	Count	15	6	3	3	1	28	0,89
		% within BelMid	53,6%	21,4%	10,7%	10,7%	3,6%	100,0%	
	3	Count	20	11	3	0	0	34	0,50
		% within BelSmall	58,8%	32,4%	8,8%	0,0%	0,0%	100,0%	
Total	Count	41	22	12	6	1	82	0,83	
	% within Bel index	50,0%	26,8%	14,6%	7,3%	1,2%	100,0%		

Tabel 7: Kruistabel tussen Bel indices en aantal niet-Belgen per auditcomité

	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	T	Sig. (2-tailed)
Pair 1 Bel20 – BelMid	,40765	1,22448	,21000	1,941	,061
Pair 2 Bel20 – BelSmall	,80000	1,07450	,18427	4,341	,000
Pair 3 BelMid – BelSmall	,39235	1,41848	,24327	1,613	,116

Tabel 8: t-testen gemiddeld aantal niet-Belgen per Bel index

	Value	Df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	13,694 ^a	8	,090
Likelihood Ratio	15,608	8	,048
Linear-by-Linear Association	7,973	1	,005
N of Valid Cases	82		
	Value	Appro. T ^b	Approx. Sig.
Interval by Interval Pearson's R	-,314	-2,955	,004 ^c
Ordinal by Ordinal Spearman Correlation	-,288	-2,689	,009 ^c
N of Valid Cases	82		

Tabel 9: Chi-square test en correlatie nationaliteitsdiversiteit

Aangaande de aanstelling van niet-Belgen in een auditcomité kan vastgesteld worden dat dit procentueel vaker voorkomt bij Bel20 bedrijven. In 70 procent van de auditcomités genoteerd op de Bel20 index zetelt minstens 1 buitenlander (tabel 7). Dat is meer dan voor de bedrijven genoteerd op de BelMid of BelSmall index met respectievelijk 54 en 59 % van de auditcomités bestaande louter uit Belgen. Bel20 ondernemingen zijn tevens meer bereid een tweede of derde buitenlander aan te stellen, aangezien zij doorgaans meer over landsgrenzen opereren. De bereidheid van Bel20 bedrijven om gemiddeld meer buitenlandse bestuurders aan te werven wordt tevens bevestigd door de eerste twee t-testen van tabel 8. Tussen de BelMid en BelSmall bedrijven bestaat er geen verschil in het gemiddelde op het 10%-significantieniveau. Het bestaan van een associatie tussen het aantal buitenlanders per auditcomité en de Bel index wordt bevestigd door het significante resultaat van de chi-kwadraattest. Het bestaan van een zwak negatief verband tussen de Bel indices en het aantal buitenlanders per auditcomité wordt gesteund door de correlatiewaarden. Bijgevolg zullen grotere bedrijven meer buitenlandse bestuurders aanstellen.

Inzake diversiteit kunnen we dus concluderen omtrent nationaliteit dat er redelijk wat bedrijven buitenlanders aanstellen in hun auditcomité omwille van hun kennis van de buitenlandse activiteiten, de connectie met de buitenlandse moederonderneming, of het zetelen van grote financierders van niet-Belgische oorsprong in de raad van bestuur. Betreffende gender zijn vrouwen daarentegen zeer sterk onderbezet zowel in het totaal aantal zetels als in het aantal auditcomités waarin ze vertegenwoordigd zijn.

4.2.2 Gezag

Taken en verantwoordelijkheden (N=80)

Het takenpakket van het AC omvat verschillende facetten en kan geclassificeerd worden in vijf categorieën zoals in art. 526bis van het Wetboek van Vennootschappen (zie p. 3). Op zeven bedrijven na binnen de categorie interne audit, en NV Rosier binnen de categorieën wettelijke controle en beoordeling van het onafhankelijke karakter van de bedrijfsrevisor, hebben alle vennootschappen de vijf hoofdtaken omschreven in hun intern reglement waarbij veelal de betreffende sectie in art. 526bis letterlijk wordt geciteerd. 51 bedrijven hebben een interne afdeling maar ettelijke auditcomités zien de noodzaak niet in om deze functiebeschrijving toe te voegen. Degenen zonder interne afdeling wijken af omdat ze zichzelf doorgaans niet groot genoeg vinden om een onafhankelijke interne afdeling op te richten. Toch dient het auditcomité in geval van niet-oprichting van een departement interne audit, elk jaar te oordelen of deze niet-oprichting nog gegrond is in het licht van de economische omgeving. Deze bedrijven dienen best op zijn minst deze beoordelingstaak te omschrijven in hun intern reglement.

Daar waar er een aanzienlijke discrepantie kan bestaan tussen de neergeschreven taken en de werkelijk uitgevoerde taken, gaan we vooral m.b.t. de financiële verslaggeving meer in detail een blik werpen op welke de uit te voeren verantwoordelijkheden zijn. Zichzelf respecterende en gerespecteerde auditcomités zorgen voor een ruime taakomschrijving zodat er een duidelijke taak- en functiescheiding is tussen de diverse actoren. Het is van belang dat er geen verwarring ontstaat tussen de taken en verantwoordelijkheden van de diverse actoren en organen want dit leidt hoogst waarschijnlijk tot ineffectief gedrag.

Monitoren financiële verslaggeving

Negen taken werden geselecteerd omtrent de financiële verslaggeving waarvan wij vinden dat zij als aparte subverantwoordelijkheden in het intern reglement zouden moeten vermeld worden om te zorgen voor een duidelijke functiescheiding en het scheppen van correcte wederzijdse verwachtingen. Deze taken en de precieze resultaten m.b.t. de vermelding in de charters zijn terug te vinden in bijlage 3. Primaire doelstelling lijkt te zijn dat het auditcomité moet toezien op een betrouwbare financiële verslaggeving van de vennootschap die een waarheidsgetrouw, oprecht en duidelijk beeld geeft van de situatie en vooruitzichten. Men geeft vooral aan dat men zowel toekijkt

op het proces van financiële rapportering als de inhoud van de (tussentijdse en jaarlijkse) verslagen en de aankondigingen. Door voorafgaand de publicatie van de rekeningen en verslagen te bestuderen op een consequente en correcte toepassing van de boekhoudnormen en waardingsregels met aandacht voor recente professionele en wettelijke veranderingen, wil men toezien op een betrouwbaar financieel rapporteringssysteem.

Veel auditcomités lijken evenwel geen aandacht te besteden aan de belangrijkste financiële risico's die de vennootschap loopt in haar economische omgeving en hoe deze beheerd worden door het management. Vaak ontbreekt ook de rol om als bemiddelaar op te treden en met de bedrijfsrevisor op het einde van de externe audit te bespreken welke belangrijke aanpassingen er gedaan zijn, welke de niet-aangepaste verschillen zijn en of er meningsverschillen met het management zijn. In hun taakomschrijving nemen vele auditcomités niet op dat ze de controles en processen, geïmplementeerd door het management om ervoor te zorgen dat de financiële staten overeenstemmen met de relevante normen, bestuderen.

Monitoren doeltreffendheid interne controle- en risicobeheer

Minimaal één maal per jaar bestuderen auditcomités de doeltreffendheid van hun interne controleprocessen ter identificatie van risico's. Alhoewel uit vorige sectie bleek dat het opsporen van financiële risico's doorgaans niet als taakomschrijving vermeld wordt, wordt het onderzoeken van de processen ter opsporing van de risico's in 88% van de bedrijven wel degelijk verricht. Bij het monitoren van de processen is het van betekenis eerst te begrijpen welke de interne controleprocessen zijn, geïmplementeerd door het management ter verwerking van de financiële data om een betrouwbaar financieel verslaggevingsproces te ontwikkelen. Amper 13 bedrijven brengen deze vermelding aan in hun intern reglement.

Over het algemeen zijn weinig bedrijven bereid uitgebreide interne reglementen te rapporteren aangaande de verantwoordelijkheden van hun adviserende comités alsook hun raad. Men beperkt zich frequent tot te algemene taakomschrijvingen zodat de relaties en de verwachtingen tussen de actoren onduidelijk kunnen zijn. Zo beperken enkelen zich louter tot het letterlijk overnemen van de verantwoordelijkheden beschreven in de CG-codes. Een meer diepgaande functiebeschrijving van de vijf categorieën en het uitwerken en rapporteren van een algemeen draaiboek van hoe men het financieel verslaggevingsproces opvolgt, zou de functiescheiding tussen de relevante actoren

verbeteren en de bestuurders, de lezers van de jaarrekening en de toezichhouders op het deugdelijk ondernemingsbestuur een beter inzicht geven in het werkingsproces.

Taakafbakening tussen raad van bestuur en auditcomité

Het gezag uitgestraald door het auditcomité wordt grotendeels bepaald door de raad van bestuur. De raad van bestuur moet het auditcomité de wettelijk opgelegde verantwoordelijkheden laten uitvoeren en bereid zijn te luisteren naar hun bevindingen. Dit gebeurt over het algemeen ook, aangezien op drie ondernemingen (NV CMB, NV Exmar en NV Quest For Growth) na, het auditcomité verplicht wordt de resultaten van de laatste vergadering te berichten in de volgende vergadering van de raad van bestuur.

Daarbij wordt aan alle auditcomités een adviesgevende functie toegewezen binnen de structuur van de raad van bestuur. De beslissingsbevoegdheid is en blijft bij de voltallige raad van bestuur. Hierop kunnen uitzonderingen gemaakt worden ten aanzien van enkele specifieke beoordelingen maar dit vraagt uiteraard de toestemming van deze raad van bestuur. De bestuurders van het AC worden verkozen door de raad van bestuur, die als taak heeft de samenstelling, werking, rollen van de adviserende comités goed te keuren en de effectiviteit ervan te bewaken. Deze taakomschrijving wordt gerapporteerd in 52 interne reglementen van de raad van bestuur.

Het geloof van de raad van bestuur in het auditcomité kan eveneens kracht bijgezet worden door te verklaren in het intern reglement dat men rekening gaat houden met de adviezen van het orgaan. In hun functieomschrijving rapporteert de helft van de raden "rekening te zullen houden met de beoordeling van het AC". Vooral m.b.t de beoordeling van het kader van interne controle en het toezichhouden op de commissaris en de interne auditfunctie, verklaart men dit. Daar waar één van de primaire zorgen van het AC is om het getrouw beeld van de financiële informatie te bewaken, wordt in slechts tien ondernemingen expliciet bij deze taakomschrijving de bewoording "rekening houdend met de beoordeling van het AC" gerapporteerd.

Relatie met interne en externe auditors

Ten aanzien van het financiële rapporteringsproces werd reeds waarneembaar dat een correcte toepassing van de waarderingsregels en boekhoudnormen als één van de primaire taken wordt beschreven in de CG-charters. Een overleg met de bedrijfsrevisor nopens de aanvaardbaarheid van

de grondslagen van financiële verslaggeving zou het effectief verrichten van de taak aanzienlijk bevorderen. 64% van de auditcomités verplicht zichzelf om een discussie hierover te voeren met de bedrijfsrevisor. Slechts 38% van de auditcomités geeft de verantwoordelijkheid aan dat men moet waken dat op het einde van de externe audit de significante bevindingen en aanbevelingen van de externe auditor opgevolgd worden door het management en worden toegepast.

Ter ondersteuning van de uitvoering van deze taak worden 73% van de externe auditors door het intern reglement gehouden om minstens twee keer per jaar afzonderlijk samen te zitten met het auditcomité om aangelegenheden te bespreken die volgens hen privé besproken dienen te worden. Zulke afspraak bestaat tevens met de interne auditor, maar hier dient wederom opgemerkt te worden dat niet alle beursgenoteerde ondernemingen intern een auditafdeling hebben opgericht, 51 ondernemingen beschikken hierover. 36 ondernemingen met een interne auditfunctie dringen aan op deze conversatie. Van de vennootschappen ontbrekend aan een interne auditafdeling, rapporteert 45% over het zullen leiden van zulke discussies in de toekomst, indien het AC van mening zou zijn dat dergelijke oprichting noodzakelijk is.

In zijn relatie met het auditcomité moet van de interne auditor verwacht worden dat hij periodiek de nodige documenten en verslagen overhevelt aan het AC om op de hoogte te blijven van zijn werkzaamheden. In zestig procent van de ondernemingen met een interne audit wordt zulks niet periodiek verplicht aan de auditor.

Het Maastricht Accounting, auditing & information management Research Center (MARC) voerde in 2010 een internationale studie uit bij leden van het auditcomité, CFO's en financiële analisten. Ondanks de soms wat tegenvallende resultaten van hun onderzoek ten aanzien van de wederzijdse verantwoordelijkheden met de externe auditor bleek uit 12 interviews bij auditcomitéleden uit diverse landen waaronder België dat 83% van de ondervraagden de rol van de auditor inzake financiële verslaggevingsaangelegenheden zeer nuttig vinden. Ten aanzien van de toepassing van geschikte grondslagen van financiële verslaggeving, de toepassing van accounting standaarden en vragen betreffende openbaarmaking vinden ze de kennis van de auditor zeer nuttig. Vooral de kennis met betrekking tot de meer technische en complexe gebieden van IFRS worden hoog gewaardeerd. De respondenten die het werken met de externe auditor minder nuttig vonden, gaven als voornaamste reden aan dat ze zelf over voldoende expertise bezitten om een oordeel te

vormen. Daar waar wij voor België over het algemeen een vrij hoog percentage aan financieel experts terugvinden, kan dit een verklaring zijn voor de soms mindere resultaten in de schepping van wederzijdse verantwoordelijkheden.

Relatie met het management

De rapportering over de relatie van het management met het auditcomité is zeer beperkt zowel in de CG-charters als in de CG-verklaringen. In de functieomschrijvingen van het management wordt nauwelijks bericht over de verantwoordelijken met het auditcomité en beperkt men zich tot de relatie met de raad van bestuur. Buiten rapportering over de aanwezigheid van leden van het management op de vergaderingen (zie volgende sectie) wordt in de interne reglementen van het AC enkel door 27 ondernemingen aangegeven dat het uitvoerend management het auditcomité moet inlichten over de gebruikte methodes van significante boekingen indien diverse benaderingen mogelijk zijn. De organisatie van een vergadering met de externe auditor en het management waar de significante boekingen en resultaten van de audit besproken worden, werd tevens vastgesteld.

Vergaderingen (N=80)

Op de vergaderingen van het AC komen de onderzochte en de te onderzoeken materies aan bod en kunnen relevante personen geïnviteerd worden om bij te staan in het toezichtsproces of om verdere informatie van hen te bekomen ter advisering van de raad van bestuur. Toekenning van de volledige vrijheid aan het auditcomité om elke relevante persoon uit te nodigen de vergadering bij te wonen, geeft hen het nodige gezag ten aanzien van de overige actoren om effectief toe te kijken op het proces van financiële verslaggeving. Het ontmoeten van volgende personen draagt bij tot het toezicht: de CEO, de CFO, de interne auditor, de bedrijfsrevisor en het personeel werkzaam in het boekhouddepartement. In onderstaande tabel 10 kan men terugvinden hoeveel procent van de auditcomités het recht heeft dergelijke personen uit te nodigen. Niet alle charters vermelden specifiek welke personen ze mogen inviteren maar beperken zich tot de volgende verklaring: "Het auditcomité heeft het recht elke relevante persoon die het wenselijk acht uit te nodigen op zijn vergaderingen."

	%
Chief executive officer	56
Chief financial officer	59
Interne auditor	62
Bedrijfsrevisor	62
Personeel van de boekhouding	49
Iedereen zonder expliciete vermelding van functie	24

Tabel 10 : Invitatierechten

Soms betreft de te bespreken materie aangelegenheden die te maken hebben met het toezicht op de taken van het management waarvan zij de inhoud (nog) niet mogen horen en waarover de geïnviteerde persoon in alle vrijheid zijn zeg moet kunnen doen. Auditcomités met gezag zullen daarom elke relevante persoon kunnen spreken in afwezigheid van het management en hen ervan weerhouden zichzelf te mogen inviteren op de vergaderingen van het AC. Uit de bestudering van de CG-charters bleek dat slechts 17 auditcomités de mogelijkheid hebben om elke relevante persoon te spreken in afwezigheid van de managementleden en 13 charters waarin op directe of indirecte manier duidelijk werd dat managementleden zelf over het recht beschikten om zichzelf uit te nodigen tot één of meerdere vergaderingen van het AC.

4.2.3 Middelen

Het auditcomité moet voldoende middelen ter beschikking krijgen van zijn raad van bestuur om effectief zijn opdracht uit te voeren. Opmerkelijk is het kleine aantal (één derde) raden van bestuur die specifiek stellen dat ze de nodige middelen zullen toekennen aan het AC voor een optimale werking. Verstrekking van middelen reikt voor bijna alle ondernemingen (op NV Accentis, NV Nyrstar, NV PinguinLutosa, NV Rosier en NV Sapec na) op het gebied van professioneel advies dat men mag vragen aan externen op kosten van de vennootschap.

'Middelen' hebben niet alleen betrekking op het ter beschikking stellen van de nodige gelden, maar ook het waarborgen van de toegankelijkheid tot andere actoren en een optimale informatieverspreiding. Toch vermelden niet alle charters dit expliciet. Zo geven de charters van iets meer dan de helft van de ondernemingen aan dat hun auditcomité onbeperkte en vrije toegang heeft tot het management, de werknemers en alle relevante informatie.

62 ondernemingen verduidelijken een tijdspanne waarbinnen alle relevante informatie met betrekking tot de agendapunten van de volgende vergadering verdeeld dienen te worden onder de potentiële aanwezigen. Over de informatieverbreiding zijn er doorgaans weinig klachten te melden. Uit een studie van het ACI (2010) bleek dat ten aanzien van de externe auditor er een grote tevredenheid heerst over de kwaliteit van zijn communicatie met betrekking tot het onderzoeken van significante accountingbeslissingen (ACI, 2010). Elk van de respondenten is redelijk tevreden, zelfs bijna allemaal tevreden, over de communicatie van significante boekhoudkundige beslissingen tussen de twee partijen. Met betrekking tot de onderliggende assumpties van de boekhoudkundige beoordelingen en schattingen van het management zijn eveneens bijna alle respondenten tevreden over de communicatie. Het auditcomité beschikt met andere woorden over kwaliteitsvolle informatie om significante accountingbeslissingen in de jaarrekening te evalueren en te beoordelen. Eventuele tekortkomingen of probleemsituaties in zijn onderzoek zullen zich vaak op andere domeinen bevinden.

De ondernemingen beloven eveneens in hun charters zich te houden aan een verspreiding van de agenda binnen een redelijke termijn. Toch blijkt de agenda één van de grootste pijnpunten te zijn die een meer effectieve werking van het auditcomité zou weerhouden. Vier tiende van de respondenten van de ACI-enquête (2010) zou een verbetering van de agenda's, door meer te gaan focussen op wat belangrijk is en in minder mate gewoon een checklist te overlopen, een toegevoegde waarde vinden voor de effectieve werking van het comité.

4.2.4 IJver

Bijeenkomsten en aanwezigheid (N=82)

Ondernemingen dienen transparant te zijn over het aantal bijeenkomsten van het AC alsook de individuele aanwezigheidsgraad volgens de Code (2009). Alle bedrijven rapporteren hierover.

	Gemiddeld totaal	Gemiddeld Bel20	Gemiddeld BelMid	Gemiddeld BelSmall
Aantal vergaderingen auditcomité (2011)	4,29	5,8	3,89	3,71

Tabel 11: Gemiddelde aantal jaarlijkse zittingen

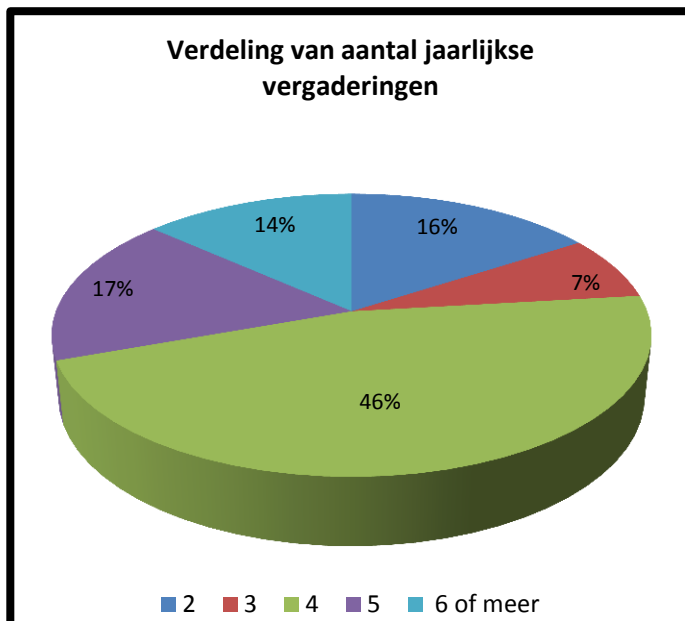
		Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	T	Sig. (2-tailed)
Pair 1	Bel20 – BelMid	1,90765	2,69162	,46161	4,133	,000
Pair 2	Bel20 – BelSmall	2,09412	2,27142	,38955	5,376	,000
Pair 3	BelMid – BelSmall	,18647	1,64437	,28201	,661	,513

Tabel 12: t-testen gemiddeld aantal vergaderingen per Bel index

In 2011 waren er gemiddeld 4 auditcomitévergaderingen op jaarbasis. Een studie van het ACI (2010) concludeerde gelijkaardige resultaten. Volgens hen kwamen Belgische auditcomités gemiddeld 4,3 keer per jaar samen en dit gemiddeld 3,2 uur. De hoeveelheid tijd gespendeerd aan vergaderingen is echter maar een klein percentage van de totale time-commitment. Veel voorbereidend werk gaat vooraf aan de vergaderingen.

De druk die analisten zetten op het management door hun winstvoorspellingen, waardoor de integriteit van de financiële staten in gevaar zouden kunnen komen, zet drie kwart van de auditcomités aan om 3-maandelijks samen de kwartaalresultaten te bespreken voor de openbaarmaking ervan. Tevens is er de vrees dat het management bereid zou zijn om de nodige risico's tot misstatement te nemen om zijn doelen met betrekking tot de budgetten en de hieraan gekoppelde prestatiebeloning te bereiken (Audit Committee Institute, 2011).

Verschillen waren merkbaar zowel binnen als overheen de drie indices, vooral voor de Bel20 ondernemingen, waar het minimum en maximum aantal vergaderingen reikte van 2 tot 15. Auditcomités van Bel20 bedrijven komen jaarlijks één à twee keer meer samen dan de auditcomités behorende tot de andere twee indices (tabel 11). Tabel 12 toont via t-testen aan dat Bel20 bedrijven gemiddeld significant (1%-niveau) meer auditcomitévergaderingen voeren dan BelMid of BelSmall bedrijven. Tussen de laatste twee groepen bestaat er geen significant verschil. Door bijna alle bedrijven (77 van de 80) wordt in het intern reglement het minimum aantal jaarlijkse vergaderingen vermeld. Het overgrote merendeel (58) is van mening dat het minstens viermaal dient samen te komen om op zijn minst de kwartaalresultaten en -verslagen te bespreken. De anderen auditcomités beperken zich tot twee (8) of drie (9) keer. Zij overtreden bijgevolg de CG-code. In hun verklaringen tot afwijking stellen ondernemingen dat ze het aantal voldoende achten om goed te functioneren of dat ze halfjaarlijks rapporteren waardoor ze het niet nodig achten op zijn minst vier keer per jaar samen te komen.

Figuur 5: Verdeling aantal jaarlijkse vergaderingen

De grootte van de onderneming is medebepalend voor het aantal vergaderingen. Auditcomités houden immers meer toezicht op het financiële verslaggevingsproces in complexere economische en financiële omgevingen als gevolg van een groeiende verantwoordelijkheid. De gemiddelde aanwezigheidsgraad ligt op 93,36% wat als voldoende mag worden beschouwd.

Auditcomité vergoeding (N=82)

Vergoedingen zijn één van de meest prestatiemotiverende prikkels. Des te hoger de vergoeding tot op een zekere plafondhoogte, des te groter de motivatie en de ijver. Bestuurders kunnen naast hun compensatie voor hun zetel in de raad van bestuur een vergoeding ontvangen voor hun bijdrage in één of meer adviserende comités. De vergoedingen voor bestuurders zetelend in één van de adviserende comités verschillen naargelang het remuneratiebeleid aanzienlijk van onderneming tot onderneming. Sommigen maken een onderscheid tussen de compensatie van de leden van het AC en van de voorzitter ervan.

Ondernemingen kunnen ten aanzien van hun compensatiebeleid gecategoriseerd worden in hoofdzakelijk 4 groepen (N=73):

- I. De bestuurders ontvangen geen vergoeding voor hun lidmaatschap in het comité;
- II. De bestuurders ontvangen een jaarlijkse lump sum voor hun lidmaatschap in het comité;
- III. De bestuurders ontvangen een zitpenning voor de aanwezigheid op de vergaderingen van het comité;
- IV. De bestuurders ontvangen een jaarlijkse lump sum en voor elke vergadering die ze bijwonen een zitpenning.

Negen bedrijven besloten geen details vrij te geven over de exacte vergoedingsniveaus van hun remuneratiebeleid ten aanzien van de adviserende comités. Zij beperken zich tot de verplichte wettelijke informatie van het meedelen van de totale individuele remuneraties van de bestuurders en geven niet aan op basis van welke onderverdeling in functies deze zijn toegekend.

Onderstaande tabel 13 geeft een overzicht van het toegepaste remuneratiebeleid en de gemiddelde verdienste van een bestuurder zetelend in het auditcomité per type beleid. De vergoedingen werden bestudeerd per auditcomité op basis van hun gerapporteerde beleid en niet per bestuurder op basis van hun gerapporteerde inkomsten. Het gemiddelde wordt bijgevolg berekend op basis van het aantal auditcomités die geassocieerd worden met het type vergoedingsbeleid. Daarnaast maken we onderscheid tussen de compensatie van een lid van het auditcomité en de voorzitter ervan.

<i>Lid</i>			
	N	Gem. lump sum	Gem. Zitpenning
Geen vergoeding	9	-	-
Lump sum	20	7650	-
Zitpenning	36	-	1590
Lumpsum+zitpenning	8	9030	2125
Totaal	73	8045	1688
<i>Voorzitter</i>			
Geen vergoeding	8	-	-
Lump sum	23	13598	-
Zitpenning	35	-	2188
Lumpsum+zitpenning	7	15140	2571
Totaal	73	13958	2251

Tabel 13: Gemiddelde vergoedingen voor leden en voorzitter van het auditcomité (in Euro)

Compensatie van bestuurders van het AC gebeurt vooral a.d.h.v. een zitpenning. Dit motiveert hen op de vergaderingen aanwezig te zijn en ze grondig voor te bereiden. De gemiddelde zitpenning voor bestuurders die enkel op basis hiervan vergoed worden, bedraagt 2188 euro voor de voorzitter en 1590 voor de overige leden. Combinaties van zitpenningen en een jaarlijkse vaste vergoeding worden in 10% van de remuneratiebeleid toegepast. Deze laatste groep verdient

aanzienlijk meer dan de bestuurders die alleen op basis van de jaarlijkse vergoeding of de zitpenning gecompenseerd worden. Bestuurders die reeds een zitpenning (lump sum) krijgen, verdienen een hogere éénmalige jaarlijkse compensatie (zitpenning) dan degene die enkel geremunereerd worden op basis van de lump sum (zitpenning). De voorzitter van het AC wordt extra gecompenseerd voor de additionele inspanningen ten opzichte van de overige leden. De zitpenningen liggen voor de voorzitters namelijk 33% hoger terwijl de jaarlijkse vaste vergoedingen liefst 74% hoger liggen.

Ten voordele van een effectieve werking is een volledige of partiële compensatie a.d.h.v. een zitpenning het meest waardetoevoegend aangezien het de bestuurder verplicht aanwezig te zijn op de vergadering ter inning van zijn vergoeding. Echter bij het bestuderen van de gemiddelde aanwezigheidsgraden binnen de vier hierboven genoemde categorieën bleken er geen significante verschillen te bestaan onderling (bijlage 5 tabel 1). Zelfs de negen auditcomités waarvan de leden niet vergoed worden, scoorden een vergelijkbare aanwezigheidsgraad.

De niet-uitvoerende bestuurders van het AC dienen zo objectief mogelijk de verkregen informatie te bestuderen en te beslissen. Langetermijn prestatiegerelateerde vergoedingen in de vorm van bonussen, winstbewijzen, warrants, opties, etc. kunnen de onafhankelijke kijk van de bestuurders beïnvloeden en ervoor zorgen dat in eigenbelang gehandeld wordt, doordat namelijk de maximalisatie van de de beurskoers en de winsten het primaire doel wordt, waardoor het toezicht op het financiële verslaggevingsproces van het management verzwakt. Dit zou de reputatie en de effectiviteit van de bestuurders en het auditcomité ernstig kunnen schaden op de korte en lange termijn. Daarom beveelt de Code beursgenoteerde ondernemingen aan prestatiegerelateerde compensaties voor niet-uitvoerende bestuurders te vermijden. Niet alle bedrijven volgen deze richtlijn op, negen ondernemingen of 11% weerhoudt zich er niet van niet-uitvoerende bestuurders te belonen op basis van prestaties. Dit gebeurde in de vorm van warrants/opties (7) of tantièmes (2). Tantièmes zijn in de regel toegestaan, toch zijn ze een soort van prestatievergoeding. Het toekennen van opties aan niet-uitvoerende bestuurders is wel in overtreding met de code. Behalve NV IBA Group, geeft elk van de ondernemingen een verklaring voor de toekenning.

De redenen tot afwijking verschillen per bedrijf:

- Gelijke vergoedingspraktijken in de sector (NV AB Inbev, NV Devgen);

- Nastreven van langetermijnengagement (NV AB Inbev);
- Belonen zonder kasmiddelen van de vennootschap te gebruiken (Devgen NV, NV Option, NV Rentabiliweb, NV Transics);
- Noodzakelijk ter aantrekking van ervaren en kennisrijke bestuurders (NV MDXHealth, NV Option);
- Permanente betrokkenheid garanderen (NV Option).

Bestuursmandaten (N=48)

Bestuurders vervullen een maatschappelijke plicht en staan hoog aangeschreven in het bedrijfsleven. De verwachting is dat zij voldoende tijd vrij maken om aan de verplichtingen te voldoen die zij gecreëerd hebben met de vennootschap. Opdat voldoende tijd aan de bestuursmandaat besteed zou worden, heeft de helft (51%) van de onderzochte ondernemingen een plafond van vijf eenheden geplaatst op het aantal bestuursmandaten in beursgenoteerde vennootschappen. Anderzijds heeft de ervaring een voordeel op de werking. Dit zogenoemde governance expertise effect werd besproken in sectie 3.1.4

	Bel20 (N=16)	BelMid (N=14)	BelSmall (N=18)	Totaal (N=48)
Aantal bestuursmandaten	222	216	239	677
Aantal bestuurders	76	100	111	287
Aantal onderzochte	59	50	55	164
Gem. aantal bestuursmandaten per bestuurder	3,76	4,32	4,34	4,12
Aantal bestuurders met meer dan 5 mandaten	9 (15%)	16 (32%)	13 (24%)	38 (23%)
Aantal bestuurders zonder overig mandaat	6 (10%)	6 (12%)	3 (5%)	15 (9%)

Tabel 14: Gegevensanalyse bestuursmandaten

Tabel 14 bestudeert de mandaten die gerapporteerd werden door de bestuurders in alle mogelijke rechtspersonen en kijkt dus verder dan alleen de beursgenoteerde vennootschappen. Slechts 15% van de Bel20 bestuurders oefenden meer dan vijf mandaten uit zodat er nog maar een kleine of geen resterende groep van bestuurders overblijft die deze regel m.b.t. mandaten in vennootschappen gefinancierd via de kapitaalmarkt zullen overtreden. Bij de bestuurders die een zetel hebben in één van de BelMid bedrijven ligt dit percentage meer dan dubbel zo hoog.

Bestuurders in Bel20 ondernemingen oefenen gemiddeld ook minder mandaten uit dan hun collega's werkzaam in andere indices.

Bestuurders oefenen gemiddeld niet teveel bestuursmandaten uit. Toch is er aanzienlijke groep, bijna een kwart, die meer dan vijf mandaten opnemen hoewel deze niet allemaal in beursgenoteerde ondernemingen zijn. Dit is natuurlijk geen wettelijke overtreding maar wordt hier eerder gebruikt als indicatie voor de ijver van de leden. De in te vullen tijd voor elk mandaat kan trouwens sterk verschillen naargelang de activiteiten en het doel van de organisatie. Het gemiddeld aantal is over het algemeen voldoende om ervaring te ontwikkelen in de bestuursfunctie en een zekere mate van governance expertise te genereren ten voordele van de werking. De groep bestuurders zonder overige mandaten blijkt beperkt te blijven, maar zij kunnen altijd ervaring hebben opgedaan in het verleden in dezelfde of andere ondernemingen.

Evaluatie (N=80)

De Code 2009 beveelt de raad van bestuur aan om regelmatig de omvang, de samenstelling en de prestaties van zijn comités te evalueren. Niet alleen de raad van bestuur in zijn geheel maar ook de auditcomités evalueren regelmatig zichzelf. In zowel 28% van de interne reglementen van de raad van bestuur als die van het AC, wordt er geen melding gemaakt over een verplichting om het auditcomité binnen een zekere tijdspanne te evalueren. Bedrijven expliceren deze afwijking meestal in de aard van deze twee voorbeelden:

- De evaluatie van de individuele bijdrage van elke bestuurder en van de leden van de gespecialiseerde comités ('assessment') gebeurt op heden doorlopend (en niet periodiek), rekening houdend met de frequentie van de vergaderingen van de Raad van bestuur, evenals bij de hernieuwing van mandaten (NV Home Invest Belgium).
- De laatste evaluatie van de Raad van Bestuur, zijn comités en bestuurders vond plaats in 2008. Omdat sindsdien een aanzienlijk aantal bestuurdersmandaten vernieuwd wordt, heeft de Raad van Bestuur beslist om de voor 2011 geplande evaluatie pas in 2012 te voeren (NV CIE Bois Sauvage).

De tijdspanne waarbinnen de evaluaties moeten plaatsvinden, zijn tevens voer voor discussie. Al te vaak beperkt men zich tot de bewoording periodiek/regelmatig zonder deze tijdspanne te verduidelijken.

	Door RvB	Door AC
Geen evaluatie gerapporteerd	22	22
Regelmatig/periodiek	14	4
Jaarlijks	5	29
2-jaarlijks	11	7
3-jaarlijks	22	16

Tabel 15: Periodiciteit van evaluatie van het AC

Vooraf de interne reglementen van de auditcomités verduidelijken specifiek de tijdspanne waarin geherevalueerd moet worden. Van de 58 ondernemingen die evalueren zijn vooral de raden van bestuur hier minder consequent in en beperken zich tot de woorden periodiek of regelmatig. Daar waar auditcomités zich meer op jaarlijkse basis doorlichten, doet de raad van bestuur dit op een veel langere tijdsbasis.

De vraag is dan vervolgens wat men beoogt te beoordelen? Hierin hebben we onderscheid gemaakt tussen de bewoordingen samenstelling, omvang, werking en doeltreffendheid.

	Raad van bestuur (N=58)	Auditcomité (N=58)
Samenstelling	50	26
Omvang	46	22
Werkking	47	45
Doeltreffendheid	29	51

Tabel 16: Inhoud van evaluatie

De resultaten zijn in lijn met wat men op voorhand zou kunnen verwachten. De raad van bestuur heeft de verantwoordelijkheid de samenstelling, de omvang en de werking van de adviserende comités goed te keuren dus is het over het algemeen logisch dat zij vooral deze gaan beoordelen. Omtrent de samenstelling en de omvang is het doorgaans de raad van bestuur die bepaalt welke bestuurders benoemd worden en welke middelen hen ter beschikking gesteld worden, zodat deze bewoordingen minder voortkomen bij de evaluaties door het auditcomité. Het auditcomité daarentegen weet beter hoe de werking in zijn orgaan eraan toegaat en welke interne problemen er leven zodat ze in hun evaluatie zich vooral zullen richten tot de doeltreffendheid en werking. Het auditcomité heeft m.b.t. de bepaling van de samenstelling en omvang eveneens geen/weinig

beslissingsbevoegdheid om veranderingen aan te brengen, terwijl problemen m.b.t. de werking of doeltreffendheid niet zozeer beslissingen zijn die veranderingen vragen in specifieke documenten maar meer onderlinge afspraken betreffen, gericht op het vermijden van de problemen in de toekomst.

De niet-uitvoerende bestuurders dienen onbeperkte en vrije toegang te hebben tot het management om accurate en juiste informatie te bekomen. Een goede wisselwerking tussen beide zal positief bijdragen tot de effectiviteit van het AC. Een jaarlijkse beoordeling van de relatie met het management kan dus nooit kwaad. 71% van de raden van besturen leggen de verplichting op om jaarlijks de relatie van de niet-uitvoerende bestuurders met het management te bespreken.

Hoofdstuk 5 : Opbouw van de regressiemodellen

Na een statistische beschrijving van de effectiviteitsdeterminanten in het vorige hoofdstuk, is het doel nu te onderzoeken welke invloed deze karakteristieken hebben op de effectiviteit van het AC op het vlak van de kwaliteit van het financieel verslaggevingsproces. Dit zal gebeuren aan de hand van meervoudige lineaire OLS-regressies (Ordinary Least Square) om de mate van resultaatsturing te schatten.

5.1 De afhankelijke variabele

Daar het management het resultaat kan sturen door het nemen van specifieke boekhoudkundige keuzes, is ongeoorloofde of overdreven resultaatsturing een teken van ineffectief toezicht door het AC. De effectiviteit van het AC kan daarom gemeten worden aan de hand van het niveau van resultaatsturing (earnings management, EM), daar dat een negatieve invloed heeft op de kwaliteit van de financiële verslaggeving. Een vaak gebruikte meetmethode voor vermoedelijke resultaatsturing is gebaseerd op een analyse van 'accruals'.

Bergstresser en Philippon (2006) definiëren accruals als volgt: "Accruals are components of earnings that are not reflected in current cash flows, and a great deal of managerial discretion goes into their construction." Healy (1985) stelt dat resultaten kunnen worden opgesplitst in kasstromen van operaties, niet-discretionaire accruals en discretionaire accruals. Totale accruals (TA) zijn de som van discretionaire accruals (DA) en niet-discretionaire accruals (NDA). Hoewel TA rechtstreeks te berekenen zijn uit de openbare financiële informatie (jaarrekening), kan niet eenduidig worden bepaald welk deel er niet-discretionair is en welk deel discretionair.

NDA zijn boekhoudkundige aanpassingen die zonder keuze opgelegd worden door de accountingstandaarden en door de wet verplicht zijn. DA zijn accruals die niet het automatisch gevolg zijn van normale operationele bedrijfsactiviteiten, maar beïnvloed worden door managers. De manager beïnvloedt DA door gericht te kiezen uit een waaier van algemeen aanvaarde boekhoudprincipes. Het is duidelijk dat hier veel speling mogelijk is. Het betreft hier voornamelijk de boekhoudposten (uitzonderlijke) afschrijvingen, waardeverminderingen en voorzieningen.

Boekhoudkundige opbrengsten niet gepaard gaande met een inkomende kasstroom worden gezien als primair instrument voor resultaatsturing (Bergstresser et al., 2006).

Het is deze opsplitsing tussen DA en NDA waar het gebruik van modellen zich opdringt. Talrijke modellen schatten de **verwachte** accruals.

Het DeAngelo model (1986) zal gebruikt worden voor de schatting van de discretionaire accruals. Binnen dit model wordt er vanuit gegaan dat de accruals mee-evolueren met de groei van het balanstotaal (Vander Bauwhede et al., 2000).

$$DA_{it} = TA_{it} - TA_{it-1}$$

waarbij:

DA_{it} = geschatte discretionaire accruals van de huidige periode voor onderneming i gedeeld door het totaal actief van de periode t-1

TA_{it} = totale accruals van de huidige periode voor onderneming i gedeeld door het totaal actief van de periode t-1

TA_{it-1} = totale accruals van de vorige periode voor onderneming i gedeeld door het totaal actief van de periode t-2

De formule die onder meer in het Jones model (1991) gebruikt wordt voor de berekening van de TA luidt:

$$TA_{it} = \text{Resultaat uit de gewone bedrijfsvoering}_{it} - \text{kasstroom}_{it}$$

Wij passen volgende werkwijze toe. Bergstresser & Philippon (2006) definiëren de TA echter als 'de wijzigingen in het niet-kasgedeelte van het werkkapitaal, verminderd met de afschrijvingen en de verandering in schulden op meer dan één jaar, die binnen het jaar vervallen'.

$$TA_{it} = \Delta CA_{it} - \Delta CASH_{it} - \Delta STD_{it} + \Delta CLD_{it} - DEP_{it}$$

Waarbij:

ΔCA_{it} = de verandering in vlottende activa tussen jaar t en t-1 voor onderneming i

$\Delta CASH_{it}$ = de verandering in liquide middelen en geldbeleggingen tussen jaar t en t-1 voor onderneming i

ΔSTD_t = de verandering in vreemd vermogen op korte termijn tussen jaar t en t-1 voor onderneming i

ΔCLD_{it} = de verandering in schulden op méér dan één jaar, die binnen het jaar vervallen tussen jaar t en t-1 voor onderneming i

DEP_{it} = de afschrijvingen en waardeverminderingen in jaar t voor bedrijf i

We hebben de gecombineerde benadering van DeAngelo en Bergstresser voor het berekenen van DA_{it} toegepast om hoofdzakelijk twee redenen. Enerzijds voor simplistische redenen, anderzijds als gevolg van een onderzoeksbeperking. De gebruikte variabelen zijn eenvoudig opzoekbaar in de jaarrekening. De modellen zijn niet zeer uitgebreid maar uitgebreid genoeg om een voldoende nauwkeurige benadering van de DA te krijgen. Toepassing van een regressiemethode is niet noodzakelijk. De aanvaardbaarheid van het model blijkt ook door de toepassing ervan in meerdere onderzoeken. Daarnaast zijn meer recentere modellen zich tevens gaan focussen op een tijdreeksbenadering. Aangezien we niet in de mogelijkheid waren om data over een lange periode te verzamelen, waren we genoodzaakt deze modellen uit te sluiten.

We maken geen onderscheid tussen EM in de positieve of negatieve zin, daarom wordt de absolute waarde genomen van de DA, als percentage van het balanstotaal van het boekjaar 2010.

5.2 Onafhankelijke variabelen

Gebaseerd op de onderzoekshypothesen worden in deze sectie de onafhankelijke variabelen gedefinieerd. Er wordt verwacht dat zij een directe impact zullen hebben op het niveau van de DA. De variabelen en hun definiëring zijn terug te vinden in tabel 17. Opvallend is dat onze hypothesen enkel gebaseerd zijn op de samenstellings- en ijverkenmerken. De variabelen m.b.t. gezag en middelen zijn enkel dummyvariabelen omdat ze ja/nee statements beantwoorden. We vinden het niet opportuun de regressieanalyse hoofdzakelijk te baseren op dummyvariabelen vandaar de inperking van het regressieonderzoek tot de kenmerken samenstelling en de ijver.

Onafhankelijke variabelen	Definitie	Verwacht teken
NAC_i	Aantal niet-uitvoerende bestuurders in het AC van vennootschap i	U-vormig verband
EA_i	Verhouding van aantal financieel experts zetelend in het AC op omvang, van vennootschap i	-
OA_i	Verhouding van aantal onafhankelijke leden zetelend in het AC op omvang, van vennootschap i	-
VA_i	Verhouding van aantal vrouwen zetelend in het AC op omvang, van vennootschap i	-
BA	Verhouding van aantal buitenlanders zetelend in het AC op omvang, van vennootschap i	-
MAC_i	Aantal bijeenkomsten van het AC gedurende het boekjaar 2011, van vennootschap i	-
PAC_i	Dummyvariabele, waarde is 1 indien voorzitter RVB tevens voorzitter van het AC is	+

Tabel 17: Overzicht van de onafhankelijke regressievariabelen

5.3 Controlevariabelen

Deze variabelen worden geïntroduceerd om rekening te houden met het niveau van de DA dat niet te wijten is aan EM (Willems et al., 2007). Tevens willen we het 'omitted variable bias' probleem reduceren door de opname van deze variabelen.

Een eerste reeks controlevariabelen hebben betrekking op de financiële gezondheid van de vennootschap.

De variabele liquiditeit wordt gemeten door de vlottende activa te delen door het vreemd vermogen op korte termijn. Het management kan immers gemotiveerd zijn om winsten te manipuleren ter naleving van vooraf bepaalde liquiditeits- en interestdekkingsratio's die aan schuldconvenanten verbonden zijn (Dichev en Skinner, 2002).

Return on assets (ROA) is een maatstaf voor de rendabiliteit van de onderneming. Deze wordt gemeten door de verhouding van de winst uit de gewone bedrijfsactiviteiten voor belastingen op het totaal actief. Des te hoger de ROA, des te lager de motieven tot EM.

Leverage (vreemd vermogen op LT /totaal actief) wordt gebruikt om te controleren op onverwachte accruals in bedrijven met een hoge schuldratio. De debt-equity hypothese (Watts & Zimmerman, 1986) suggereert een hoge leverage als een motivatie voor verhoogd EM. De variabele is tevens opgenomen in het kader van schuldconvenanten.

De solvabiliteit wordt gemeten door het eigen vermogen te delen door het totale vermogen. Hoe slechter de staat waarin de onderneming zich bevindt, des te groter het motief van het management om de cijfers te manipuleren (Rosner, 2003).

De volgende controlevariabele is de grootte van de onderneming, gemeten als het natuurlijk logaritme van het totaal actief. Diverse studies naar EM introduceerden deze variabele in het regressiemodel. Niskanen et al. (2011), die het effect van auditkwaliteit op EM onderzochten, stellen dat grotere ondernemingen grotere auditkantoren aanstellen, die een betere auditkwaliteit waarborgen, wat leidt tot een lager niveau van EM. Anderen veronderstellen dat grotere ondernemingen politiek onzichtbaar wensen te blijven om kosten, bijvoorbeeld belastingen, te vermijden, waardoor ze de winsten niet naar boven toe zullen manipuleren (Watts en Zimmerman, 1986). Daarnaast hebben grotere ondernemingen grotere groepen stakeholders, wat de detectie van EM meer waarschijnlijk maakt.

De laatste controlevariabele is de grootte van het auditkantoor. Indien de externe controle verricht wordt door een Big 4-kantoor (PWC, KPMG, Deloitte, Ernst & Young), wordt verwacht dat het niveau van de onverwachte accruals lager zal zijn, aangezien grote kantoren verwacht worden ten aanzien van EM minder tolerant te zijn. (Gore et al., 2001). De variabele B4 is een dummy (0 = niet Big 4, 1 = Big 4).

Het overzicht van de controlevariabelen is terug te vinden in tabel 18.

Controlevariabelen	Definitie	Verwacht teken
GRO_i	Natuurlijk logaritme van het totaal actief van onderneming i	-
ROA_i	Winst uit normale bedrijfsuitvoering voor belastingen/totaal actief, voor onderneming i	-
LEV_i	Vreemd vermogen op LT/totaal actief, voor onderneming i	+
LIQ_i	Vlottende activa/vreemd vermogen op KT, voor onderneming i	-
$SOLV_i$	Eigen vermogen/totaal vermogen, voor onderneming i	-
$B4_i$	Dummyvariabele, waarde is 1 bij een Big 4-controle, 0 bij geen Big 4-controle	-

Tabel 18: Overzicht van de controlevariabelen

Een variabele sector hebben we niet in onze set van controlevariabelen opgenomen. Onder andere Bédard et al. (2004); Ghosh et al. (2010); Kang et al. (2011); Kent et al. (2010); Willems & Schepers (2007) en Xie et al. (2003) nemen in hun studies naar de relatie met earnings management deze variabele ook niet op.

5.4 Meervoudige regressiemodellen

Binnen deze sectie zullen de modellen ontwikkeld worden. Er zullen 8 modellen gecreëerd worden om de invloed van de onafhankelijke variabelen op het niveau van EM te ontdekken.

De omvang van het AC zal op twee verschillende niveaus bestudeerd worden. Enerzijds zullen we de hypothese van het U-vormig verband testen door de variabele NAC kwadratisch te verwerken in de regressiemodellen. Anderzijds beveelt de literatuur een omvang van drie tot zes leden aan. De invoering van dummyvariabelen in de regressies waardoor de variabele NAC zal opgesplitst worden in categorieën, kan deze laatste stelling toetsen en een alternatief zijn voor het bevestigen of verwerpen van het U-vormig verband in het kwadratisch model.

Model 1

$$DA_i = \beta_0 + \beta_1 NAC_i + \beta_2 NAC_i^2 + \beta_3 EA_i + \beta_4 OA_i + \beta_5 VA_i + \beta_6 BA_i + \beta_7 PAC_i + \beta_8 MAC_i + \beta_9 GRO_i + \beta_{10} ROA_i + \beta_{11} LEV_i + \beta_{12} LIQ_i + \beta_{13} SOLV_i + \beta_{14} B4_i$$

Model 1 is het basismodel waarrond de overige modellen uitgewerkt zijn. De omvang van het AC wordt als een positieve discrete variabele opgenomen en kwadratisch geresseerd voor het toetsen van het U-vormig verband met het niveau van de DA.

Model 2

$$DA_i = \beta_0 + \beta_1 NAC(A)_i + \beta_2 NAC(C)_i + \beta_3 NAC(D)_i + \beta_4 EA_i + \beta_5 OA_i + \beta_6 VA_i + \beta_7 BA_i + \beta_8 PAC_i + \beta_9 MAC_i + \beta_{10} GRO_i + \beta_{11} ROA_i + \beta_{12} LEV_i + \beta_{13} LIQ_i + \beta_{14} SOLV_i + \beta_{15} B4_i$$

Via model 2 kan nagegaan worden of een omvang van drie tot zes leden het meest wenselijk is voor de kwaliteit van de financiële verslaggeving door de variabele NAC_i op te splitsen in vier categorieën naargelang het aantal leden.

Categorie A: [2]

Categorie B: [3;4]

Categorie C: [5;6]

Categorie D: [7]

Deze categorieën van NAC worden als dummyvariabelen opgenomen in het regressiemodel. Één categorie (in dit geval B) wordt buiten de regressie gelaten om multicollineariteit te vermijden. De regressie zal de invloed van de opgenomen categorieën regresseren tegen de categorie buiten het model gelaten. Verduidelijken we dit met een voorbeeld. Indien de coëfficiënt van de dummy $NAC(A)$ gelijk is aan 0,1 en dummy $NAC(B)$ weggelaten wordt om multicollineariteit te vermijden, dan hebben ondernemingen van auditcomités bestaande uit twee leden DA die gemiddeld 0,1 hoger liggen dan auditcomités bestaande uit drie of vier leden. Aangezien de literatuur van mening is dat drie tot zes leden als optimale grootte kan worden beschouwd, zouden categorieën A en D significant positief moeten verschillen in hun coëfficiënten van categorieën B en C. Daarnaast zouden B en C onderling geen significant verschil mogen kennen.

Model 3

Model drie wijkt af van het eerste model in de variabele EA_i . De variabele zal als dummy beschouwd worden en de waarde 1 krijgen wanneer het auditcomité van onderneming i meer dan één lid met financiële expertise heeft.

Model 4

In model vier zorgt de variabele OA_i voor de afwijking ten opzichte van model één. Deze variabele wordt als dummy beschouwd en krijgt de waarde 1 als de meerderheid van de bestuurders van het auditcomité van onderneming i onafhankelijk zijn. Dit laat ons toe na te gaan of de invoering van de onafhankelijkheidsregel in de CG-code effect heeft op de kwaliteit van de verslaggeving.

Model 5

Model 5 wijkt op dezelfde wijze af als model 4 maar de dummy krijgt nu een waarde één toebedeeld als het auditcomité van onderneming i meer dan 1 onafhankelijk bestuurder heeft. Door deze uitwerking gaan we na of het noodzakelijk is verder te gaan dan art. 526bis in het Wetboek van Venootschappen die één onafhankelijk bestuurder als voldoende acht.

Model 6

Om het effect van diversiteit verder te bestuderen, zullen de variabelen VA_i en BA_i als dummyvariabele beschouwd worden. De variabelen zullen de waarde één krijgen indien het auditcomité van onderneming i niet uitsluitend uit respectievelijk mannen en Belgen bestaat.

Model 7

De variabele MAC_i zorgt in het zevende model voor de afwijking ten opzichte van model één. Deze variabele wordt als dummy beschouwd en krijgt de waarde 1 als het auditcomité van onderneming i op zijn minst 4 keer is samengekomen gedurende het boekjaar 2011. Dit laat ons toe na te gaan of de regel van de CG-code effect heeft op de kwaliteit van de financiële verslaggeving.

Model 8

Het laatste model bevat enkel nog de variabelen die een significant effect hebben op de kwaliteit van de verslaggeving. Deze zou tot de meest accurate voorspellingswaarde van het niveau van EM moeten leiden bij een zo beperkt mogelijke opname van variabelen uit onze waaier.

Hoofdstuk 6: De regressieresultaten

6.1 Beschrijvende statistiek

De onderzoeksgegevens gebruikt voor de regressieanalyses worden samengevat in enkele centrum- en spreidingsmaten.

Variabele	Minimum	Maximum	Gemiddelde	Standaardafwijking	Scheefheid
DA	0.0013	0.8533	0.1379	0.1415	2.329
NAC	2	7	3.4937	0.9320	1.740
EA	0.2	1	0.6855	0.2963	-0.144
OA	0	1	0.6742	0.2338	-0.263
MAC	2	15	4.2532	2.8569	2.806
VA	0	0.667	0.0777	0.1591	2.052
BA	0	1	0.2359	0.2915	1.111
PAC	0	1	0.0633	0.2450	3.587
GRO	16.7496	24.6792	20.2144	1.6904	0.453
ROA	-0.2918	0.2830	0.0362	0.0915	-0.059
LEV	0	0.6346	0.1898	0.1801	0.510
LIQ	0.0064	34.3811	3.0560	6.6879	3.598
SOLV	0.0927	0.9987	0.5274	0.2245	0.354
B4	0	1	0.6709	0.4729	-0.727

Tabel 19: Centrum- en spreidingsmaten

Voor de steekproef (N=79) bedragen de DA gemiddeld 13,79% van het balanstotaal van het jaar 2010. Zoals eerder vermeld bedraagt de grootte van het auditcomité gemiddeld drie leden, waarvan twee derde onafhankelijk en financieel expert is. 8% van de leden van het AC zijn vrouwen en 24% is van niet-Belgische afkomst. Gemiddeld viermaal per jaar komt het AC samen. Binnen 6 procent van de auditcomités is de voorzitter tevens voorzitter van de RVB. 67% van de ondernemingen rekenen op de diensten van een Big 4-kantoor om de wettelijke controle uit te voeren.

Uit de skewness of scheefheid kan afgeleid worden dat de helft van de variabelen niet symmetrisch verdeeld zijn. Verdelingen die normaal verdeeld zijn hebben een skewness $\leq |1|$. Voor deze steekproef zijn de DA, de omvang van het AC, het aantal vergaderingen, het percentage vrouwen,

het percentage buitenlanders, de dummyvariabele PAC en de liquiditeit rechts asymmetrisch verdeeld.

6.2 Onregelmatigheden in de gegevens en tussen de variabelen

Om potentiële vertekeningen in de resultaten te vermijden, zullen de data achtereenvolgens getest worden op outliers, multicollineariteit en heteroskedasticiteit. Alvorens de regressie uit te voeren, is het van belang deze onregelmatigheden te detecteren en te corrigeren.

6.2.1 Outliers

Outliers zijn observaties die buiten het algemene patroon van de algemene distributie vallen (Stock & Watson, 2007). Dit zijn observaties waarvan de waarde ver afwijkt van de andere observaties in de steekproef. De OLS-schatters van de coëfficiënten uit het meervoudige regressiemodel kunnen gevoelig zijn voor grote uitschieters. Wij zullen uitschieters definiëren als cases die drie standaardafwijkingen of meer devieren van het gemiddelde van de variabele.

Case nr.	Variabele	Waarde	Bovengrens
39	DA	0.853	0.562
67	LIQ	34.381	23.120
52	LIQ	32.805	23.120
48	LIQ	28.699	23.120
2	LIQ	23.762	23.120

Tabel 20: Outlier cases

In tabel 20 zijn de outliers opgenomen. Vijf cases vallen buiten het gedefinieerde interval. De outlier van de variabele DA_i kan de relaties van de onafhankelijke variabelen met de afhankelijke sterk in een bepaalde richting duwen door zijn grote afwijking. De coëfficiënten van de onafhankelijke variabelen worden hierdoor sterk beïnvloed en kunnen een vertekend beeld geven. Zo had deze onderneming een waarde 1 voor de variabele PAC_i . Bij behoud van de outlier zou dit een overschatting van de coëfficiënt van PAC tot gevolg brengen en tot een incorrect beeld kunnen leiden over de relatie van PAC met de mate van winststuring in de steekproef en de populatie. Daarom wordt beslist om deze extreme waarde (en de onderneming NV Melexis als geheel) uit de

dataset te verwijderen. De andere vier outliers betreffen de liquiditeit. Deze hebben weliswaar impact op de coëfficiënt van deze variabele in de regressie, maar toch zijn wij van mening dat het niet noodzakelijk is om deze observaties te verwijderen. Aangezien deze vooral een invloed hebben op de controlevariabele, maar slechts in kleine mate op de andere variabelen die getest worden in onze hypothesen, lijkt het ons beter de reeds beperkte steekproef niet verder te verkleinen en slechts één outlier in totaal te verwijderen.

6.2.2 Multicollineariteit

Multicollineariteit is het bestaan van een perfecte of exact lineaire relatie van een regressor met één of meerdere van de andere regressoren. Het bestaan van zulke relatie is in overtreding met de assumpties van OLS-regressie en vertekent de coëfficiënten. Imperfecte multicollineariteit treedt op wanneer één van de regressors zeer sterk gecorreleerd is met andere regressors, maar niet perfect gecorreleerd (Stock & Watson, 2007).

Een eerste test op multicollineariteit verloopt via een correlatiematrix van alle onafhankelijke variabelen. Problemen ontstaan als de correlatiecoëfficiënt tussen variabelen de drempelwaarde van 0,8 overschrijdt. Indien dit het geval zou zijn, zou het kunnen dat één van de variabelen buiten de modellen gelaten moet worden.

	DA	NAC	EA	OA	MAC	VA	BA	PAC	GRO	ROA	LEV	LIQ	SOLV	B4
DA	1.00													
NAC	0.07	1.00												
EA	0.08	-0.01	1.00											
OA	-0.02	-0.42	0.15	1.00										
MAC	0.07	0.37	-0.01	-0.22	1.00									
VA	-0.04	0.15	0.00	0.03	0.08	1.00								
BA	0.22	0.00	0.06	0.20	0.10	0.13	1.00							
PAC	0.25	-0.06	-0.18	-0.19	0.28	0.11	-0.07	1.00						
GRO	0.17	0.43	0.09	-0.14	0.46	0.05	0.27	-0.16	1.00					
ROA	0.03	0.12	0.03	-0.06	0.18	-0.18	-0.02	-0.15	0.10	1.00				
LEV	-0.15	0.04	-0.16	-0.08	0.27	-0.03	-0.01	-0.08	0.40	0.08	1.00			
LIQ	0.05	-0.17	-0.01	-0.11	-0.22	-0.02	-0.12	0.20	-0.21	-0.22	-0.14	1.00		
SOLV	-0.01	-0.18	0.15	0.03	-0.18	-0.06	0.10	0.17	-0.26	-0.24	-0.52	0.44	1.00	
B4	0.03	0.10	0.13	0.06	0.28	0.00	0.13	-0.09	0.29	0.19	-0.05	-0.13	-0.13	1.00

Tabel 21: Correlatiematrix

In tabel 21 is de correlatiematrix van de dataset terug te vinden. Geen enkele onafhankelijke variabele is dermate gecorreleerd dat er een vertekend beeld zou kunnen ontstaan. De hoogste absolute correlatiewaarde, 0,52, is ruim onder de drempelwaarde. Dit is de correlatie tussen de solvabiliteit en de leverage. Dit is het gevolg van een sterk verband tussen de variabelen die gebruikt worden ter meting van deze twee controlevariabelen. Ondernemingen die een groot gedeelte van hun activiteiten immers zelf financieren, zullen minder beroep doen op langetermijnleningen.

De vorige voorwaarde alleen is niet voldoende. De 'Variance Inflation Factor' (VIF) wordt als tweede test gedaan. De VIF toont aan hoe de variantie van een schatter beïnvloed is door de aanwezigheid van multicollineariteit. Hoe hoger de VIF-waarde, hoe meer gecorreleerd die variabele is met de andere onafhankelijke variabelen. Wanneer de VIF van een onafhankelijke variabele groter is dan 10 is er een problematische graad van multicollineariteit voor deze variabele. We zullen enkel de VIF-waarden van de regressors van de eerste twee modellen laten zien. De resultaten van modellen drie tot en met acht zijn gelijkaardig aan die van model één.

Variable	VIF	1/VIF
NAC	37.60	0.03
NAC ²	35.47	0.03
GRO	2.08	0.48
SOLV	1.97	0.51
MAC	1.92	0.52
LEV	1.91	0.52
OA	1.49	0.67
PAC	1.49	0.67
LIQ	1.45	0.69
B4	1.29	0.77
BA	1.26	0.79
ROA	1.22	0.82
EA	1.14	0.88
VA	1.14	0.88
Mean VIF	6.53	

Tabel 22: VIF-waarden regressiemodel 1

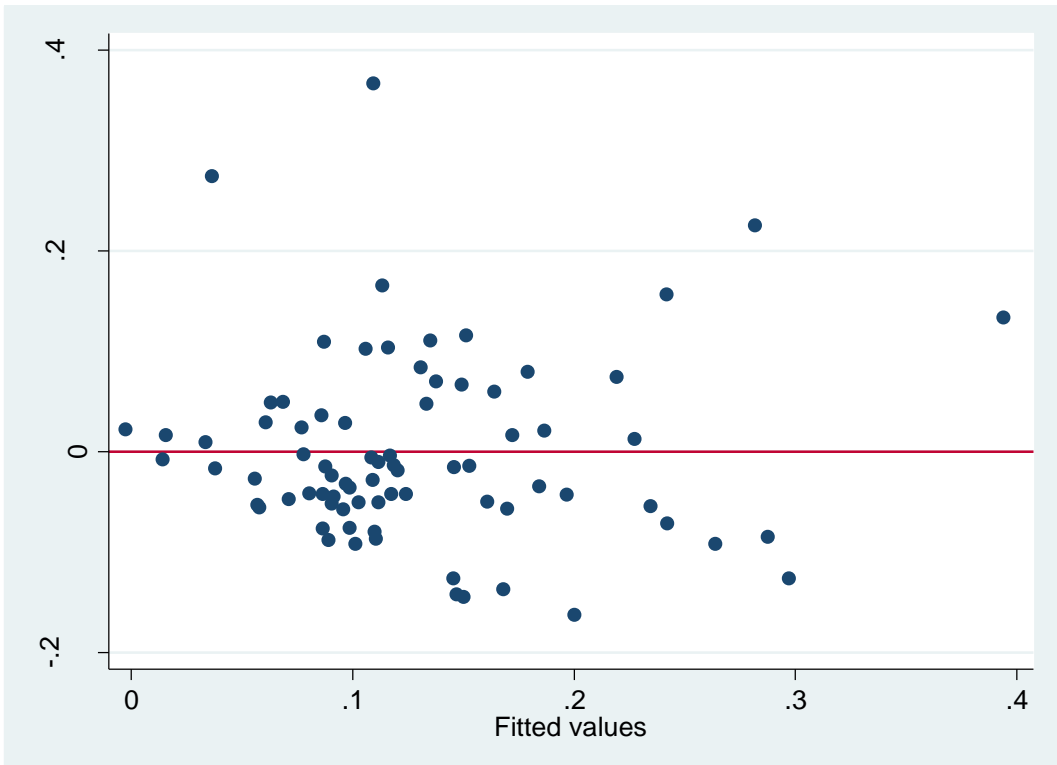
Variable	VIF	1/VIF
SOLV	2.05	0.49
GRO	1.97	0.51
MAC	1.88	0.53
LEV	1.86	0.54
PAC	1.47	0.68
LIQ	1.45	0.69
OA	1.42	0.70
B4	1.33	0.75
NAC_C	1.29	0.78
ROA	1.28	0.78
BA	1.26	0.79
NAC_A	1.23	0.81
NAC_D	1.22	0.82
EA	1.16	0.86
VA	1.15	0.87
Mean VIF	1.47	

Tabel 23: VIF-waarden regressiemodel 2

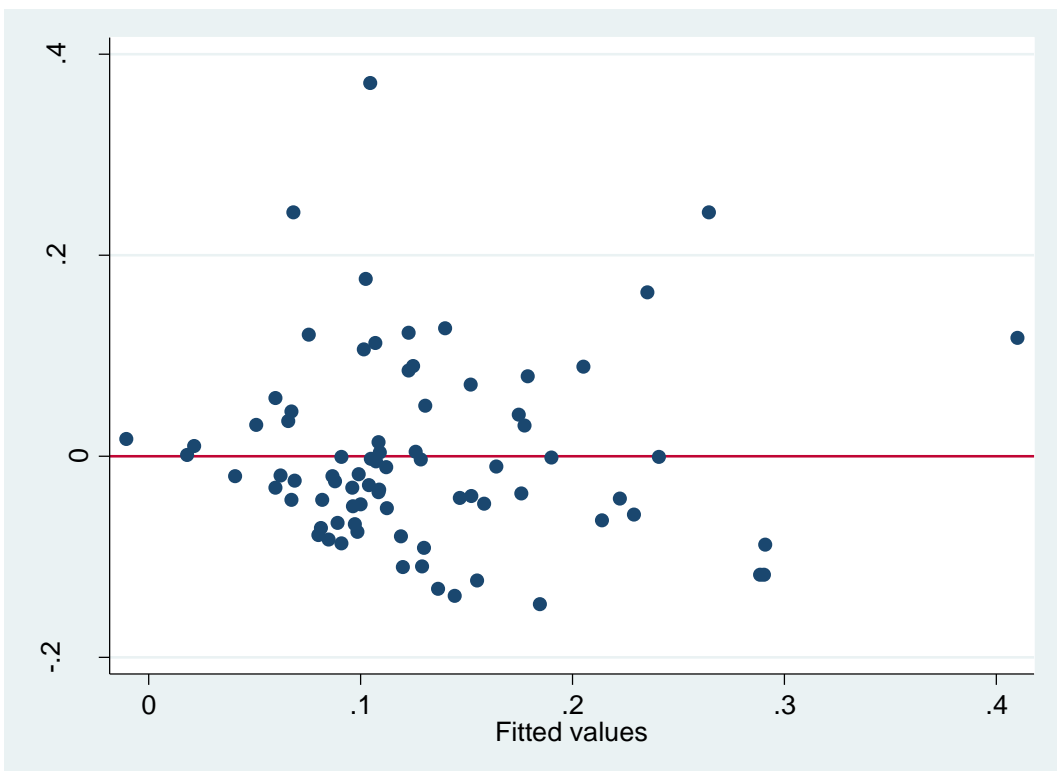
Buiten de variabelen NAC_i en NAC_i^2 van het eerste model hebben elk van de variabelen en het totaalmodel een VIF-factor ruim onder de maximumwaarde (10). De logica gebiedt te zeggen dat een variabele die het kwadraat is van een andere variabele sterk gecorreleerd zijn aan mekaar en daarom een hoge(re) VIF-factor kennen. De waarden zijn hierdoor groter dan 35. De andere variabelen kennen een VIF-factor niet hoger dan drie. De kwadratische uitdrukking van de omvang van het AC zal toch behouden blijven in de regressies ter testing van het U-vormig verband met de mate van resultaatsturing. Het was immers het doel sterke verbanden te vinden tussen variabelen die een totaal verschillende definiëring kennen.

6.2.3 Heteroskedasticiteit

Indien de restwaarden of de storingstermen, het verschil berekend tussen de voorspelde en reële waarden, uit de meervoudige regressiemodellen niet dezelfde variantie hebben, is er sprake van heteroskedasticiteit. De aanwezigheid van heteroskedasticiteit leidt tot foutieve statistische testen omdat zij er van uitgaan dat de storingstermen ongecorrleerd zouden zijn (Stock & Watson, 2007). Regressieresultaten kunnen hierdoor een vertekend beeld geven. Dit begrip analyseren we aan de hand van een puntenwolk.

Figuur 6: Puntenwolk residuals regressiemodel 1

Figuur 7: Puntenwolk residuals regressiemodel 2

Uit beide grafieken is duidelijk een random spreiding van de storingstermen merkbaar. Er wordt geen enkel verband geschetst, zodat we mogen stellen dat er geen sprake is van heteroskedasticiteit. De grafieken van de andere modellen kennen een gelijkaardig patroon in de spreiding van hun storingstermen.

Modellen 1 en 2	chi2	Df	P
Heteroskedasticity	78	77	0.4467

Tabel 24: Test heteroskedasticiteit

Het niet-significante resultaat van de Cameron & Trivedi-test (tabel 24) bewijst eveneens dat de nulhypothese (de variantie van de residuen is homoskedastisch) niet verworpen mag worden. Voor de analyses in dit werk mogen we er dus van uitgaan dat de gegevens voldoen aan de assumptie van homoskedasticiteit, hetgeen wil zeggen dat de resttermen dezelfde variantie vertonen, ze hebben een gelijke spreiding.

6.3 Bespreking resultaten regressiemodellen

Drie significantieniveaus worden aangeduid door kleine sterretjes: 1%, 5% en 10%. Hoe lager het significantieniveau des te lager de resulterende p-waarde bij de coëfficiënt van de regressor en des te groter de betrouwbaarheid van onze conclusie en het bestaan van een positieve of negatieve relatie van de regressor met het niveau van EM.

(* is op 10% sign-niveau, ** is op 5% sign-niveau en *** is op 1% sign-niveau

Model	R ²	Adjusted R ²	Standaardfout	F-waarde	P-waarde
1	0.3669	0.2262	0.10239	2.61	0.0049***
2	0.3579	0.2025	0.10394	2.30	0.0113**
3	0.3705	0.2307	0.10209	2.65	0.0043***
4	0.3658	0.2249	0.10247	2.60	0.0051***
5	0.3697	0.2296	0.10216	2.64	0.0044***
6	0.3839	0.2470	0.10100	2.80	0.0027***
7	0.3598	0.2176	0.10296	2.53	0.0063***
8	0.3777	0.2848	0.09844	4.07	0.0002***

Tabel 25: Predictiebetrouwbaarheid modellen

Tabel 25 toont de relevantie van de modellen. Elk van de modellen heeft een R^2 die schommelt rond de waarde 0,36, wat betekent dat elk model door middel van zijn variabelen ongeveer 36% van de variantie in DA_i verklaart. Deze waardes zijn niet slecht maar ook niet buitengewoon aangezien de maximumwaarde voor R^2 gelijk is aan één. Ze geven een indicatie dat de modellen geschikt zijn om goede voorspellingen van DA te maken. De regressors produceren goede voorspellingen voor DA_i in de steekproef, aangezien de variantie van de OLS-residuen niet groot zijn vergeleken tot de variantie van de onafhankelijke variabelen.

Toch kan de R^2 een verkeerd beeld tonen over de regressies aangezien het louter opnemen van extra variabelen kan leiden tot een stijging van de waarde, waardoor men een hoge R^2 kan bekomen door zeer uitgebreide modellen te creëren. Daarom is het van belang tevens de adjusted- R^2 te bestuderen, die straft voor het opnemen van variabelen. De aangepaste R^2 is lager en schommelt hier tussen de 0,20 en 0,25, met uitzondering van model 8 (0,2848). De waarden voor de R^2 en aangepaste R^2 worden als voldoende geacht. Ghosh et al. (2010) en Xie et al. (2003) rapporteren in gelijksoortige onderzoeken zelfs resultaten kleiner dan 0,10 en gebruiken hun modellen om hun hypotheses te beantwoorden. Kang et al. (2011) vonden percentages gelijkaardig aan onze modellen.

Om te controleren of een model waardevol is, wordt er gebruikt gemaakt van de F-toets. Indien significant, kan besloten worden dat het model in zijn geheel betekenisvol is. De p-waardes zijn op model twee na allemaal kleiner dan 0,01 waardoor ze significant zijn op het 1%-betrouwbaarheidsniveau. Model 2 is significant op het 5%-betrouwbaarheidsniveau. Het finaal model 8 lijkt de beste voorspeller van de afhankelijke variabele te zijn omwille van zijn hogere F-waarde, hogere aangepaste R^2 waarde en zijn kleinere standaardfout.

De volgende twee tabellen geven de coëfficiënten weer voor de regressors uit de modellen. Op basis van deze resultaten kunnen de onderzoekshypothesen beoordeeld worden. De regressiemodellen zijn eveneens terug te vinden in bijlage 5 (tabellen 2-9) in een meer gedetailleerde vorm (standaardafwijkingen, p-waardes, betrouwbaarheidsintervallen, etc.)

(Afhankelijke variabele: DA (2011); standaardafwijking tussen haakjes; ¹ zijn dummy variabelen)
 (* is op 10% sign-niveau, ** is op 5% sign-niveau en *** is op 1% sign-niveau)

Regressor	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4
NAC	-0.226***		-0.239***	-0.220***
NAC ²	0.026***		0.027***	0.026***
NAC_A ¹		0.094		
NAC_B ¹		Omitted		
NAC_C ¹		-0.031		
NAC_D ¹		0.179**		
EA	0.040	0.034		0.039
EA [>1] ¹			0.033	
OA	-0.019	-0.002	-0.025	
OA [>50%] ¹				-0.002
OA [>1] ¹				
MAC	-0.007	-0.008	-0.009	-0.007
MAC [>=4] ¹				
VA	-0.115	-0.124	-0.119	-0.117
VA [>=1] ¹				
BA	0.076*	0.074	0.075*	0.073
BA [>=1] ¹				
PAC ¹	0.204***	0.208***	0.209***	0.207***
GRO	0.025**	0.023**	0.026**	0.025**
ROA	0.030	0.048	0.053	0.033
LEV	-0.221**	-0.197**	-0.212**	-0.220**
LIQ	0.002	0.002	0.001	0.002
SOLV	-0.135*	-0.130*	-0.139*	-0.135*
B4 ¹	-0.027	-0.016	-0.027	-0.027
Constante	0.192	-0.238	0.232	0.166

Tabel 26: Regressiecoëfficiënten (modellen 1-4)

(Afhankelijke variabele: DA (2011); standaardafwijking tussen haakjes; ¹ zijn dummy variabelen)
 (* is op 10% sign-niveau, ** is op 5% sign-niveau en *** is op 1% sign-niveau)

Regressor	Model 5	Model 6	Model 7	Model 8
NAC	-0.214***	-0.246***	-0.230***	-0.247***
NAC ²	0.025***	0.028***	0.026***	0.028***
NAC_A ¹				
NAC_B ¹				
NAC_C ¹				
NAC_D ¹				
EA	0.036	0.014	0.038	
EA [>1] ¹				
OA		-0.011	-0.018	
OA [>50%] ¹				
OA [>1] ¹	0.025			
MAC	-0.007	-0.006		
MAC [>=4] ¹			0.005	
VA	-0.121		-0.116	
VA [>=1] ¹		-0.055*		-0.060**
BA	0.072		0.074	
BA [>=1] ¹		0.054**		0.055**
PAC ¹	0.217***	0.197***	0.178***	0.176***
GRO	0.026**	0.028***	0.023**	0.027***
ROA	0.054	0.042	0.009	
LEV	-0.220**	-0.257***	-0.238***	-0.274***
LIQ	0.002	0.002	0.002	0.002
SOLV	-0.137*	-0.147*	-0.139*	-0.153**
B4 ¹	-0.030	-0.030	-0.034	-0.034
Constante	0.122	0.199	0.226	0.220

Tabel 27: Regressiecoëfficiënten (modellen 5-8)

6.3.1 Effect van de omvang van het auditcomité op het niveau van EM

Volgens de literatuur waren te kleine groepen ineffectief wegens een tekort aan complementaire personen. Te grote groepen worden gekenmerkt door problemen inzake free-riding, communicatie en besluitvorming. De literatuur stelt daarom een omvang van drie tot zes leden als optimaal voor auditcomités voor. Wij kunnen deze laatste stelling niet helemaal bevestigen, maar wel het bestaan van een U-vormig verband.

Alle modellen die de omvang kwadratisch regresseren, bevestigen het bestaan van een U-vormig verband daar zowel NAC_i als zijn kwadraat significant zijn op het 1%-niveau. NAC_i is negatief

gerelateerd aan het niveau van EM, maar bij elke verdere stijging van de omvang wordt het effect van $\beta_2 NAC^2_i$ groter op DA_i zodat vanaf een bepaalde grootte het negatieve effect van de omvang kleiner wordt na bereik van de minimumwaarde. Het grootst negatieve effect (-0.48) van de omvang wordt in model 1 bereikt bij de aanstelling van vier leden. De negatieve effecten op DA_i van een omvang van drie, vijf of zes leden wijken hier niet ver vanaf (maximaal + 0.07). Bij twee leden en vanaf zeven leden wordt er een veel kleiner negatief effect waargenomen t.o.v. de -0.48 (minstens +0.14).

Model 2 dat het effect van de omvang bestudeert a.d.h.v. dummyvariabelen, bevestigt dat een omvang van meer dan zes leden nadelig is. Bedrijven met auditcomités bestaande uit 7 leden hebben onverwachte accruals die gemiddeld 17,9% hoger liggen als percentage van het balanstotaal dan auditcomités bestaande uit drie of vier leden. De afname in accruals door het uitbreiden van de omvang van twee naar drie leden is niet van die mate dat er een significant verschil bestaat. We moeten wel opmerken dat er slechts twee bedrijven waren in onze steekproef met een omvang van zeven of groter, zodat deze significantie op loutere toevalligheid kan berusten. Dit geldt tevens voor de coëfficiënt van categorie A. Slechts drie ondernemingen hadden een AC met slechts twee leden. Auditcomités bestaande uit drie of vier leden ervaren dezelfde mate van resultaatsturing als AC's bestaande uit vijf of zes leden.

De invoering van een dummyvariabele in de regressie met waarde 1 voor een omvang van twee of zeven leden (negatief effectiviteitsscenario) en waarde 0 voor omvang van drie tot zes leden (positief effectiviteitsscenario (tabel 28), bewijst tevens op het 1%-betrouwbaarheidsniveau de stelling dat auditcomités best uit drie tot zes leden kunnen bestaan.

Source	SS	df	MS	
Model	.360553444	13	.02773488	Number of obs = 78
Residual	.682677541	64	.010666837	F(13, 64) = 2.60
Total	1.04323098	77	.013548454	Prob > F = 0.0058
				R-squared = 0.3456
				Adj R-squared = 0.2127
				Root MSE = .10328

DA	Coef.	Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]	
NAC_DUMMY	.1330717	.0499103	2.67	0.010	.0333645	.232779
EA	.0396503	.0421302	0.94	0.350	-.0445144	.123815
OA	-.0083713	.0558924	-0.15	0.881	-.1200293	.1032867
VA	-.1122456	.078647	-1.43	0.158	-.2693611	.0448698
BA	.0789357	.0448479	1.76	0.083	-.0106582	.1685296
PAC	.2140327	.0637229	3.36	0.001	.0867316	.3413338
MAC	-.0098259	.0086019	-1.14	0.258	-.0270102	.0073584
GRO	.0232503	.0094129	2.47	0.016	.0044458	.0420548
ROA	.0189655	.1453305	0.13	0.897	-.2713655	.3092965
LEV	-.2003921	.0876591	-2.29	0.026	-.3755112	-.025273
LIQ	.0022662	.0020959	1.08	0.284	-.0019208	.0064531
SOLV	-.1451628	.0736295	-1.97	0.053	-.2922548	.0019291
B4	-.0122443	.0285902	-0.43	0.670	-.0693598	.0448712
_cons	-.2343917	.1864319	-1.26	0.213	-.6068322	.1380489

Tabel 28: Regressie met omvang als single dummy

Een regressie uitvoeren met een dummyvariabele voor elke omvang (tabel 29), toont aan dat auditcomités met een omvang van twee, vier, vijf of zes leden geen significant verschil waarnemen in de accruals van hun onderneming dan auditcomités bestaande uit drie leden.

Source	SS	df	MS	
Model	.389093406	17	.022887847	Number of obs = 78
Residual	.654137579	60	.010902293	F(17, 60) = 2.10
Total	1.04323098	77	.013548454	Prob > F = 0.0184
				R-squared = 0.3730
				Adj R-squared = 0.1953
				Root MSE = .10441

DA	Coef.	Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]	
NAC_2	.0831407	.0689662	1.21	0.233	-.0548122	.2210937
NAC_4	-.0394669	.0343767	-1.15	0.255	-.1082305	.0292967
NAC_5	-.0562379	.0516774	-1.09	0.281	-.1596082	.0471324
NAC_6	-.0349086	.1270629	-0.27	0.784	-.2890722	.2192549
NAC_7	.157552	.0847854	1.86	0.068	-.0120441	.3271481
EA	.0341392	.0437017	0.78	0.438	-.0532772	.1215556
OA	-.0184045	.0618745	-0.30	0.767	-.142172	.105363
VA	-.1208533	.0811067	-1.49	0.141	-.2830908	.0413843
BA	.0704543	.0464676	1.52	0.135	-.0224947	.1634034
PAC	.1970508	.0669778	2.94	0.005	.0630753	.3310263
MAC	-.005981	.009664	-0.62	0.538	-.0253119	.0133499
GRO	.0255664	.0101459	2.52	0.014	.0052716	.0458611
ROA	.0483321	.1494998	0.32	0.748	-.2507121	.3473762
LEV	-.2182794	.0920549	-2.37	0.021	-.4024165	-.0341422
LIQ	.0015366	.0021747	0.71	0.483	-.0028134	.0058866
SOLV	-.1251677	.0780393	-1.60	0.114	-.2812696	.0309342
B4	-.0268037	.0308541	-0.87	0.388	-.0885212	.0349137
_cons	-.264027	.1943806	-1.36	0.179	-.6528461	.1247922

Tabel 29: Regressie met dummy voor elke omvang

We besluiten dat een U-vormig verband bestaat. Toch is de afname in accruals door het uitbreiden van de omvang van twee naar drie leden niet van die mate dat er een significant verschil is, terwijl het benoemen van een extra bestuurder, waardoor de omvang uitbreidt tot meer dan zes leden, wel tot een significante stijging van de DA leidt.

6.3.2 Effect van de onafhankelijkheid van de bestuurders op het niveau van EM

Onafhankelijke bestuurders zorgen volgens de literatuur door hun onpartijdigheid voor een meer effectieve monitoringrol. Het aandeel van onafhankelijke bestuurders in het AC kent in onze studie echter geen verband met EM. In geen enkel model vinden we een significante coëfficiënt voor de variabele OA_i , ook niet als dummyvariabele. Ondernemingen met auditcomités met een laag percentage aan onafhankelijke bestuurders manipuleren de winst niet meer of minder dan ondernemingen met een hoog aandeel onafhankelijke bestuurders. Concluderend uit model 4, levert de CG-bepaling die een meerderheid aan onafhankelijke bestuurders adviseert, geen bijdrage aan de kwaliteit van de financiële verslaggeving. Ondernemingen die verdergaan dan het benoemen van één onafhankelijk auditcomité lid, zoals verplicht door het Wetboek van Vennootschappen, vertonen geen betere kwaliteit van de financiële verslaggeving (model 5).

6.3.3 Effect van de financiële expertise van de bestuurders op het niveau van EM

Deze variabele kent geen relatie met het niveau van EM. Geen enkel van de coëfficiënten bleek significant te zijn. De mate van resultaatsturing is noch afhankelijk van het percentage financieel experts zetelend in het auditcomité, noch van het aantal leden met financiële expertise (zie bijlage 5 tabel 10). De dummyvariabele, die een onderscheid maakt tussen auditcomités met één financieel expert en auditcomités met meerdere financiële experten, is niet significant. Waar de literatuur meermaals relaties vond tussen de mate van resultaatsturing en de onafhankelijkheid en financiële expertise van bestuurders, is het enigzins merkwaardig dat onze steekproef geen relaties ontdekt.

6.3.4 Effect van diversiteit op het niveau van EM

Diversiteit wordt bestudeerd a.d.h.v. twee karakteristieken, namelijk gender en nationaliteit. Het percentage vrouwen zetelend in het auditcomité kent geen relatie met EM (modellen 1 tot en met 5 en model 7). Het leek ons meer opportuun een dummyvariabele te gebruiken (model 6 en 8). AC's met minstens één vrouw blijken nu significant minder blootgesteld te worden aan EM.

Over het effect van het percentage buitenlanders verschillen de modellen. Modellen één en drie vinden een significant effect, enkel wel op het 10%-betrouwbaarheidsniveau. De relatie is echter niet wat we verwachten. Waar wij een negatief verband met het niveau van EM hypotheeserden, vinden we een positief effect terug. Daar we dezelfde redenering willen volgen als bij de variabele vrouwen, lijkt het ons weer opportuun een dummy aan te maken (modellen 6 en 8). Ook hieruit bleek dat auditcomités met buitenlanders een hoger niveau van EM kennen.

Het effect van diversiteit kan geïllustreerd worden aan de hand van model 8. Men verwacht een gemiddelde verlaging van de discretionaire accruals met 0,060 indien een vrouw wordt aangesteld in een tot op heden vrouwloos auditcomité. Indien de vrouw een niet-Belgische is of men later zou beslissen een niet-Belg aan te stellen in een tot op heden volledig Belgisch auditcomité, zou het voordelig effect bijna helemaal tenietgedaan worden als gevolg van een stijging van de onverwachte accruals met 0,055.

6.3.5 Effect van gecombineerd voorzitterschap op het niveau van EM

Wij concluderen een sterk positief verband tussen uitvoering van beide functies door dezelfde persoon en de mate van EM. In elk van de modellen is de coëfficiënt van PAC_i significant positief op het 1%-niveau zoals vooropgesteld in onze hypothese. Volgens ons finaal model zouden ondernemingen waarin de voorzitter van de RVB ook de functie van voorzitter van het AC waarneemt, onverwachte accruals hebben die gemiddeld 20,8% hoger liggen.

6.3.6 Effect van het aantal vergaderingen op het niveau van EM

Het aantal vergaderingen is een maatstaf voor de activiteit van het AC. Een hogere activiteit zorgt voor een verbeterde monitoring van het management. Verhoging van het aantal auditcomité

vergaderingen blijkt nochtans niet effectief te zijn als monitoringsmechanisme op EM. Geen enkel model vond een significante relatie tussen het aantal vergaderingen en EM. Het minimum van vier jaarlijkse bijeenkomsten noodzakelijk volgens diverse aanbevelingen blijkt geen meerwaarde te zijn voor het toezicht op EM (model 7).

6.3.7 Effect van de controlevariabelen op het niveau van EM

We veronderstelden dat de controlevariabelen een invloed zouden hebben op de onverwachte accruals in de regressiemodellen. Dit blijkt niet altijd het geval te zijn. Enkel de solvabiliteit, de leverage en de grootte van de onderneming spelen een significante rol. Zo zullen ondernemingen met een hoger aandeel eigen vermogen (meer solvabel), die dus financieel gezonder zijn, zoals verwacht minder geneigd zijn de winst te manipuleren. Voor de twee andere significante variabelen voldoet de richting van het verband niet aan de verwachting. Wij vinden immers een positief verband tussen de grootte van de onderneming en het niveau van EM. Kim et al. (2003) vonden ook dat grote en middelgrote bedrijven een meer agressieve winststuring vertonen om te voorkomen dat de gerapporteerde winst daalt. In onze steekproef stellen we nochtans vast dat grote ondernemingen sneller bereid zijn een Big 4-kantoor aan te stellen, die over het algemeen strenger zouden moeten zijn in hun controles wat tot minder EM zou moeten leiden.

Grootte	Big 4		Totaal
	Nee	Ja	
Klein	16	22	38
Groot	9	31	40
Totaal	25	53	78

Tabel 30: Kruistabel grootte onderneming en Big 4-aanstelling

Ook voor de leverage is het resultaat onverwacht. Een hoge graad van leverage (schulden op lange termijn) zal volgens de academische literatuur leiden tot verhoogd EM. Managers trachten immers inbreuken op schuldconvenanten te vermijden of betere kredietvoorwaarden te krijgen. De coëfficiënten van onze modellen spreken dit verband tegen. Een hogere graad van langetermijnschulden zorgt voor een lager niveau van EM. Jelinek (2007) geeft hiervoor volgende verklaring. Ondernemingen die het vorige jaar voor een grote verandering in hun leverage kozen en daardoor een hoge graad van leverage bereiken, zouden vervolgens aan verminderd

opportunistisch gedrag en verminderde EM doen. Hun financiële toestand zal meer gedetailleerd bestudeerd worden, waardoor het vinden van een hoge mate aan EM verdacht kan lijken.

De overige controlevariabelen, LIQ_i , ROA_i en $B4_i$ hebben geen invloed op het niveau van EM.

Hoofdstuk 7: Conclusie

Het doel van deze masterproef is een antwoord te formuleren op de centrale onderzoeksvraag uit het eerste hoofdstuk: **“Voldoen de auditcomités van Belgische beursgenoteerde ondernemingen aan de gewenste karakteristieken van effectiviteit om hun verantwoordelijkheid voor het aanvaarden en evalueren van belangrijke accountingbeslissingen effectief te vervullen en hierdoor bij te dragen tot de kwaliteit van de financiële verslaggeving?”**

Deze masterproef bestond uit twee grote delen. Het eerste deel was een uitgebreide literatuurstudie. Het doel hierbij was het uitdiepen van de kennis rond auditcomités door de regelgeving te bestuderen, maar tegelijk de karakteristieken waar te nemen van een effectief werkend auditcomité waarrond enkele onderzoekshypothesen werden geformuleerd. Het tweede deel bestond uit een empirisch onderzoek bij Belgische beursgenoteerde ondernemingen dat tot doel had de effectiviteit van auditcomités te bestuderen aan de hand van zijn determinanten en het effect van de samenstellings- en ijverkenmerken te testen op de kwaliteit van de financiële verslaggeving.

De conclusies voor deze masterproef worden in dit hoofdstuk op een overzichtelijke manier weergegeven. De deelvragen en de centrale onderzoeksvraag uit het onderzoeksplan zullen kort en bondig beantwoord worden. Verder zal kort en bondig de bijdrage aan de bestaande literatuur toegelicht worden, evenals de beperkingen en suggesties voor verder onderzoek.

7.1 Centrale onderzoeksvraag en deelvragen

7.1.1 Literatuurstudie

De toezichtsrol van het auditcomité is dubbel. Enerzijds kijken zij toe op het financieel verslaggevingsproces met als doel een getrouwe jaarrekening te ondersteunen en anderzijds op de diverse audit- en interne controlefuncties opdat zij een objectief oordeel kunnen uitbrengen. Regelgeving en effectiviteit zijn nauw met elkaar verbonden aangezien de regelgeving getracht

heeft de effectiviteitsproblemen van auditcomités op te lossen. De richtlijnen en bepalingen zijn vooral gericht naar de samenstelling, tevens is er meer klaarheid geschapen rond de huidige verantwoordelijkheden van het auditcomité zelf als die van het comité met de raad van bestuur, het management, de interne auditor en de bedrijfsrevisor. Uniformiteit in de regelgeving van het auditcomité voor een duidelijk en vergelijkbaar financieel verslaggevingsproces, zoals bij de IFRS- en auditstandaarden, is niet mogelijk, aangezien landen teveel verschillen in cultuur, de mate van juridische bescherming van investeerders en de vorm van het aandeelhouderschap in hun ondernemingen, om uniforme corporate governance mechanismen op te zetten.

Uit de wetenschappelijke literatuur blijkt dat de karakteristieken voor het organiseren van een effectief werkend auditcomité divers zijn en niet allemaal een even grote bijdrage leveren. Wij bouwen verder op de werken van Dezoort et al. (2002) en classificeren de determinanten in vier categorieën maar vullen de onderliggende factoren verder aan. Wij associëren effectieve auditcomités met volgende karakteristieken:

- samenstelling: een adequate omvang (3 tot en met 6 leden); financiële expertise, onafhankelijkheid, governance expertise, diversiteit en niet-aanstelling van de voorzitter van de raad van bestuur als voorzitter van het auditcomité;
- gezag: duidelijke verantwoordelijkheden bij auditcomité, raad van bestuur, management, interne auditor en bedrijfsrevisor in een charter; invloed uitoefenen en betrokkenheid;
- middelen: steun van de raad van bestuur, het management, de interne en externe auditor; toegang tot het management, de externe en de interne auditor; informatieverspreiding;
- ijver: activiteit vertonen door jaarlijks op zijn minst vier keer samen te komen, voldoende tijd te steken in hun bestuursfunctie en zichzelf minstens om de drie jaar te evalueren.

De literatuur stelt vooral de samenstellingskarakteristieken en het gezag voorop, dit is tevens de focus van regelgevers. Deze regels leggen de basis om eerdergenoemde actoren aan te zetten te handelen in functie van de karakteristieken opgesomd onder de categorie middelen, terwijl de categorie ijver grotendeels de verantwoordelijkheid is van het auditcomité en zijn leden zelf.

7.1.2 Empirisch onderzoek

De steekproef bestond uit 84 Belgische ondernemingen genoteerd op de Bel20, BelMid of BelSmall index. Uit de bestudering van de effectiviteit konden we enkele conclusies trekken. De manier waarop auditcomités samengesteld zijn, kon over het algemeen als positief ervaren worden. De omvang bestaat voor 94% van de auditcomités uit drie tot zes leden. 76% heeft een auditcomité bestaande uit een meerderheid van onafhankelijke bestuurders, terwijl 41% tevens uitsluitend bestaat uit financieel experts. Plusminus twee derde van de bestuurders heeft een onafhankelijk karakter, dit geldt tevens voor het kenmerk financiële expertise. Slechts enkele ondernemingen verenigen de functie van voorzitter van de raad van bestuur met die van voorzitter van het auditcomité. Bestuurders hebben gemiddeld 4 bijkomende bestuursmandaten, voldoende om governance expertise te ontwikkelen zonder de time-commitment en ijver te schaden. Het grootste werkpunt blijkt het aanbrengen van diversiteit te zijn, daar onder meer vrouwen sterk ondervertegenwoordigd zijn.

Als grootste pijnpunt werd de beperkte omschrijving van de taken en verantwoordelijkheden duidelijk. Het intern reglement van het auditcomité, bijgevoegd in het CG-charter, beperkt zich in zijn functieomschrijving te veel tot algemeenheden of men kopieert louter de wetsartikelen hierrond uitgevaardigd. Weinig bedrijven kiezen voor een meer gedetailleerde uitwerking, met als gevolg dat in beperkte mate duidelijke verwachtingen en taakafbakening in de relatie met het management, de raad van bestuur en de auditors ontwikkeld worden. Vooral de raad van bestuur doet het mogelijke om het auditcomité doeltreffend de financiële verslaggeving te laten overzien, maar het is vooral het management dat een effectieve werking van het auditcomité zal hinderen. De ijver van auditcomités mag als voldoende beschouwd worden, aangezien 7 op de 10 auditcomités minstens viermaal per jaar vergaderen en zich minstens binnen de drie jaar evalueren. De aanwezigheidsgraden lagen gemiddeld rond de 93%. Toch verwachten wij nog verbetering in de ijver omwille van veranderingen in de economische omgeving, de toename van de complexiteit van het bedrijfsleven, de sociale druk en de verdere integratie van de auditcomités in het vennootschapsleven en de maatschappij.

Daar wij vooral focussen op de financiële verslaggevingsrol en mede op de wijze of significante accountingbeslissingen effectief onderzocht kunnen worden, is het niveau van earnings

management een goede waardemeter voor de effectiviteit van het auditcomité. Welke van de samenstellings- en ijverdeterminanten dragen bij tot de kwaliteit van de financiële verslaggeving? Auditcomités samengesteld uit drie tot zes leden, waar er genderdiversiteit is maar geen nationaliteitsdiversiteit en de voorzitter van het auditcomité niet de voorzitter is van de raad van bestuur, leveren in Belgische beursgenoteerde bedrijven een bijdrage tot de kwaliteit van de financiële verslaggeving. Dat financiële expertise en onafhankelijkheid geen statistisch significante contributie leveren tot de kwaliteit mag als verrassend beschouwd worden. Ook de ijver, uitgedrukt in het aantal jaarlijkse vergaderingen, is niet bepalend voor de kwaliteit.

Aangaande de centrale onderzoeksvraag komen wij tot besluit: de erkenning en uitwerking van de samenstelling en rollen door regelgeving, heeft gezorgd voor een grotere aanvaardbaarheid van het adviesorgaan door verscheidene actoren, een toegenomen integratie van het auditcomité binnen het controleproces op de financiële verslaggeving en toegenomen mogelijkheden om effectief te werken. Vooral de beperkte erkenning door het management en de auditors werd in de literatuur als grootste belemmering weergegeven voor een effectieve werking en resultaten. Wij zijn minder pessimistisch maar erkennen nog steeds een pijnpunt op basis van de CG-charters. Auditcomités zijn over het algemeen goed samengesteld (op genderdiversificatie na) met de nodige kennis en vaardigheden en de nodige middelen om hun verantwoordelijkheden naar behoren te vervullen. Toch is het CG-charter meestal niet verhelderend genoeg in zijn inhoud om taken duidelijk af te baken, informatiestromen op te zetten en de juiste wederzijdse verwachtingen te creëren. Om een beter beeld over het gezag te krijgen en het effect ervan op de verslaggevingskwaliteit te bestuderen, is verder onderzoek vereist. Bestudering van informatiestromen, communicatiemogelijkheden, percepties en gedrag is nodig om hierover een meer verhelderend beeld te krijgen.

7.2 Bijdrage aan de bestaande academische literatuur

Onderzoeken naar de effectiviteit van auditcomités in Belgische beursgenoteerde ondernemingen en het effect ervan op EM zijn niet grootschalig terug te vinden. Daarnaast beperken deze onderzoeken zich vaak tot enkele effectiviteitskarakteristieken, waar wij meer uitgebreid hierover rapporteren om een meer globaal kader te verkrijgen van de effectiviteit.

Onze studie is sterk gerelateerd aan regelgeving. Het geeft beleidsmakers een overzicht van de naleving en het belang van hun aanbevelingen en regels voor de ontwikkeling van de effectiviteit van het auditcomité, de kwaliteit van de financiële verslaggeving en het deugdelijk ondernemingsbestuur. De resultaten tonen aan dat niet alle aanbevelingen winstmanipulatie kunnen inperken ten voordele van deugdelijk ondernemingsbestuur. Daarnaast kunnen enkele internationale effectiviteitsproblemen aangaande auditcomités eveneens doorgetrokken worden naar België en op een vergelijkbare manier verder aangepakt worden.

7.3 Beperkingen en suggesties voor verder onderzoek

Een eerste beperking situeert zich in de onderzoeksopzet. De bestudering van de CG-charters ter analysering van de effectiviteit is niet de meest conventionele gang van zaken om vooral de gezagsdeterminanten te onderzoeken. Veelal wordt de voorkeur gegeven aan enquêtes en interviews. De tweede beperking ligt in de keuze en nauwkeurigheid van het *accrual* predictiemodel. Bepaalde statistische modellen konden niet gebruikt worden. Modellen die bijvoorbeeld gebruik maken van een tijdreeksbenadering werden uitgesloten omdat de Belfirst databank slechts een aantal boekjaren ter beschikking stelt. Het schatten van parameters o.b.v. gegevens van vijf boekjaren is immers een te korte tijdspanne om de juistheid te garanderen. Verder kan geen enkel *accrual* predictiemodel 100% zekerheid geven over de resultaten. Hierdoor kunnen de resultaten van deze masterproef vertekend zijn. Verder onderzoek zou de betrouwbaarheid van onze regressiemodellen en resultaten kunnen bestuderen door toepassing van andere *accrual* predictiemodellen. Tot slot kunnen suggesties voor verder onderzoek liggen in een verlegging van het onderzoeksgebied naar niet-beursgenoteerde ondernemingen. Ondervinden niet-beursgenoteerde ondernemingen voordelen als ze vrijwillig een auditcomité oprichten? Scoren deze ondernemingen beter op de effectiviteitsdeterminanten omwille van hun vrijwillige oprichting of worden deze beperkt door minder beschikbare middelen?

Lijst van geraadpleegde werken

Abbott, L. J., Parker S. & Peters, G. (2004). Audit committee characteristics and restatements. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, Vol. 23, No.1, p. 69-87, 19p.

Adams, R. & Ferreira, D. (2009). Women in the boardroom and their impact on governance and performance. *Journal of Financial Economics*, Vol. 94, No. 2, p. 291-309, 19p.

Adams, R., Gray, S. & Nowland, J. (2010). Is there a business case for female directors? Evidence from the market reaction to all new director appointments. Working paper, City University of Hong Kong.

American Institute of Certified Public Accountants (AICPA) (2001). AU Section 342: Auditing accounting estimates. Opgevraagd (online) op 30 april 2011, via <http://pcaobus.org/Standards/Auditing/Pages/AU342.aspx>

Archambeault, D. & DeZoort, F. T. (2001). Auditor opinion shopping and the audit committee: An analysis of suspicious auditor switches. *International Journal of Auditing*, Vol. 5, No. 1, p. 33-52, 20p.

Archambeault, D., DeZoort, T. & Hermanson, D.R. (2008). Audit committee incentive compensation and accounting restatements. *Contemporary Accounting Research*, Vol. 25, No. 4, p. 965-992, 28p.

Audit Committee Institute (2010). KPMG International audit committee member survey. Geraadpleegd (online) op 29 november 2011, <http://www.kpmg.com/MT/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/Documents/2010-International%20global%20survey.pdf>

Bédard, J., Chtourou, S. & Courteau, L. (2004). The effect of audit committee expertise, independence and activity on aggressive earnings management. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, Vol. 23, No. 2, p. 13-35, 23p.

Beasley, M.S., Carcello, J.V. & Hermanson, D.R. (1999). Fraudulent Financial Reporting: 1987–1997, An Analysis of U.S. Public Companies. *Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission*, New York.

Beasley, M.S., Carcello, J.V., Hermanson, D.R. & Neal, T.L. (2009). The audit committee oversight process. *Contemporary accounting research*, Vol. 26, No. 1, p. 65-122, 58p.

Belgische Corporate Governance Code (2009). Geraadpleegd (online) op 10 oktober 2011, via <http://www.corporategovernancecommittee.be/library/documents/final%20code/CorporateGovNLCode2009.pdf>

Bergstresser, D. & Philippon, T. (2006). CEO incentives and earnings management. *Journal of Financial Economics*, Vol. 80, p. 511-529, 19p.

Bierstaker, J.L., Cohen, J., DeZoort, T. & Hermanson, D. (2012). Audit committee compensation, fairness, and the resolution of accounting disagreements. *Auditing*, Vol. 31, No. 2, p. 131-150, 20p.

Blue Ribbon Committee (BRC) (1999). *Report and recommendations of the Blue Ribbon Committee on Improving the Effectiveness of Corporate Audit Committee*, New York.

Bradbury, M., Mak, Y. & Tan, S. (2006). Board characteristics, audit committee characteristics and abnormal accruals. *Pacific Accounting Review*, Vol. 18, No. 2, p 47-68, 22p.

Bronson, S.N., Carcello, J.V. & Raghunandan, K. (2006). Firm characteristics and voluntary management reports on internal control. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, Vol. 25, No. 2, p. 25-39, 15p.

Bronson, S.N., Carcello, J.V., Hollingsworth, C.W. & Neal, T. L. (2009) Are fully independent audit committees really necessary? *Journal of accounting and public policy*, Vol. 28, No. 4, p. 265-280, 16p.

Bukit, R.B. & Iskandar, T.M. (2009). Surplus free cash flow, earnings management and audit committee. *International Journal of Economics and Management*, Vol. 3, No. 1, p.204-223, 20p.

Burgerlijk Wetboek 2 Nederland (1976). Geraadpleegd (online), via <http://www.wetboek-online.nl/wet/Burgerlijk%20Wetboek%20Boek%202.html>

Burke, F.M., Guy, D.M. & Tatum, K.W (2008). *Audit committees: A guide for directors, management and consultants*. CCH, Fifth edition, Chicago.

Cadbury Committee (1992). *Report of the Committee on the Financial Aspects of Corporate Governance*. Professional Publishing Ltd., Londen, U.K. Geraadpleegd (online) op 24 november 2011, via <http://www.ecgi.org/codes/documents/cadbury.pdf>

Carcello, J.V., Hermanson, D.R. & Neal, T.L. (2002a). Disclosures in audit committee charters and reports. *Accounting horizons*, Vol. 16, No. 4, p. 291-304,14p.

Carcello, J.V., Hermanson, D.R., Neal, T.L. & Riley, R.A. (2002b). Board characteristics and audit fees. *Contemporary Accounting Research*, Vol. 19, No. 3, p. 365-385, 21p.

Carcello, J.V., Hollingsworth, C.W., Klein, A. & Neal, T.L. (2008). Audit Committee Financial Expertise, Competing Corporate Governance Methods, and Earnings Management in a Post-SOX World. Working paper.

Chambers, A.D. (2005). Audit Committees: practices, rules and enforcement in the UK and China. *Corporate Governance: An International Review*, Vol. 13, No. 1, p. 92-100, 9p.

Chang, J.C. & Sun, H.L. (2008). The relation between earning informativeness, earnings management and corporate governance in the pre- and post-SOX periods, Working paper.

Cohen, J., Krishnamoorthy, G. & Wright, A.M. (2002). Corporate governance and the audit Process, *Contemporary Accounting Research*, Vol. 19, No. 4, p. 573-594, 22p.

, G. & Wright, A.M. (2007). The impact of roles of the board on auditors' risk assessments and program planning decisions. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, Vol. 26, No. 1, p. 91-112, 22p.

Cohen, J., Krishnamoorthy, G. & Wright, A.M. (2010). Corporate governance in the post Sarbanes-Oxley era: Auditors' experiences. *Contemporary accounting research*, Vol. 27, No. 3, p. 751-786, 36p.

Conseil National du Patronat Francais (1995). *Vienot I report*. Geraadpleegd (online), via http://www.ecgi.org/codes/documents/vienot1_en.pdf

Conseil National du Patronat Francais (1999). *Vienot II report*. Geraadpleegd (online), via http://www.ecgi.org/codes/documents/vienot2_en.pdf

Cooper, D. J. & Morgan, W. (2008). Case study research in accounting. *Accounting Horizons*, Vol. 22, No. 2, p. 159-178, 19p.

Cullinan, C.P., Du, H. & Wright, G.B. (2008). Is there an association between director option compensation and the likelihood of misstatement?. *Advances in Accounting*, Vol. 24, No. 1, p. 16-23, 8p.

Cullinan, C.P., Du, H. & Jiang, W. (2010). Is compensating audit committee members with stock options associated with the likelihood of internal control weaknesses? *International Journal of Auditing*, Vol. 14, No. 3, p. 256-273, 18p.

DeAngelo, L.E. (1986). Accounting numbers as market valuation substitutes: a study of management buyouts of public stockholders. *The Accounting Review*, Vol. 61, No. 3, p. 400-420, 21p.

Dechow, P.M., Sloan, R.G. & Sweeney, A.P. (1995). Detecting earnings management. *The Accounting Review*, Vol. 70, No. 2, p. 193-225, 33p.

DeFond, M. & Francis, J. (2005). Audit Research after Sarbanes-Oxley. *Auditing*, Vol. 24, May, p 5-30, 26p.

DeFond, M., Hann, R. & Hu, X. (2005). Does the market value financial expertise on audit committees of boards of directors. *Journal of Accounting Research*, Vol. 43, No. 2, p. 153-193, 41p.

De Samblanx, M. (1995). *Auditcomités en corporate governance*, studie IBR, Brussel: Henri Olivier.

DeZoort, T., Hermanson, D.R., Archambeault, D.S. & Reed, S. (2002). Audit committee effectiveness: A synthesis of the empirical audit committee literature. *Journal of Accounting Literature*, Vol. 21, 38-75, 38p.

DeZoort, F.T. & Salterio, S.E. (2001). The effects of corporate governance experience and financial-reporting and audit knowledge on audit committee members judgments. *Auditing: A Journal of Practice and Theory*, Vol. 20, September, p. 31-47, 17p.

DeZoort, T., Hermanson, D.R. & Houston, R. (2003). Audit committee support for auditors: the effects of materiality justification and accounting precision. *Journal of Accounting and Public Policy*, Vol. 22, No. 2, p. 175-199, 25p.

Dichev, I.D. & Skinner, D.J. (2002). Large-Sample Evidence on the Debt Covenant Hypothesis. *Journal of Accounting Research*, Vol. 40, p. 1091-1123, 33p.

Fama, E.F. & Jensen, M.C. (1983). Separation of ownership and control. *Journal of Law & Economics*, Vol. 26, No. 2, p. 301-326. 26p.

Farber, D. (2005). Restoring trust after fraud: does corporate governance matter? *The Accounting Review*, Vol. 80, No. 2, p. 539-561, 23p.

Financial Reporting Council (2003). *Audit Committees: Combined Code Guidance*. Financial Reporting Council, London. Geraadpleegd (online) op 24 november 2011, via http://www.ecgi.org/codes/documents/ac_report.pdf

Financial Reporting Council (2010). *The UK Corporate Governance Code*. Geraadpleegd (online) op 25 november 2011, via http://www.ecgi.org/codes/documents/uk_cgc_june_2010_en.pdf

French Corporate Governance Code of listed companies (2010). Geraadpleegd (online), via http://www.ecgi.org/codes/documents/afep_medef_cgcode_listed_corporations_20apr2010_fr.pdf

Gendron, Y., Bédard J. & Gosselin, M. (2004). Getting inside the black box: A field study of practices in effective audit committees. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, Vol. 23, No. 1, p. 153-171, 19p.

Gendron, Y. & Bédard, J. (2006). On the constitution of audit committee effectiveness. *Accounting, Organizations and Society*, Vol. 31, No. 3, p. 211-239, 29p.

Ghosh, A., Marra, A. & Moon, D. (2010). Corporate boards, audit committees and earnings management: Pre- and Post-SOX evidence. *Journal of business finance & accounting*, Vol. 37, No. 9, p. 1145-1176, 32p.

Gibbens, M., Salterio, S.E. & Webb, A. (2001). Evidence about auditor-client management negotiation concerning client's financial reporting. *Journal of accounting research*, Vol. 39, No. 3, p. 535-563, 29p.

Gibbens, M., McCracken, S.A. & Salterio, S.E. (2005). Negotiations over accounting issues: The congruency of audit partner and chief financial officer recalls. *Auditing*, Vol. 24, 171-193, 23p.

Goh, B. W. (2009). Audit committees, board of directors and remediation of material weaknesses in internal control. *Contemporary Accounting Research*, Vol. 26, May, p. 549-579, 31p.

Gore, P., Pope, P. & Singh, A. (2001). Discretionary accruals and the distribution of earnings relative to targets, *Lancaster University*, Working paper.

Guy, D.M. & Zeff, S.A. (2002). Independence and objectivity: retired partners on audit committee. *The CPA Journal*, Vol. 72, No. 7, p. 31-34, 4p.

He L., Wright S., Evans E. & Crowe S. (2007). Earnings management in Australia under new ASX corporate governance guidelines. Macquarie University, North Ryde, Working paper.

Healy, P.M. (1985). The effect of bonus schemes on accounting decisions. *Journal of Accounting & Economics*, Vol. 7, p. 85-107, 23p.

HM Treasury (2007). *Audit committee handbook*. Opgevraagd op 3 december 2011, via <http://www.hm-treasury.gov.uk/d/auditcommitteehandbook140307.pdf>

Hoitash, R., Hoitash, U. & Bédard, J.C. (2009). Corporate governance and internal control over financial reporting: a comparison of regulatory regimes. *The Accounting Review*, Vol. 84, No. 3, p. 839-867, 29p.

Institute of Internal Auditors (IIA) (2002). *Practice Advisory 2060-2: Relationship with the Audit Committee*. Geraadpleegd (online) op 25 april 2011, via http://som.csudh.edu/depts/adjunct/mabohebeish/ACC%20336/PA%20ADVISORY/Practice_Advisory_2060-2.pdf.

Institute of Internal Auditors (IIA) (2004). *The Sarbanes-Oxley Act of 2002: Effect on Audit Committee Meetings at Publicly Traded Companies*. IIA Research Foundation, Altamonte Springs, FL.

Instituut der Bedrijfsrevisoren (IBR) (2011). *De bedrijfsrevisor, een onpartijdig deskundige*. Geraadpleegd (online) op 25 april 2011, via http://www.ibr-ire.be/ned/revisor_onpartijdig.aspx.

Jhunjhunwala, S. & Mishra, R.K. (2012). Board diversity and corporate performance: The Indian evidence. *IUP Journal of Corporate Governance*, Vol. 11, No. 3, p. 71-79, 9p.

Kalbers, L. P. & T. J. Fogarty. (1993). Audit committee effectiveness: An empirical investigation of the contribution of power. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, Vol 12, No. 1, p. 24-49, 25p.

Kang, W. S., Kilgore, A. & Wright, S. (2011). The effectiveness of audit committees for low- and mid-cap firms. *Managerial Auditing Journal*, Vol. 26, No. 7, p. 623-650, 28p.

Karamanou, I. & Vafeas, N. (2005). The association between corporate boards, audit committees, and management earnings forecast: an empirical analysis. *Journal of Accounting Research*, Vol. 43, No. 3, p. 453-486, 34p.

Kent, P., Routledge, J. & Stewart, J. (2010). Innate and discretionary accruals quality and corporate governance. *Accounting & Finance*, Vol. 50, No. 1, p. 171-195, 25p.

Keune, M. & Johnstone, K. (2010). Audit committee members and executives financial incentives and the materiality of financial statement misstatements. University of South Carolina and University of Wisconsin–Madison, working paper.

Klein, A. (2002a). Economic Determinants of Audit Committee Independence. *The Accounting Review*, Vol. 77, No. 2, p. 435–452, 18p.

Klein, A. (2002b). Audit committee, board of director characteristics and earnings management. *Journal of Accounting and Economics*, Vol. 33, p. 375-400, 26p.

Knapp, M. C. (1987). An empirical study of audit committee support for auditors involved in technical disputes with client management. *Accounting Review*, Vol. 62, No. 3, p. 578-588, 11p.

Krishnamoorthy, G., Wright, A. & Cohen, J. (2002). Auditors views on audit committees and financial reporting quality. *The CPA Journal*, Vol. 72, No. 10, p. 56-57, 2p.

Krishnan, G. & Visvanathan, G. (2009). Do auditors price audit committee's expertise? The case of accounting versus nonaccounting financial experts, *Journal of Accounting, Auditing and Finance*, Vol. 24, No. 1, 115-144.

Krishnan, J. (2005). Audit committee quality and internal control: An empirical analysis. *The Accounting Review*, Vol. 80, No. 2, p. 649-675, 27p.

Lee, H., Mande, V. & Ortman, R. (2004). The effect of audit committee and board of director independence on auditor resignation. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, Vol. 23, No. 2, p. 133-148, 16p.

Lin, J.W. & Hwang, M.I. (2010). Audit quality, corporate governance, and earnings management: a meta-analysis. *International Journal of Auditing*, Vol. 14, No. 1, p. 57-77, 21p.

Lin, J.W., Li, J.F. & Yang, J.S. (2006). The effect of audit committee performance on earnings quality. *Managerial Auditing Journal*, Vol.21, No. 9, p. 921-933, 13p.

Maassen, G. (1998). De auditcommissie van de raad van commissarissen in Nederland: een internationaal perspectief. *Maandblad voor accountancy en bedrijfseconomie*, Vol. 72, Nr. 7, p. 410-419, 10p.

Magilke, M.J., Mayhew, B.W. & Pike, J.E. (2009). Are independent audit committee members objective? Experimental evidence. *The Accounting Review*, Vol. 84, No. 6, p. 1959-1981, 23p.

Martin, D., Juneja, V., Foster, T. & Dunbar, F. (1996). What Explains Filings and Settlements in Shareholder Class Actions? *Stanford Journal of Law, Business & Finance*, Vol. 5, No. 1, p. 121-174, 54p.

Menon, K. & Williams, J.D. (1994). The Use of Audit Committee for Monitoring. *Journal of Accounting and Public Policy*, vol. 13, No. 2, p. 121-139, 19p.

McMullen, D.A. & Raghunandan, K. (1996). Enhancing audit committee effectiveness. *Journal of Accountancy*, Vol. 182, No. 2, p. 79-81, 3p.

Nederlandse Corporate Governance Code (2008). Geraadpleegd (online), via http://www.ecgi.org/codes/documents/cg_code_netherlands_dec2008_nl.pdf

Niskanen, M., Karjalainen, J. & Niskanen, J. (2011). Demand for Audit Quality in Private Firms: Evidence on Ownership Effects. *International Journal of Auditing*, Vol. 15, p. 43-65, 23p.

Pandit, G.M., Subrahmanyam, V. & Conway, G.M. (2006). Are the audit committee reports disclosing enough after the Sarbanes-Oxley Act: a study of companies listed on the NYSE. *Managerial Auditing Journal*, Vol. 21, No. 1, p. 34-45, 12p.

Patton, M.W. (1990). *Qualitative evaluation and research methods*, 2nd ed., Sage Publications, Newbury Park, CA.

Piot, C. & Janin, R. (2007) External auditors, audit committees and earnings management in France. *European Accounting Review*, Vol. 16, No. 2, p. 429-454, 26p.

Pomeroy, B. (2010). Audit committee member investigation of significant accounting decisions, *Auditing*, Vol. 29, No. 1, p. 173-205, 33p.

PriceWaterhouseCoopers (2003). *Audit committees: Good practices for meeting market expectations*. Opgevraagd op 23 februari 2012, via http://www.pwc.com/en_GX/gx/ifrs-reporting/pdf/audit_committees_2nd_ed.pdf

PriceWaterhouseCoopers (2009). *An essential role to play: A Belgian guide designed to help audit committee members to work through their responsibilities in a practical manner*. Opgevraagd op 28 februari 2012, via http://www.pwc.be/en_BE/be/publications/pdf/Audit-Committeesin-Belgium-PwC-09.pdf

Public Oversight Board of the SEC Practise Section (1993). *In the public interest: issues confronting the accounting profession*. Opgevraagd op 17 april 2011, via http://www.publicoversightboard.org/In_the_Public_Interest.pdf

Raghunandan, K. & Rama, D.V. (2007). Determinants of audit committee diligence. *Accounting Horizons*, Vol. 21, No. 3, p. 265-279. 15p.

Raghunandan, K., Read, W.J. & Rama, D.V. (2001). Audit committee composition, gray directors, and interaction with internal auditing. *Accounting Horizons*, Vol. 15, No. 2, p.105-118, 14p.

Rittenberg, L. & Schwieger, B. (2005). *Auditing, concepts for a changing environment*, fifth edition, Ohio: Thomson.

Rosner, R.L. (2003). Earnings Manipulation in Failing Firms. *Contemporary Accounting Research*, Vol. 20, p. 361-408, 48p.

Rupley, K., Almer, E. & Philbrick, D. (2011). Audit committee effectiveness: Perceptions of public company audit committee memners post-SOX. *Research in Accounting Regulation*, Vol. 23, No. 2, p. 138-144, 7p.

Securities and Exchange Commission (SEC) (1999). *Final Rules: Audit committee disclosure*. Geraadpleegd (online) op 8 november 2011 via <http://www.sec.gov/rules/final/34-42266.htm>

Securities and Exchange Commission (2002). Sarbanes-Oxley Act. Geraadpleegd (online), via <http://www.sec.gov/about/laws/soa2002.pdf>

Securities and Exchange Commission (SEC) (2003). *Final Rules: Standards Relating to Listed Company Audit Committees*. Geraadpleegd (online) op 8 november 2011 via <http://www.sec.gov/rules/final/33-8220.htm>

Sori, Z.M., Saad, S.M., Evans, J.G. & Hamid, M.A. (2007). Audit Committee Authority and Effectiveness: The Perceptions of Malaysian Senior Managers. *International Research Journal of Finance and Economics*, Vol. 8, p. 16.

Spira, F. (2009). Black boxes, red herrings and white powder: UK audit committees in the 21st century. *Journal of banking regulation*, Vol. 7, p. 180-188, 9p.

Srinidhi, B.N. & Gul, F.A. 2007. The differential effects of auditors' non-audit and audit fees on accrual quality. *Contemporary Accounting Research*, Vol. 24, No. 2, p. 595-629, 35p.

Srinivasan, S. (2005). Consequences of financial reporting failure for outside directors: Evidence from accounting restatements and audit committee members. *Journal of accounting research*, Vol. 43, No. 2, p. 291-334, 44p.

Stock, J.H., & Watson, M.W. (2007). *Introduction to Econometrics*. Boston: Pearson Education, Inc.

Thiruvadi, S. & Huang, H.W. (2011). Audit committee gender differences and earnings management. *An international Journal*, Vol. 26, No. 7, p. 483-498, 16p.

Thissen, B.P.H.E., (2009). Audit committees: watchdogs or lapdogs: a review of the recent audit committee literature. Maastricht University, Faculty of Economics and Business Administration.

Turley, S. & Zaman, M. (2004). The corporate governance effects of audit committees. *Journal of Management and Governance*, Vol. 8, No. 3, p. 305-332, 28p.

Vafeas, N. (2005). Audit committees, boards and the quality of reported earnings. *Contemporary Accounting Research*, Vol. 22, No. 4, p.1093-1122, 30p.

Vander Bauwhede, H. & Willekens, M. (2000). Earnings management and institutional differences: Literature Review and Discussion. *Tijdschrift voor Economie en Management*, Vol. 45, p. 189-212, 24p.

Van der Elst, C. (2005). Corporate governance op het snijvlak tussen wetgeving en aanbeveling: Een praktijkstudie. *Financial Law Institute Working Paper Series*, september, Nr. 3, 1-24.

Voordeckers, W. (2011-2012). *Corporate Governance (inclusief ethische aspecten)*. Master Handelsingenieur, Accountancy en Financiering, Universiteit Hasselt.

Wallace, W.A. (1985). Are outside directors put on boards just for show. *Wall Street Journal*, New York, 21 January.

Watts, R.L. & Zimmerman, J.L. (1986). *Positive accounting theory*, NJ: Prentice-Hall, Englewood.

Wetboek van Vennootschappen (België) (1999). Geraadpleegd (online), via http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=1999050769&table_name=wet

Willems, E. & Schepers, A. (2007). De kwaliteit van financiële verslaggeving gemeten door Winstmanipulatie, *Universiteit Hasselt, Faculteit Bedrijfseconomische Wetenschappen*.

Wolnizer, P.W. (1995). Are audit committees red herrings. *Abacus*, Vol. 31, No. 1, 45-66, 22p.

Xie, B., Davidson, W. & DaDalt, P. (2003). Earnings management and corporate governance: the role of the board and the audit committee. *Journal of Corporate Finance*, Vol. 9, No. 3, p. 295-316, 22p.

Yang, J.S. & Krishnan, J. (2005). Audit committees and quarterly earnings management. *International Journal of Auditing*, Vol. 9, No. 3, p. 201-219, 19p.

Zanoni, P. (2011-2012). Diversity, equality and inclusion in organizations. Master Handelsingenieur, Accountancy en Financiering, Universiteit Hasselt.

Zhang, Y., Zhou, J. & Zhou, N. (2007). Audit committee quality, auditor independence, and internal control weaknesses. *Journal of Accounting & Public Policy*, Vol. 26, No. 3, p. 300-327, 28p.

Bijlagen

Bijlage 1 : Onafhankelijkheidscriteria bestuurder volgens artikel 526ter W.Venn.

Bijlage 2 : Lijst van onderzochte Belgische beursgenoteerde ondernemingen

Bijlage 3 : Checklist ter beoordeling van de interne reglementen + resultaten

Bijlage 4 : Onderzochte auditcomité karakteristieken in het jaarverslag (CG-verklaring)

Bijlage 5 : Bijkomende resultaten empirisch onderzoek

Bijlage 1: Onafhankelijkheidscriteria bestuurder volgens artikel 526ter W.Venn.

De onafhankelijk bestuurder in de zin van artikel 526bis, § 2, dient ten minste te voldoen aan volgende criteria :

1° gedurende een tijdvak van vijf jaar voorafgaand aan zijn benoeming, noch in de vennootschap, noch in een daarmee verbonden vennootschap of persoon zoals bepaald in artikel 11, een mandaat van uitvoerend lid van het bestuursorgaan of een functie van lid van het directiecomité of van persoon belast met het dagelijks bestuur hebben uitgeoefend;

2° niet meer dan drie opeenvolgende mandaten als niet-uitvoerend bestuurder in de raad van bestuur hebben uitgeoefend, zonder dat dit tijdvak langer mag zijn dan twaalf jaar;

3° gedurende een tijdvak van drie jaar voorafgaand aan zijn benoeming, geen deel hebben uitgemaakt van het leidinggevend personeel;

4° geen vergoeding of ander belangrijk voordeel van vermogensrechtelijke aard ontvangen of hebben ontvangen van de vennootschap of van een daarmee verbonden vennootschap of persoon zoals bepaald in artikel 11, buiten de tantièmes en de vergoeding die hij eventueel ontvangt of heeft ontvangen als niet-uitvoerend lid van het bestuursorgaan of lid van het toezichthoudende orgaan;

5° a) geen maatschappelijke rechten bezitten die een tiende of meer vertegenwoordigen van het kapitaal, van het maatschappelijk fonds of van een categorie aandelen van de vennootschap;
b) indien hij maatschappelijke rechten bezit die een quotum van minder dan 10 % vertegenwoordigen:

- mogen die maatschappelijke rechten samen met de maatschappelijke rechten die in dezelfde vennootschap worden aangehouden door vennootschappen waarover de onafhankelijk bestuurder controle heeft, geen tiende bereiken van het kapitaal, van het maatschappelijk fonds of van een categorie aandelen van de vennootschap;

of mogen de daden van beschikking over die aandelen of de uitoefening van de daaraan verbonden rechten niet onderworpen zijn aan overeenkomsten of aan eenzijdige verbintenissen die het onafhankelijk lid van het bestuursorgaan heeft aangegaan;

c) in geen geval een aandeelhouder vertegenwoordigen die onder de voorwaarden valt van dit punt;

6° geen significante zakelijke relatie hebben of in het voorbije boekjaar hebben gehad met de vennootschap of met een daarmee verbonden vennootschap of persoon zoals bepaald in artikel 11, noch rechtstreeks noch als vennoot, aandeelhouder, lid van het bestuursorgaan of lid van het leidinggevend personeel van een vennootschap of persoon die een dergelijke relatie onderhoudt;

7° in de voorbije drie jaar geen vennoot of werknemer zijn geweest van de huidige of vorige [commissaris] van de vennootschap of van een daarmee verbonden vennootschap of persoon in de zin van artikel 11;

8° geen uitvoerend lid zijn van het bestuursorgaan van een andere vennootschap waarin een uitvoerend bestuurder van de vennootschap zetelt in de hoedanigheid van niet-uitvoerend lid van het bestuursorgaan of als lid van het toezichthoudende orgaan, en geen andere belangrijke banden hebben met uitvoerende bestuurders van de vennootschap uit hoofde van functies bij andere vennootschappen of organen;

9° geen echtgenoot, wettelijk samenwonende partner of bloed- of aanverwanten tot de tweede graad hebben die in de vennootschap of in een daarmee verbonden vennootschap of persoon zoals bepaald in artikel 11, een mandaat van lid van het bestuursorgaan, lid van het directiecomité, persoon belast met het dagelijks bestuur of lid van het leidinggevend personeel uitoefenen, of die zich een van de andere in de punten 1° tot 8° beschreven gevallen bevinden.

Bijlage 2: Lijst van onderzochte Belgische beursgenoteerde ondernemingen

Bel20 index:

AB Inbev
Ackermans & van Haaren
Ageas
Befimmo Sicafi
Bekaert
Belgacom
Cofinimmo
Colruyt
Delhaize Group
D'Ieteren
Elia
GBL
GDF Suez
KBC Group
Mobistar
Nyrstar
Solvay
Telenet Group
UCB
Umicore

BelMid index:

Aedifica
Agfa Gevaert
Arseus
Barco
Brederode
CFE
CIE Bois Sauvage
CMB
Dexia
Duvel Moortgat
Econocom
Euronav
EVS Broadcast
Exmar
Fluxys
Galapagos
Gimv
Intervest Offware
Kinopolis
Melexis
Nationale Bank België
Retail Estates
RHJ International
Sipef
Sofina
Tessenderlo Group
ThromboGenics
Van de Velde
Warehouse de Pauw
Wereldhave Belgium

BelSmall index:

Ablynx
Accentis
Atenor Group
Banimmo
Deceuninck
Devgen
Hamon Group
Home Invest Belgium
IBA
Immobel
Intervest Retail
I.R.I.S. Group
Jensen Group
Leasinvest
Lotus Bakeries
MDXHealth
Montea
Option
Picanol
PinguinLutosa
Punch International
Quest For Growth
RealDolmen
Recticel
Rentibiliweb
Resilux
Rosier
Roularta Media
Saptec
Sioen Industries
Ter Beke
Tigenix
Transics International
Zetes Industries

Bijlage 3: Checklist ter beoordeling van de interne reglementen + resultaten (N=80)

1. Samenstelling en lidmaatschap

a. Onafhankelijkheid

Enkel niet-uitvoerende bestuurders mogen lid zijn van het AC (79)

Het auditcomité bestaat uit minstens één onafhankelijk bestuurder (78)

Voorzitter van de raad van bestuur is geen voorzitter van het AC (61)

b. Financiële expertise + training

Het auditcomité bestaat uit tenminste één lid met financiële expertise (63)

De leden moeten/kunnen in de loop van hun mandaat hun bekwaamheden bijschaven (44)

c. Governance expertise

Elk lid moet over de nodige vaardigheden beschikken of ervaring hebben met de activiteiten van de onderneming (29)

Leden mogen niet meer dan vijf andere bestuursmandaten in beursgenoteerde vennootschappen hebben (41)

2. Gezag en verantwoordelijkheden

Toekenning van een adviesverlenende functie aan het auditcomité (80)

a. Monitoren financiële verslaggeving

Het auditcomité is verantwoordelijk voor monitoren van proces van financiële verslaggeving (80)

Het auditcomité probeert inzicht te krijgen in de gebieden met de grootste financiële risico's en gaat na hoe deze worden beheerd (19)

Het auditcomité begrijpt de controles en processen geïmplementeerd door het management om ervoor te zorgen dat de financiële staten overeenstemmen met de relevante normen en eisen en zijn onderworpen aan een passende beoordeling door het management (17)

Het auditcomité ziet erop toe dat de financiële verslaggeving van de vennootschap een waarheidsgetrouw, oprecht en duidelijk beeld geeft van de situatie en de vooruitzichten van de vennootschap en de groep (66)

Het auditcomité controleert de belangrijkste grondslagen en aandachtspunten m.b.t. de rapportering, met aandacht voor recente professionele en wettelijke veranderingen, en begrijpt de impact hiervan op de financiële verslagen (52)

Het auditcomité controleert de financiële verslagen voor publicatie ervan (50)

Het auditcomité ziet toe op een correcte en consequente toepassing van de boekhoudnormen en doet de nodige aanbevelingen tot wijziging ervan (66)

Het auditcomité ziet toe op een correcte en consequente toepassing van de waarderingsregels en doet de nodige aanbevelingen tot wijziging ervan (66)

Het auditcomité ontmoet het management en de externe auditor ter bespreking van de jaarrekening, de belangrijkste grondslagen van financiële verslaggeving en de resultaten van de audit (52)

Het auditcomité zorgt ervoor dat belangrijke aanpassingen, niet-aangepaste verschillen, meningsverschillen met het management en de kritische grondslagen voor financiële verslaggeving worden besproken met de externe accountant (26)

b. Monitoren doeltreffendheid interne controle- en risicobeheer

Het auditcomité is verantwoordelijk voor het monitoren van de doeltreffendheid van het interne controle- en risicobeheersysteem (80)

Het AC bestudeert de doeltreffendheid van de interne controle éénmaal per jaar ter identificatie van risico's (70)

Het AC gaat na of ze de interne controlesystemen voor de goedkeuring van transacties en het vaststellen en verwerken van financiële data begrijpen (13)

c. Monitoren van interne audit en zijn doeltreffendheid

Het auditcomité is verantwoordelijk voor het monitoren van de interne audit (73)

d. Monitoring wettelijke controle

Het auditcomité is verantwoordelijk voor het monitoren van de externe audit (79)

e. Beoordeling en monitoring onafhankelijkheid

Het auditcomité is verantwoordelijk voor de beoordeling en monitoring van de onafhankelijkheid van de commissaris waarbij met name wordt gelet op de verlening van bijkomende diensten aan de vennootschap (79)

f. Externe auditor

Het AC heeft het recht de externe auditor uit te nodigen op zijn vergaderingen (50)

Het auditcomité heeft minstens tweemaal per jaar een ontmoeting met de externe auditor, om met hem te overleggen over materies die betrekking hebben op zijn intern reglement en over alle aangelegenheden die voortvloeien uit het auditproces en in het bijzonder de belangrijke zwakke punten van de interne controle (58)

Het AC zorgt ervoor dat de belangrijke bevindingen en aanbevelingen van de externe auditor en het hierop voorgestelde antwoord van het management worden ontvangen, besproken en hiernaar gehandeld wordt (30)

Het auditcomité bespreekt met de externe auditor de aanvaardbaarheid van de toegepaste grondslagen in de financiële rapporten van het bedrijf (16)

De auditor geeft een jaarlijkse presentatie aan het AC (4)

g. Interne auditor

Het AC heeft het recht de interne auditor uit te nodigen op zijn vergaderingen (50)

AC ontvangt periodiek documenten en verslagen van de interne auditor (27)

Het auditcomité heeft minstens tweemaal per jaar een ontmoeting met de interne auditor, om met hem te overleggen over materies die betrekking hebben op zijn intern reglement en over alle

aangelegenheden die voortvloeien uit het auditproces en in het bijzonder de belangrijke zwakke punten van de interne controle (49)

h. Raad van bestuur

De goedkeuring van de samenstelling, de vergoeding, de werking en de rollen van de adviserende comités gebeurt door de raad van bestuur (52)

De raad van bestuur heeft als taak de doeltreffendheid van de comités te beoordelen en te monitoren (52)

De leden van het AC worden verkozen door de raad van bestuur (54)

Het charter en zijn herzieningen geadviseerd door en met betrekking tot het auditcomité worden goedgekeurd door de raad van bestuur (48)

In zijn beslissingen houdt de raad van bestuur rekening met de beoordelingsadvies van het AC (41)

In zijn beslissingen omtrent het kader van interne controle, houdt de raad van bestuur rekening met de beoordelingsadvies van het AC (33)

In zijn beslissingen omtrent het toezicht op de commissaris en de interne auditfunctie, houdt de raad van bestuur rekening met de beoordelingsadvies van het AC (34)

In zijn beslissingen omtrent het getrouw beeld van de financiële informatie, houdt de raad van bestuur rekening met de beoordelingsadvies van het AC (10)

Het auditcomité brengt verslag uit over zijn adviezen en beslissingen aan de raad van bestuur (70)

Het auditcomité brengt verslag uit over zijn adviezen en beslissingen aan de raad van bestuur vooral bij publicatie van financiële overzichten (25)

De raad van bestuur evalueert het auditcomité (58)

De raad van bestuur evalueert het auditcomité minstens één keer in een tijdspanne van drie jaar (38)

De raad van bestuur evalueert de samenstelling van het AC (50)

De raad van bestuur evalueert de omvang van het AC (46)

De raad van bestuur evalueert de werking van het AC (47)

De raad van bestuur evalueert de doeltreffendheid van het AC (29)

De raad van bestuur evalueert de relatie van zijn leden met het management (57)

i. Management

De bedrijfsleiding kan op eigen initiatief deelnemen aan de vergaderingen van het AC (13)

Het AC heeft het recht de CEO uit te nodigen op zijn vergaderingen (45)

Het AC heeft het recht de CFO uit te nodigen op zijn vergaderingen (47)

Het AC kan elke relevante persoon spreken in afwezigheid van het management (17)

Het AC ontmoet de auditor minstens één keer per jaar in afwezigheid van het management (18)

In de opdracht van het management wordt expliciet verwezen naar zijn verantwoordelijk m.b.t. het auditcomité (12)

Het management licht het auditcomité in over de gebruikte methodes van significante boekingen (27)

j. Overige

Tijdens de uitoefening van zijn taken onderhoudt het auditcomité werkrelaties met het management, de auditors en de raad van bestuur (1)

De rol en verantwoordelijkheden van de voorzitter zijn uitgewerkt (11)

Het auditcomité is verantwoordelijk voor het opzetten van een proceduresysteem van whistleblowing (38)

Het auditcomité heeft het recht boekhoudkundig personeel uit te nodigen op zijn vergaderingen (39)

3. Middelen

De nodige middelen worden toegekend door de raad van bestuur (21)

De mogelijkheid voor het vragen van extern professioneel advies op kosten van de vennootschap (72)

a. Toegankelijkheid

Auditcomité heeft onbeperkte en vrije toegang tot het management (44)

Auditcomité heeft onbeperkte en vrije toegang tot de werknemers (41)

Auditcomité heeft onbeperkte en vrije toegang tot relevante informatie (53)

b. Informatieverspreiding

De bepaling van een tijdspanne voor de vergadering waar de info ten laatste wordt ter beschikking gesteld aan de leden (62)

De agenda wordt verspreid binnen een redelijke termijn na de vergadering (58)

Verspreiding van de notulen na de vergadering (49)

4. IJver

Jaarlijkse herziening van het intern reglement van auditcomité (30)

Vastlegging van quorum van aanwezigheden voor het doorgaan van vergadering (44)

Aangeven van het minimum aantal jaarlijkse vergaderingen (77)

a. Auditcomité evaluatie

Het auditcomité evalueert zichzelf (58)

Het auditcomité evalueert zichzelf minstens één keer in een tijdspanne van drie jaar (52)

Het auditcomité evalueert zijn eigen samenstelling (26)

Het auditcomité evalueert zijn eigen omvang (22)

Het auditcomité evalueert zijn eigen werking (45)

Het auditcomité evalueert zijn eigen doeltreffendheid (51)

Het auditcomité evalueert de leden individueel als het auditcomité in zijn geheel (45)

5. Overige

Aanstelling van een secretaris (65)

a. Initiële vorming

Er wordt een vormingsprogramma aan de leden ter beschikking gesteld (65)

Het vormingsprogramma omvat een omschrijving van de rol en opdrachten van het AC (46)

Het vormingsprogramma omvat het bestuderen van het intern reglement en een overzicht van de systemen van interne controle- en risicobeheer (36)

Het vormingsprogramma omvat het ter beschikking stellen van volledige informatie over boekhoudkundige en auditkenmerken (21)

Het vormingsprogramma houdt een ontmoeting met de commissaris en de personeelsleden in (17)

Bijlage 4: Onderzochte auditcomitékarakteristieken in het jaarverslag (CG-verklaring)

1. Samenstelling

Het aantal onafhankelijke leden

De voorzitter van het AC is onafhankelijk

Het aantal leden die voldoen aan de omschrijving financieel expert

Het aantal leden die zowel onafhankelijk als financieel expert zijn

Het aantal leden met een niet-Belgische nationaliteit

Het aantal vrouwelijke leden

Is de voorzitter van de raad van bestuur de voorzitter van het AC

Het totaal aantal mandaten van de bestuurders

2. Gezag en verantwoordelijkheden

Het bestaan van een benoemingscomité

3. Middelen

Het aantal leden zetelend in het auditcomité

4. IJver

Het aantal jaarlijkse vergaderingen

De gemiddelde aanwezigheidsgraad

De remuneratie van de leden van het AC

De remuneratie van de voorzitter van het AC

Het bestaan van vergoedingen voor niet-uitvoerende bestuurders op basis van geleverde prestaties

Bijlage 5: Bijkomende resultaten empirisch onderzoek

Tabel 1

	Geen vergoeding	Enkel lump sum	Enkel zitpenning	Lump sum+zitpenning
Gemiddelde aanwezigheidsgraad	94.42	94.93	91.13	95.93

Tabel 2

Source	SS	df	MS			
Model	.382735727	14	.027338266	Number of obs = 78		
Residual	.660495257	63	.010484052	F(14, 63) = 2.61		
Total	1.04323098	77	.013548454	Prob > F = 0.0049		
				R-squared = 0.3669		
				Adj R-squared = 0.2262		
				Root MSE = .10239		

DA	Coef.	Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]	
NAC	-.2258125	.0764153	-2.96	0.004	-.3785164	-.0731086
NAC_SQ	.0259595	.0084978	3.05	0.003	.008978	.042941
EA	.0401461	.0417949	0.96	0.340	-.0433743	.1236664
OA	-.0196354	.0605073	-0.32	0.747	-.1405496	.1012787
VA	-.1148221	.0790135	-1.45	0.151	-.272718	.0430738
BA	.0755528	.0446865	1.69	0.096	-.0137461	.1648517
PAC	.2038594	.0640991	3.18	0.002	.0757676	.3319513
MAC	-.0074165	.0087273	-0.85	0.399	-.0248566	.0100236
GRO	.0252676	.0099085	2.55	0.013	.005467	.0450681
ROA	.030415	.1434391	0.21	0.833	-.2562251	.3170551
LEV	-.2208365	.0896825	-2.46	0.017	-.4000527	-.0416204
LIQ	.0015591	.002089	0.75	0.458	-.0026153	.0057336
SOLV	-.1346645	.0736081	-1.83	0.072	-.2817586	.0124295
B4	-.0267347	.0282561	-0.95	0.348	-.0831999	.0297306
_cons	.1916412	.2340939	0.82	0.416	-.2761582	.6594406

Tabel 3

Source	SS	df	MS			
Model	.373359349	15	.024890623	Number of obs = 78		
Residual	.669871635	62	.010804381	F(15, 62) = 2.30		
Total	1.04323098	77	.013548454	Prob > F = 0.0113		
				R-squared = 0.3579		
				Adj R-squared = 0.2025		
				Root MSE = .10394		

DA	Coef.	Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]	
NAC_A	.0937762	.0679781	1.38	0.173	-.04211	.2296625
NAC_C	-.0311438	.0467347	-0.67	0.508	-.1245652	.0622777
NAC_D	.1794585	.0822543	2.18	0.033	.0150346	.3438824
EA	.0337127	.042767	0.79	0.434	-.0517773	.1192027
OA	-.0019137	.0599764	-0.03	0.975	-.1218049	.1179775
VA	-.1241679	.0806766	-1.54	0.129	-.2854382	.0371024
BA	.0742553	.0454096	1.64	0.107	-.0165171	.1650278
PAC	.207502	.0647379	3.21	0.002	.0780927	.3369112
MAC	-.0083839	.0087837	-0.95	0.344	-.0259422	.0091745
GRO	.023046	.0097898	2.35	0.022	.0034764	.0426156
ROA	.0481272	.1487892	0.32	0.747	-.2492983	.3455527
LEV	-.1967846	.0898562	-2.19	0.032	-.3764046	-.0171645
LIQ	.0020602	.0021195	0.97	0.335	-.0021767	.006297
SOLV	-.1300121	.0763208	-1.70	0.093	-.2825751	.0225509
B4	-.0155823	.0290454	-0.54	0.594	-.0736431	.0424786
_cons	-.2381176	.1896588	-1.26	0.214	-.6172401	.1410048

Tabel 4

Source	SS	df	MS			
Model	.386564481	14	.027611749	Number of obs = 78		
Residual	.656666503	63	.010423278	F(14, 63) = 2.65		
Total	1.04323098	77	.013548454	Prob > F = 0.0043		
				R-squared = 0.3705		
				Adj R-squared = 0.2307		
				Root MSE = .10209		

DA	Coef.	Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]	
NAC	-.2387419	.0771173	-3.10	0.003	-.3928485	-.0846352
NAC_SQ	.027049	.0085402	3.17	0.002	.0099827	.0441152
EA_DUMMY	.0333991	.0293453	1.14	0.259	-.0252429	.0920411
OA	-.0248576	.0608289	-0.41	0.684	-.1464145	.0966994
VA	-.119219	.0789687	-1.51	0.136	-.2770254	.0385874
BA	.0750224	.0445221	1.69	0.097	-.0139479	.1639926
PAC	.2089786	.0644458	3.24	0.002	.0801939	.3377632
MAC	-.0094728	.0089481	-1.06	0.294	-.0273542	.0084086
GRO	.0256846	.0098247	2.61	0.011	.0060514	.0453177
ROA	.0534349	.1438343	0.37	0.712	-.233995	.3408647
LEV	-.2115454	.0904431	-2.34	0.023	-.3922815	-.0308093
LIQ	.0013413	.002091	0.64	0.524	-.0028372	.0055198
SOLV	-.1394901	.0738061	-1.89	0.063	-.28698	.0079997
B4	-.0265846	.0281552	-0.94	0.349	-.0828482	.029679
_cons	.2316609	.236843	0.98	0.332	-.241632	.7049538

Tabel 5

Source	SS	df	MS	Number of obs = 78		
Model	.381665544	14	.027261825	F(14, 63) =	2.60	
Residual	.661565441	63	.010501039	Prob > F =	0.0051	
Total	1.04323098	77	.013548454	R-squared =	0.3658	
				Adj R-squared =	0.2249	
				Root MSE =	.10247	

DA	Coef.	Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]	
NAC	-.2203268	.0760124	-2.90	0.005	-.3722255	-.0684281
NAC_SQ	.0255335	.0084953	3.01	0.004	.0085571	.04251
EA	.0388448	.0417187	0.93	0.355	-.0445234	.122213
OA_DUMMY1	-.0017815	.0313629	-0.06	0.955	-.0644553	.0608923
VA	-.1167195	.0789211	-1.48	0.144	-.2744307	.0409917
BA	.073726	.0448341	1.64	0.105	-.0158678	.1633199
PAC	.2067766	.0638237	3.24	0.002	.079235	.3343181
MAC	-.0073098	.0087284	-0.84	0.405	-.0247521	.0101325
GRO	.0252994	.0099715	2.54	0.014	.0053729	.0452259
ROA	.0326779	.1452205	0.23	0.823	-.2575222	.3228779
LEV	-.2197346	.0897538	-2.45	0.017	-.3990933	-.0403759
LIQ	.0016789	.0020678	0.81	0.420	-.0024533	.0058111
SOLV	-.1351507	.0750951	-1.80	0.077	-.2852163	.0149149
B4	-.0270787	.0284717	-0.95	0.345	-.0839748	.0298174
_cons	.1661587	.2331433	0.71	0.479	-.299741	.6320585

Tabel 6

Source	SS	df	MS	Number of obs = 78		
Model	.38569438	14	.027549599	F(14, 63) =	2.64	
Residual	.657536604	63	.010437089	Prob > F =	0.0044	
Total	1.04323098	77	.013548454	R-squared =	0.3697	
				Adj R-squared =	0.2296	
				Root MSE =	.10216	

DA	Coef.	Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]	
NAC	-.2143602	.0739814	-2.90	0.005	-.3622001	-.0665202
NAC_SQ	.0248487	.0083857	2.96	0.004	.0080912	.0416062
EA	.0359307	.0416734	0.86	0.392	-.0473468	.1192083
OA_DUMMY2	.0251416	.0402971	0.62	0.535	-.0553858	.1056689
VA	-.1214042	.0790258	-1.54	0.129	-.2793246	.0365162
BA	.0724375	.044062	1.64	0.105	-.0156133	.1604884
PAC	.2174066	.065174	3.34	0.001	.0871667	.3476465
MAC	-.0070582	.0087112	-0.81	0.421	-.0244661	.0103497
GRO	.0258579	.0099141	2.61	0.011	.0060461	.0456697
ROA	.0537069	.1461006	0.37	0.714	-.2382518	.3456657
LEV	-.2199273	.08939	-2.46	0.017	-.3985588	-.0412957
LIQ	.0017829	.002064	0.86	0.391	-.0023416	.0059074
SOLV	-.1370349	.0735642	-1.86	0.067	-.2840412	.0099714
B4	-.0295313	.0283692	-1.04	0.302	-.0862227	.02716
_cons	.1220896	.2225407	0.55	0.585	-.3226226	.5668017

Tabel 7

Source	SS	df	MS			
Model	.400531174	14	.02860937	Number of obs = 78		
Residual	.64269981	63	.010201584	F(14, 63) = 2.80		
Total	1.04323098	77	.013548454	Prob > F = 0.0027		
				R-squared = 0.3839		
				Adj R-squared = 0.2470		
				Root MSE = .101		

DA	Coef.	Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]	
NAC	-.2455215	.074924	-3.28	0.002	-.3952451	-.095798
NAC_SQ	.0277154	.0083424	3.32	0.001	.0110445	.0443863
EA	.0138439	.042069	0.33	0.743	-.0702243	.0979122
OA	-.0108626	.0595303	-0.18	0.856	-.1298244	.1080991
VA_DUMMY	-.0553656	.0307174	-1.80	0.076	-.1167494	.0060182
BA_DUMMY	.054224	.0260571	2.08	0.042	.0021532	.1062949
PAC	.1967966	.0633146	3.11	0.003	.0702725	.3233206
MAC	-.0061122	.0086856	-0.70	0.484	-.0234689	.0112445
GRO	.0279535	.0094488	2.96	0.004	.0090715	.0468355
ROA	.0423308	.1398	0.30	0.763	-.2370372	.3216989
LEV	-.2565614	.090074	-2.85	0.006	-.4365599	-.076563
LIQ	.0018914	.0020717	0.91	0.365	-.0022485	.0060314
SOLV	-.1474639	.0732349	-2.01	0.048	-.2938122	-.0011156
B4	-.0298143	.0279217	-1.07	0.290	-.0856113	.0259827
_cons	.1993425	.2312814	0.86	0.392	-.2628365	.6615216

Tabel 8

Source	SS	df	MS			
Model	.375404379	14	.026814598	Number of obs = 78		
Residual	.667826606	63	.010600422	F(14, 63) = 2.53		
Total	1.04323098	77	.013548454	Prob > F = 0.0063		
				R-squared = 0.3598		
				Adj R-squared = 0.2176		
				Root MSE = .10296		

DA	Coef.	Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]	
NAC	-.2300391	.076722	-3.00	0.004	-.3833558	-.0767223
NAC_SQ	.0260746	.008554	3.05	0.003	.0089809	.0431683
EA	.0379698	.0422336	0.90	0.372	-.0464274	.122367
OA	-.01778	.0608013	-0.29	0.771	-.1392817	.1037216
VA	-.1162657	.0795031	-1.46	0.149	-.27514	.0426087
BA	.0742082	.0450518	1.65	0.105	-.0158208	.1642371
PAC	.1777732	.0579088	3.07	0.003	.0620517	.2934946
MAC_DUMMY	.0050431	.0335202	0.15	0.881	-.0619418	.0720279
GRO	.023026	.0097846	2.35	0.022	.0034731	.0425788
ROA	.0092535	.1435264	0.06	0.949	-.2775611	.296068
LEV	-.2381469	.0882542	-2.70	0.009	-.4145089	-.061785
LIQ	.0019218	.0020674	0.93	0.356	-.0022096	.0060531
SOLV	-.1386718	.0744618	-1.86	0.067	-.2874718	.0101281
B4	-.0337149	.0285754	-1.18	0.242	-.0908183	.0233884
_cons	.2263679	.2318221	0.98	0.333	-.2368916	.6896274

Tabel 9

Source	SS	df	MS	Number of obs = 78 F(10, 67) = 4.07 Prob > F = 0.0002 R-squared = 0.3777 Adj R-squared = 0.2848 Root MSE = .09844		
Model	.394005977	10	.039400598			
Residual	.649225008	67	.009689925			
Total	1.04323098	77	.013548454			

DA	Coef.	Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]	
NAC	-.2472397	.0695653	-3.55	0.001	-.3860927	-.1083868
NAC_SQ	.0277723	.0079396	3.50	0.001	.0119248	.0436198
VA_DUMMY	-.0604144	.0290756	-2.08	0.042	-.1184495	-.0023794
BA_DUMMY	.0550014	.024764	2.22	0.030	.0055722	.1044305
PAC	.1756778	.0531559	3.30	0.002	.0695783	.2817774
GRO	.0265595	.0088754	2.99	0.004	.0088442	.0442748
LEV	-.2744121	.0843779	-3.25	0.002	-.442831	-.1059932
LIQ	.0021852	.0019412	1.13	0.264	-.0016894	.0060598
SOLV	-.1533148	.0702358	-2.18	0.033	-.2935059	-.0131236
B4	-.0335202	.0260049	-1.29	0.202	-.0854263	.0183859
_cons	.2202556	.2010281	1.10	0.277	-.1809982	.6215093

Tabel 10

Source	SS	df	MS	Number of obs = 78 F(14, 63) = 2.53 Prob > F = 0.0062 R-squared = 0.3602 Adj R-squared = 0.2180 Root MSE = .10293		
Model	.375764999	14	.026840357			
Residual	.667465985	63	.010594698			
Total	1.04323098	77	.013548454			

DA	Coef.	Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]	
NAC	-.2287892	.077147	-2.97	0.004	-.3829552	-.0746232
NAC_SQ	.0257842	.0085416	3.02	0.004	.0087151	.0428533
EA_AANTAL	.0057186	.0113228	0.51	0.615	-.0169083	.0283455
OA	-.0168226	.0608747	-0.28	0.783	-.138471	.1048259
VA	-.1151081	.0795613	-1.45	0.153	-.2740986	.0438824
BA	.0742006	.0448944	1.65	0.103	-.0155137	.1639148
PAC	.1976679	.0640161	3.09	0.003	.0697419	.3255939
MAC	-.006937	.0087691	-0.79	0.432	-.0244606	.0105865
GRO	.025913	.0099423	2.61	0.011	.006045	.0457811
ROA	.0329879	.1441731	0.23	0.820	-.2551191	.3210948
LEV	-.229336	.0895697	-2.56	0.013	-.4083268	-.0503453
LIQ	.0015814	.0021009	0.75	0.454	-.0026168	.0057796
SOLV	-.1316103	.074363	-1.77	0.082	-.280213	.0169924
B4	-.0259436	.0283977	-0.91	0.364	-.0826919	.0308047
_cons	.2011422	.2373	0.85	0.400	-.273064	.6753483

Auteursrechtelijke overeenkomst

Ik/wij verlenen het wereldwijde auteursrecht voor de ingediende eindverhandeling:

Onderzoek van de rol van de leden het auditcomité bij het evalueren en aanvaarden van belangrijke accountingbeslissingen

Richting: **master in de toegepaste economische wetenschappen: handelsingenieur-accountancy en financiering**

Jaar: **2013**

in alle mogelijke mediaformaten, - bestaande en in de toekomst te ontwikkelen - , aan de Universiteit Hasselt.

Niet tegenstaand deze toekenning van het auteursrecht aan de Universiteit Hasselt behoud ik als auteur het recht om de eindverhandeling, - in zijn geheel of gedeeltelijk -, vrij te reproduceren, (her)publiceren of distribueren zonder de toelating te moeten verkrijgen van de Universiteit Hasselt.

Ik bevestig dat de eindverhandeling mijn origineel werk is, en dat ik het recht heb om de rechten te verlenen die in deze overeenkomst worden beschreven. Ik verklaar tevens dat de eindverhandeling, naar mijn weten, het auteursrecht van anderen niet overtreedt.

Ik verklaar tevens dat ik voor het materiaal in de eindverhandeling dat beschermd wordt door het auteursrecht, de nodige toelatingen heb verkregen zodat ik deze ook aan de Universiteit Hasselt kan overdragen en dat dit duidelijk in de tekst en inhoud van de eindverhandeling werd genotificeerd.

Universiteit Hasselt zal mij als auteur(s) van de eindverhandeling identificeren en zal geen wijzigingen aanbrengen aan de eindverhandeling, uitgezonderd deze toegelaten door deze overeenkomst.

Voor akkoord,

Dielemans, Jeroen

Datum: **10/01/2013**